

Exeg 1163²

Forster

Ex bibliotheca
Steph. Quatreméri.

ICUM

E,

MUM XVI.

Ex 118

Ex
Steph.

SPECIMEN ACADEMICUM
INAUGURALE,
EXHIBENS
COMMENTARIUM IN PSALMUM XVI.

SPECIMEN ACADEMICUM

IN A U G U R A L I

EXHIBENS

COMMENTARIUM IN PSALMUM XL.

SPECIMEN ACADEMICUM INAUGURALE,

EXHIBENS

COMMENTARIUM IN PSALMUM XVI,

QUOD,

ANNUENTE SUMMO NUMINE,

EX AUCTORITATE RECTORIS MAGNIFICI

MICHAËLIS JACOBI MACQUELYN,

MED. DOCT. ET PROF. ORDIN.,

AMPLISSIMI SENATUS ACADEMICI CONSENSU

ET

NOBILISSIMAE FACULTATIS THEOLOGICAE DECRETO,

PRO GRADU DOCTORATUS,

SUMMISQUE IN THEOLOGIA HONORIBUS AC PRIVILEGIIS,

IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA.

RITE ET LEGITIME CONSEQUENDIS,

PUBLICO AC SOLENNI EXAMINI SUBMITTIT

MARIUS ANTONIUS GISBERTUS VORSTMAN,

EX PAGO NEDER-HEMERT GELRUS.

a. d. I Maji MDCCCXXIX. hora XII-I.

IN AUDITORIO MAJORI.

HAGAE COMITUM,

APUD J. P. BEEKMAN, H. FIL.

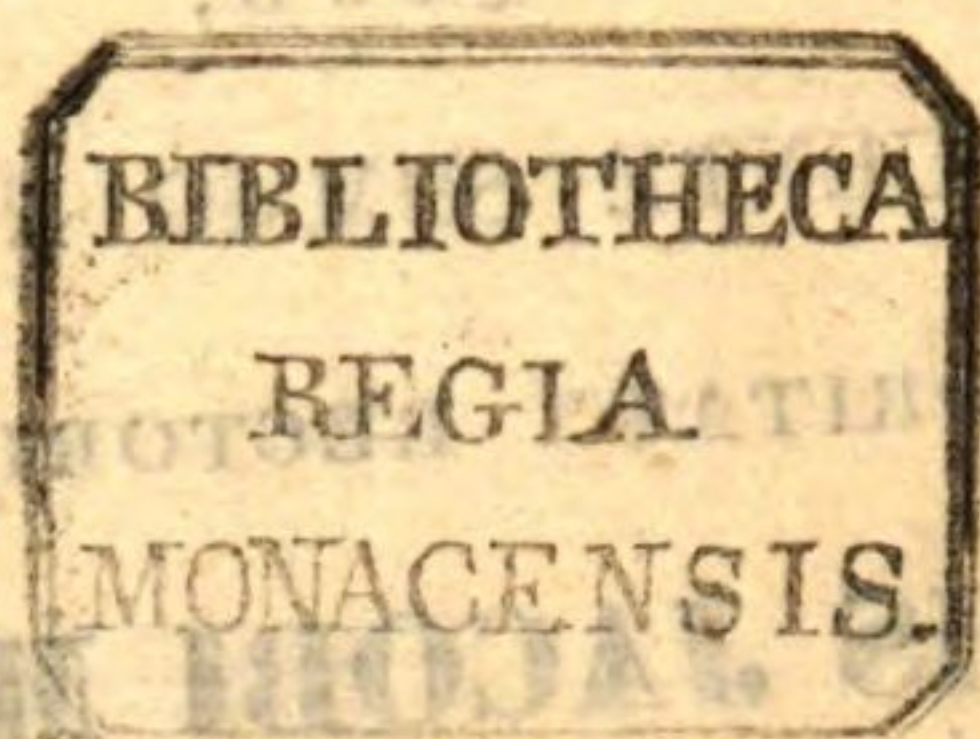
MDCCCXXIX.

SPECIMEN ACADEMICUM IN AUGUSTALE

EXHIBENS

COMMENTARIUM IN PSALMUM XVI

6700 B

LIBRARY

EX AUCTORITATE MAGISTRIS

MICHAELIS JACOBUS MAGISTRI

PROF. DOCT. ET THEOL. ORDIN.

UNIVERSITATIS ACADEMIE MONACENSIS

ET

THEOLOGICAE FACULTATIS DECANUS

PRO GRADU DOCTORATUS

IN THEOLOGIA HONORIBUS AC PRIVILEGIIS

IN ACADEMIA LUDWIG-MAXIMILIANA

EX AUCTORITATE CONSENSUS

REBELLIO AC SOLENNIT EXAMINI SUBMITTIT

MARTINUS ANTONIUS GIESBERTUS FORSTMAN

EX LAGO NEDER-HEMERT GRABAT

EX I. MAG. AIDECCKXII. DOM. XII. I.

IN AUSTRIACO MAGISTRI

MAGAE COMITUM

EX AUCTORITATE MAGISTRIS

REBELLIO

JANO GISBERTO VORSTMAN,

PATRI DILECTISSIMO, S. P. D.

M. A. G. VORSTMAN.

Tibi, carissime Pater, debentur studiorum meorum primitiae. Si umquam, hodie certe, in praeteriti temporis memoriam redeo. Absolutis Academicis studiis, animo meo obversantur insignia beneficia, quae a te accepi, quibusque tuum erga me amorem vere paternum declarasti. Nam etiamsi ego infantulus unica supereram hereditas, quam optima mea mater moriens tibi reliquerat, tantum tamen tuo amoris indulxisti, ut non in Gelriae Zeelandiaeve pagis, vel Flandriae oppido, aut Brabantiae urbe tecum me retineres, sed abs te dimittere malles, quo largior mihi suppeteret et discendi facultas, et puerilium studiorum opportunitas. Diu cognoveras illum, cui me septenarium tradidisti, Hermanum Johannem Beekman. Nulli profecto ea aetate mei educandi curam committere melius potuisses, quam huic viro, matrimonio cum matris meae sorore conjuncto, eidemque pueris adolescentibusque instituendis inter Haganos clarissimo. Quali hic amore me prosecutus sit, ita notum est tibi, ut bona narranti, quae ab eo mihi contingebant, respondere mihi ridens soleres, fore ut patris,
al-

~ ~ ~

*alterius matris, totiusque paternae domus obli-
viscerer. Hic igitur, praeclare de me, et de
civium nostrorum institutione meritus, non
solum puerile meum ingenium formavit, verum
aeque me dilexit, ac filium quem habet uni-
cum, aetate mihi supparem, meique libelli
editorem. Hujus insuper viri hospitio factum
est, ut adire possem Gymnasium Haganum,
quod et discipulorum frequentia floret, et prae-
ceptorum laudibus. Ea enim his est docendi
lex et consuetudo, ut, Grammatica maxime
duce, explicentur Veterum scripta, neque quid-
quam habeatur antiquius, nisi ut hac regia via
ad eorum intelligentiam perveniant discipuli.
Horum igitur virorum egregiam institutionem et
insignem benevolentiam tuo, carissime Pater, a-
mori debeo. Tu praeterea quotannis aliquamdiu
apud te commoranti, absentique mihi per literas,
numquam consiliis tuis defuisti saluberrimis:
ad vitam bene instituendam me incitavisti
assidue: vitam meam dictitabas tibi consti-
tisse uxore dilectissima, salutem meam diurna
nocturnaque quiete: valde te metuere, ut con-
sanguineorum magistrorumque curis responde-
rem: nihil nimium, nihil tibi molestum fore,
si modo dignus essem, qui aliquando doctor
fierem religionis Christianae. Quo ut, avitum,
et tuum, ac Patruī exemplum secutus, ex votis
tuis pervenirem, Lugdunum me misisti Bata-
vorum, in celebratissimam Academiam. Ipse*

~ ~ ~

aditum mihi parasti ad Voorstium, Palmium-
que, quibus tu etiam, ante hos septem et vi-
ginti annos, praeceptoribus usus es; Clarissimum
mecum adiisti; meisque commodis prospiciens,
ne familiari consuetudine aut destituerer, aut
inscius in perversam prolaberer, ipse mihi eorum
nomina indicasti, ex quorum familiaritate veram
utilitatem possem percipere. Dicit nequit, quan-
topere haec tua cura mihi profuerit, neque ve-
reor profiteri, tibi, cui omnia debeo, amicos
quoque integerrimos me debere. Horum con-
sortio factum est, ut septimo abhinc anno He-
braicis imprimis literis operam dare coeperim,
ducibus Palmio et Hamakero. De Illo ad te,
ejus et discipulum, et admiratorem dicere,
prorsus est supervacaneum: Huic reliquarum
quoque Orientalium linguarum amorem debeo;
ita enim me amavit Vir, studiorum quae pro-
fitetur decus, Leidensis Academiae ornamen-
tum, ut in privatam etiam disciplinam me ad-
miserit, et ingenio meo stimulos addiderit a-
cerrimos. Hic ad accuratam Codicis Hebraei
intelligentiam dialectorum cognitione opus esse
ostendere, magnorum virorum exempla ad imi-
tationem proponere: ego, cum de aliis loque-
retur, ipsum Hamakerum suspicere, eumque
eligere magistrum viaeque ducem. Quod mihi
temporis supererat, id Arabicis literis tribui, et
cum aditus mihi pateret ad bibliothecae Lei-
densis Codices manu scriptos, illustrissimae
ex-

~

*exinde Barmecidarum familiae historiam excerp-
psi, quam brevi in lucem edere constitui. In
hoc ipso in Psalmum XVI commentario parando,
librorum copia, consiliis, auxilio numquam mihi
defuerunt Voorstius, Suringarius, Promotor hu-
manissimus, Hamakerus. De origine scriptio-
nis nihil est, quod ad te dicam: noveras enim,
si quando ad scribendam dissertationem me
conferrem, ejusmodi argumentum me sumtu-
rum esse, quo vires in Veteris simul et Novi
Foederis interpretatione experirer. Tibi igitur
hunc libellum consecro, optime Pater: te ut
accipias rogo, tamquam pietatis meae pignus,
comiter, ut soles, benigne, indulgenter. Si ex
voto tuo conatus mei cesserint, laetabor. Ve-
hementer, autem laetor atque in maxima fe-
licitatis meae parte pono, quod in hunc us-
que diem incolumem te servaverit Deus Opti-
mus Maximus. Ingens hoc esse beneficium
divinum, penitus sentio: intelligo autem magis,
si aliorum, si tuam ipsius sortem cogito, qui
mature utroque parente privatus, eâ, quam
ego nunc percipio, laetitiâ destitutus fuisti. Te
superstite, brevi munus me consecuturum spero,
de cujus praestantia, utilitate, ratione, fami-
liariter cum discipulis colloqui solebat Henge-
lius, commilito quondam tuus: quod profecto
alacri animo adibo, praesertim si a te, caris-
sime Pater, inaugurari mihi contigerit. Vale.*

Scripsi Lugduni Batavorum a. d. IV Kal. Maj. MDCCCXXIX.

—

COMMENTARIUS

PSALMUM XVI.

INSCRIPTIO.

מכתם Variæ sunt virorum doctorum de hoc vocabulo opiniones. Quod mirum profecto videri potest nemini, cogitanti non nisi in hujus Psalmi inscriptione, et Psalmorum deinceps quinquagesimi sexti ad octavum usque occurrere titulis; nisi addere velis Cod. Kenn. 166, qui etiam Psalmum 15 **מכתם** inscribit, quæ lectio exinde orta videtur, quod in nonnullis Codd. Psalmus 16 cum antecedenti conjunctus legebatur.

Idem dicendum est de voce *σηλογραφία*, qua hoc vocabulum constanter reddunt septuaginta interpretes, et, qui eos sequitur, Theodotion; quæque iis hac in re ita propria est, ut præter memoratos locos frustra quaeratur in Codicis Sacri Graeca versione. Est autem *σηλογραφία* *columnæ inscriptio*; quæ tam vaga et indefinita significa-

tio est, ut nihil fere exinde ad illorum Psalmorum argumentum, usum, aut historiam redundet. *Suidas* columnarum usum et consilium ad quatuor potissimum momenta retulit: in iis enim γέγραπται ἡ τοῦ σηλιτευομένου ὕβρις, πολλάκις δὲ καὶ εὐεργετῶν εὐεργέσιαι ἀναγράφονται. — σήλη δὲ οὐκ ἐν τάφοις ἐπιτίθεται μόνοις, ἀλλὰ καὶ νικῶσιν ἀνίσταται, καὶ ἐπιγράμματα ἐπιδέχεται; adeo ut columnis inscriberentur hominum in republica exultantium facinora, vel iis conservaretur memoria beneficiorum, defunctorum teneretur recordatio, vel denique victoriarum fama propagaretur ad posteros. Haec *Suidae* loca non attulissem, nisi iis maxime niteretur *Michaëlis* sententia, qui Psalmorum 56 — 60 titulos ad *victoriae monumenta*, nostri solius Psalmi ad *sepulcrales inscriptiones* retulit; quo scilicet suam tueatur opinionem, hoc carmine contineri verba, a Davide ita proposita, ut et ab ipso Messia prolata viderentur, et digna essent, quae Messiano inscriberentur sepulcro. Conf. *J. D. Michaëlis* Critisches Collegium über die dreij wichtigsten Psalmen von Christo, p. 1—20, coll. pag. 47. *Dathius* in Psalmis, *Stinstra* Oude Voorspellingen pag. 203 sqq.

At vero, licet speciosis argumentis de universo hoc Psalmo suam sententiam defenderit Vir Illustris, tamen maximopere displicet ea vertendi inconstantia, qua unum idemque vocabulum, eodem pror-

sus loco positum, plures admittat significationes.

Ipsa vox *σηλογραφία* in Graeca versione sine dubio bene se habet. In omnibus fere Codicibus exstat, nisi forte excipias Holmesianos nonnullos, quorum duo ex Saeculo XIV habent *εἰς τὸ τέλος ψαλμός*; quinque, ex quibus unus, ut videtur, Saeculi X, simpliciter *ψαλμός*; unus, ex reliquorum inscriptionibus, offert *εἰς σηλογραφίαν ψαλμός*; tres, ex quibus unus Saec. XII, alter optimae notae *εἰς σηλογραφίαν*; unus insuper ex scribendi vitio *σιλογραφία*; in Cod. Barber. 2. Saec. X univ-
ersa desideratur inscriptio; unus habet *σηλογραφία τοῦ Δαὶδ ψαλμός*; duo post τῷ Δαυὶδ inserunt *ψαλμός ὡδῆς*; unus *Δαυὶδ ψαλμός*; unus denique τοῦ Δαυὶδ ψαλμός.

Vulgarem lectionem confirmat Arabs, qui, linguâ utens verborum compositionem non ferente, vertit *كتاب علي العهد scriptum de foedere*. Eam igitur *σῆλης* notionem elegit, qua *pactum, foedus* significatur, quaeque etiam exstat in vulgaribus lexicis. Mirandum tamen est, in solo Psalmo 16 (Graecae vers. 15) Arabem vertisse Graecorum *σηλογραφία*, cum in reliquis Psalmis laudatis hujus vocis ne vestigium quidem occurrat. In Ps. 56 pro *בגת — למנצח* habet *لداود قاله علي الامة التي بعدت من القدس Davidis Psalmus: respexit eo populum, ab Hiërosolymis remotum*; quod forte ad usum hu-

hujus Psalmi seriore spectat. Theodoretus explicat ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῶν ἁγίων μεμακρυμμένου, hac ratione : ἡ αἰχμαλωθέντος καὶ χωρισθέντος τῆς τῆνικαῦτος ἁγίας πόλεως, ἥτις ἦν ἡ Ἱερουσαλήμ· ἡ τοῦ μακρύνοντος ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Quae prior ejus explicatio maxime cum Arabum القدس convenit, qui ita Hiërosolyma appellare solent; ut et Matthaei (4: 5 et 27: 53), et Joannis (Apoc. 11: 2. 21: 2. 22: 19), et hoc loco Theodoreti ἁγία πόλις cum Judaeorum יהרושלה vel יהושלה convenit, quae est Herodoti Καδῦπς. Conf. doct. mihiq. amicissimi T. G. J. Juijnbold Commentatio de causis, quibus effectum sit ut regnum Judae diutius perstiterit quam regnum Israël. Lovan. 1824. pag. 295 in nota. In Psalmis 57—59 praeter מכתם omittit Arabs למנצח אל תשחת, et in Ps. 60. deest totus versus primus, praeter auctoris nomen.

Vulgatus etiam in Ps. 16. habet: *tituli inscriptio*, in reliquis: *in tituli inscriptionem*. Notat Hiëronymus: *Tituli inscriptio in tumulis et sepulcris est, quae mortuorum corpora tenent; et paulo inferius: Tres sunt tituli, qui scribuntur: unus super tumulos mortuorum, alius in liminibus civitatis vel domorum, tertius in victoria regis. Hic ergo de titulo victoriae regis dicit etc.* Conf. Hiëron. Comment. ad Psalm. 16. et 57.

Ex Judaeis interpretibus *Raschi* primus cogitavit de *instrumento musico*, vel *cantilenae* genere, ipsi incognito propter antiquae musices interitum. *Aben Esrae* sententia eo redit, carmina illa eodem modo decantata fuisse, quo vulgatum quoddam carmen, quod a vocabulo מכתם initium ceperit. Alii, ducibus praesertim *Kimchio* et *Salomone ben Melech*, a כתם auro, aurea carmina dicta fuisse opinati sunt; quae sententia dein a *Luthero* vulgata, ab aliis exornata, in vernaculam etiam *Sacri Codicis* versionem transiit. Conf. *Michaëlis* l. l. p. 36. Hanc interpretationem admisit quoque *Lud. de Dieu* in *Critica S.* ad h. l. Huic sententiae quodammodo similis est *Harmari* opinio, quâ aureis literis exaratum carmen significatur. Quo hanc conjecturam probet, comparat Arabum morem, qui ante *Mohammedis* aetatem مذهبان, inauratis literis conscripta carmina, ad *Caabae* januam exponere solebant. Conf. *Ruperti* in *Comment. Theoll.* ab ipso, *Velthuseno* et *Kuinoelio* editis Tom. 1. pag. 113.

Aliam viam ingressus est *Vriemoet*, in peculiari de voce מכתם dissertatione, inserta ejus *Observ. Miscell.* L. 1. cap. 1x. pag. 214. Hic igitur, ratione habita argumenti Psalmorum, qui hoc nomen prae se ferunt, negat, tantam eos habere vel stili elegantiam, ut prae ceteris aurei appellen-

lentur, vel argumenti sublimitate ita inter se convenire, ut communi *aureorum carminum* nomine insigniantur. Itaque ostendere conatus est *absconditum quid* (coll. **נכתם** Jerem. 11. 22) *et ex pretiosissimo auro confectum* (coll. **כתם** plurimis in locis, praesertim ubi cum **פז** et **זהב** conjungitur), significari. Praefixa **מ**, *instrumenti* ipsi indicium est, et universa vox **מכתם** *instrumentum arcanum ex optimo auro conflatum*, maxime *amuletum*, quo utebantur veteres ad avertendos morbos et calamitates. Hebraeis quoque amuleta cognita fuisse efficit ex mentione *Teraphim* Gen. 31: 19: *annulorum* Gen. 35: 4; *Ephodis* Jud. 8: 24 *sqq.* coll. etiam **נום** et **חליה** Hos. 2: 15. Maxime vero urget locum 1 Sam. 19: 13, ubi in ipsa domo Davidica memorantur *Teraphim*, quibus usa esset Michal ad proximam calamitatem a marito avertendam. Quare statuit vir doctus, illis Psalmis nomen **מכתם** dedisse Davidem, *quasi essent amuleta*, quibus in vita quam debebat militari, Dei auxilio fretus, vel hostibus esset par (Psalm. 56. 57. 59. 60), vel tutus esset ab eorum malitia (Ps. 58); vel denique solamen quaereret, cum illorum idololatriâ exagitaretur (Ps. 16). Huic sententiae pondus addere formulam **אל תשחת**, quae in Psalmis 57. 58 et 59 cum **מכתם** conjungitur, et praeterea occurrit in inscriptione Psalmi 75.

Hanc

Hanc sententiam quoque amplexus est *Lette* ad *Amralkeis* p. 180.

Houbigantius Arabicum مزمور conferens, de *carmine arcano*, *Hezel* eodem argumento usus, et praeterea statuens Psalmum 16 a Davide confectum esse, dum exsul degeret apud Philistaeos, de *carmine occultationis* cogitavit. Conf. *Ruperti* loc. cit.

Hufnagel, aliis tamen praeëuntibus, a Syrorum כתם significationem $\muνημοσύνη$ repetiit, quoniam solent Orientales rerum quarundam nomina et imagines manibus inurere, quod et Hebraeis usitatum fuisse probat ex *Jes.* 49:16. Conf. l. l. pag. 6. — De hoc more egit *Procopius Gazaeus* ad Graecam versionem *Jes.* 44:5. $\kappa\alpha\iota \epsilon\tau\epsilon\rho\omicron\varsigma \epsilon\pi\iota\gamma\rho\acute{\alpha}\psi\epsilon\iota \chi\epsilon\iota\rho\iota \alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon \cdot \tau\omicron\upsilon \theta\epsilon\omicron\upsilon \epsilon\iota\mu\iota$, secundum quem, ut servus domini, ducis miles, ita etiam Dei sui tutelaris nomen pectori vel brachio inurere solebant antiqui. Conf. *Gesenius V. C.* in comment. ad h. l. T. II. pag. 80, qui praeterea laudat *Spencer.* de leg. Hebr. ritual. II. 20. 1. pag. 408 – 410. Conf. ex N. T. *Apoc.* 13:16 et *Gal.* 6:17, ubi vide *Borgerum* p. 396 sqq.

Multo verisimilior mihi videtur eorum sententia, qui *Grotio* praeëunte, מכתם pro uno eodemque habent, ac מכתב , quod de *carmine Hiskiae* occurrit *Jesaiae* 38:9. Haec etiam opinio est *E. Scheidii*

in

in diss. in Cant. Hiskiae pag. 12, quam ex litterarum labialium כ et מ permutatione probare conatus est, assentiente cl. *Gesenio* in Handwörterbuch, et in Commentar über den Jesaia I. pag. 987. Conf. ejus Lehrgebäude p. 127. Cum his praeterea conveniunt *Paulus*, *Knapp*, *Muntinghius* qui vertit: *lied*, et cl. *Palmius*, in cujus carminibus Davidicis, vernacula S. C. versione, et in Jesaiae loco legitur: *gedenkschrift*.

Hanc tamen sententiam nimis exornavit *Bertholdt*, qui statuit carmina haec in *tabernaculo* exposita fuisse, ut senioribus poetis quae imitarentur exempla essent, quaeque dein in *templum Salomoneum* translata magnam vim habere poterant in poetarum animos excitandos. Idem statuit de Hiskiae מכתב, quod, ut reliqua haec carmina, aere incisa, Dei beneficiorum memorandorum causa, in templo expositum fuerit. Cujus tamen consuetudinis in Hebraeorum historia exempla non exstare ipse fatetur, sed *Harmari* sententiam secutus, id probare conatus est ex Arabum Moallakat. Conf. ejus Einleit. T. v. pag. 1919. 1930 et 1938.

Attamen quoniam ipsa vox difficilis manet, neque satis certo ejus constat significatio, paucis meam opinionem exponere liceat, in cujus expositione id ante omnia mihi tenendum esse visum est, ut inquiram quam ratione ea vox explic-

ca-

cata fuerit temporibus ad aetatem Apostolorum maxime accedentibus. Primum enim, quod animadvertisse proderit illud est, quod interpretes Germani omnes, ab ore illi Michaëlis pendent, eum etiam secuti sunt in asseveratione, Chaldaicum vocem **מכתם** una tantummodo ratione vertisse, cum trifariam tamen ille eam explicat.

Prior, eaque simplicissima Chaldaica nostri vocabuli interpretatio, ab interpretibus non commemorata, exstat in inscriptione Psalmi 60, ubi habet **פרשגן** *exemplar*, quod etiam occurrit Esra 4: 11 et 23. 5: 6. 7: 11 coll. **פתשגן** Esth. 3: 14. 4: 8; idque in Chald. versione usurpatur pro **משנה** Deut. 17: 18.

*Alter*a, omnibus fere commemorata, est in Psalmo, quem tractamus 16, ubi est **גליפא תריצא** *sculptura recta*. Quae Michaëli, aliisque cum Graecorum *σηλογραφία* convenire visa est; sed si haec conjectura probabilis est, necesse est ut legerit Chaldaeus **מכתב תם**, monentibus *Venema* Comment. in Psalmos p. 462, et *Stinstra* l. 1. p. 203, quod adeo mihi verisimile videtur, ut vestigium exhibeat ejus lectionis, quam dein Chaldaeus secutus est.

Tertia denique exstat in Psalmis 56, 57, 58 et 59, ubi pro **מכתם** legimus **מכין ושלם**, *vexatus et salvus*. Sic saltem haec verba interpretanda esse docet universa inscriptio Chaldaica

לשבּחא על כנשתא : דִּישְׂרָאֵל דַּמְתִּילָא לְיוֹנָה שְׁתּוּקָא בְּעֵדָן דִּי מִתְּרַחֲקִין
 מִן קְרוּיָהוֹן וְחֹזְרִין וּמִשְׁבַּחִין לְמַרְי דְּעֵלְמָא הֵיךְ דִּוּר
 מְכִיךְ וְשָׁלִים *Ad laudes celebrandas. In usum*
Israëlitarum, qui erant columbae instar
silentis, tempore quo remoti erant ab ur-
bibus suis; at reversi sunt, et laudes cele-
brarunt Domini mundi, sicut Davides vexa-
tus et salvus. Ex hoc loco apparet, quid ex
 mente Chaldaei significet דִּוּר מְכִיךְ וְשָׁלִים, *Da-*
videm nimirum multis periculis vexatum, tan-
demque ab iis omnibus liberatum; quod ex
 anthithesi *Judaeorum exulantium* quondam tan-
 demque feliciter *in patriam redeuntium* mani-
 festum est. Quod ideo animadvertendum esse
 duxi, quoniam verba מְכִיךְ וְשָׁלִים etiam *morali,*
 qui dicitur, *sensu* accipi possunt *de animo mo-*
desto et integro. Sic saltem habet *Aquila,* qui
 hunc quem memoravimus sensum etiam tribuit
Psalmi 16 inscriptioni, ubi vertit τοῦ ταπεινόφρο-
 νος καὶ ἀπλοῦ τοῦ Δαυὶδ, unde patet Aquilam sal-
 tem Chaldaeum non fuisse secutum, qui hoc loco
 habet גְּלִיפָא תְּרִיצָא. In reliquis vero Psalmorum
 titulis, qui ex Aquilae versione ad nos pervenerunt
 Ps. 56, 57 et 60 cum Chaldaeo convenit: vertit
 enim τοῦ Δαυὶδ ταπεινοῦ τελείου, et ταπεινοῦ τελείου
 τοῦ Δαυὶδ, consentiente *Symmacho,* qui habet in
 iisdem locis omnibus, quae ex Aquila nobis su-
 per-

persunt [τοῦ] ταπεινόφρονος καὶ ἁμώμου [τοῦ] Δαυίδ.
 Conf. *Origenis Hexapla Montefalconii*, qui has
 lectiones ex *Eusebio* mutuatus est. Cujus rei
 etiam mentionem facit *Hiëronymus* ad Ps. 16,
 ubi scribit: TITULI INSCRIPTIO IPSE DAVID....
*Pro quo Aquila et Symmachus humilem et
 simplicem immaculatumque posuerunt, signi-
 ficantes psalmum ad Christum proprie perti-
 nere*, etc. Et ad Psalmum 56 absque ulla haesi-
 tatione hanc versionem amplexus est. *In Hebraeo*,
 inquit, *ita habet: pro columba muta longitu-
 dinum David humilis atque perfecti. Colum-
 ba muta et David humilis atque perfectus
 Christus in passione monstratur.*

Quare ex hisce omnibus illud lucramur, sive
 de *animo humili et vitae integritate* cum Aquila,
 sive cum Chaldaeo cogites de *conditione
 primum infelici et abjecta*, dein vero *meliori
 multo et beatiori*, antiquitus in Babylonia aequè
 ac in Palaestina pro מכתם disjunctis literis lectum
 fuisse תם מכ vel מך תם Id enim jam viderat *L.
 Cappellus* in *Critica Sacra* p. 368, sed absque ulla
 ulteriori disquisitione, eodem modo quo pag. 246
 dixerat septuaginta interpretes legisse מכתב, quo-
 niam scilicet כתב est γράφειν. Hanc deinceps
 conjecturam, ut non spernendam, proposuit *Ve-
 nema* in *Comment. ad Psalm. 16. T. I. p. 463
 sq.*, attamen eam non admittit, forte quoniam

non

non animadverterat, Chaldaicum Interpretem in Psalmis quos ultimo loco memoravimus, mirum in modum cum Aquila et Symmacho convenire. Quibus vero punctis insignienda sint haec vocabula, docent versiones *quinta* et *sexta*, habentes non, quod suspiceris $\mu\chi\theta\acute{\alpha}\mu$ vel $\mu\epsilon\chi\theta\acute{\alpha}\mu$, sed $\mu\alpha\chi\theta\acute{\alpha}\mu$; adeo ut mihi videatur legendum esse **מָךְ תָּם**. Utraque vox in Sacro Codice obvia est. Prior duplicem admittit derivationem; sed utrum a **מָכַךְ** an a **מוֹךְ** descendat, propter harum formarum vicinitatem parum refert; ad illam formam referendum est Futurum Kal **יִמְכוּ** Psalm. 106. 43 [LXX ἐταπεινώθησαν]; Futurum Niphal **יִמָּךְ** Eccles. 10 : 18 [ταπεινωθήσεται LXX]; Praet. in Hoph. **הִמְכוּ** ex Chaldaismo pro **הוֹמְכוּ** Job. 24 : 24 : ad **מוֹךְ** vero referendum est Fut. **יִמּוֹךְ** Lev. 25 : 25, 35 [LXX πένηται], et vs. 39 [ταπεινωθή]. Ipsum, quod hoc loco habemus **מָךְ**, sive participium sit verbi **מוֹךְ**, sive adjectivum verbale a **מָכַךְ**, occurrit Lev. 25 : 47 [LXX ἀπορηθείς] et Lev. 27 : 8 [ταπεινός]. Ex quibus locis apparet, non tantum ad *animum humilem*, verum etiam ad *infelicem conditionem externam* respici. De **תָּם** nihil fere dicendum est, cum saepius in Sacro Codice reperitur, sed fateor non nisi de *vitae integritate*, nunquam de *salute*. Sed cum substantivum **תָּם** Job. 21 : 23 et Psalm. 41 : 13 de *felicitate* dicitur, etiam hanc significationem ad-

jec-

jectivo tribui posse opinor, praesertim quoniam haec interpretatio Chaldaicâ nititur autoritate.

Neque huic vocalium positioni magnopere obstat lectio Cod. Kennicott. 43, qui in Ps. 60 habet **מַכְתִּים**, cujus aut vocis, aut lectionis in Hebraeae linguae reliquiis ne vestigium quidem occurrit.

Has igitur ob causas vix dubitem, hanc vocis difficilis interpretationem admittere, maxime fretus Aquilae vertendi ratione, qui saeculo primo vel secundo ineunte Hierosolymis vixit, cujusque in Critica Veteris Testamenti, propter accuratam singularum vocum Hebraicarum exprimendarum consuetudinem maxima est auctoritas. Quod ad ipsum sensum attinet, potius Chaldaei interpretis sententiam amplector, et voces **מַךְ תָּם** reddo: *infelix salvus*.

Quaerit fortasse quis, quo tandem modo factum sit, ut unum idemque vocabulum a Chaldaeo triplici ratione sit redditum. Cujus rei causa, nisi in diversitate interpretum Psalmorum, certissime in ipso constructionis discrimine quaerenda est, in iis locis omnibus, ubi **מַכְתָּם** occurrit. Nam ubi legitur in Cod. Sacro **לְדֹר מַכְתָּם** (Psalmis 56, 57, 58, 59), ibi habet **מַכִּיךְ וְשָׁלֵם**, adeo ut hanc vocem habuerit pro duobus adjectivis, quae ad Davidem pertineant. [Sic etiam in inscriptione Psalmi 90 post **לְמִשְׁחָה** additur **אִישׁ הָאֱלֹהִים**, sed in
Psal-

Psalmis 18 et 36 *ante* לעבד יהוה לרור inseritur.] Quod in Psalmis 16 et 60 locum non habet, ubi מכתם Davidis nomini *anteponitur*, quod etiam obtinet in Cod. Kennicot. 76 in Ps. 58 ubi transponuntur vocabula, et legitur מכתם לרור: quare aliam viam ingredi Chaldaeus coactus est, et in errorem abductus. Quae difficultas, quam sensit Chaldaeus, optime ita solvi potest, si statuis jam Aquilam vidisse, voces מך תם esse adjectiva, quae ipsâ constructione ad Davidem *non* pertineant, carminumque eas esse inscriptiones, quas aut antecedit aut sequatur auctoris nomen. Quare verto *infelix salvus* (Belgice: *de ongelukkige gered*). *Davidis*, in Psalmis 16 et 60; et inversa ratione in reliquis carminibus: *Davidis. Infelix salvus*: quam ob rem Aquilae textum sic distinguendum esse censeo: τοῦ ταπεινόφρονος καὶ ἀπλοῦ τοῦ Δαυὶδ, vel τ. Δαυὶδ. τ. τ. vel τ. πελείου. τ. Δ. Particulam enim περὶ omisit, quoniam, verbum e verbo exprimens, eam in Hebraicis non invenerat. Praeterea quod ad hanc opinionem de *misero liberato* attinet, conferenda est Psalmi 102 inscriptio, ubi *afflicti* cujusdam mentio est, qui apud Deum de sorte sua queritur: תפלה לעני כי יעטף ולפני יהוה ישפך שיחו.

Ceterum quaeri potest, quomodo factum sit, ut Psalmus 16 a reliquis, eadem inscriptione cognitis, sejungeretur. Nimirum cum universa Psal-

morum collectio, quinque constat libris, quorum prior ad finem usque Psalmi 41 decurrit, secundus includit Psalmum 72, facile fieri potuit, ut qui priorem partem collegit, ei non nisi Psalmum 16; qui secundum volumen constituit, huic reliquos Psalmos **סְתָרַם** cognitos fuisse. Diver-
sos enim esse eos, qui priores Psalmorum libros collegerunt, apparet ex similitudine Psalmorum 14 et 53, quorum alter in alterum librum incidit. Conf. *Bertholdt* Einleit. Tom. v. p. 2025.

Sed redeamus, unde paulisper digressi sumus. Eam quam proposui opinionem de vocibus **סְתָרַם** ipsius Novi Testamenti auctoritate defendi suspi-
cor, adeo ut causam mihi videar deprehendisse, quare Apostoli Psalmo 16 usi sint, unde argu-
mentum peterent pro Jesu Christi e mortuis re-
surrectione. Nam si attendimus ad Petri oratio-
nem Act. 2: 23, 24. (ἰησοῦν τὸν ναζωραῖον) διὰ χει-
ρῶν ἀνόμων προσπήξαντες ἀνείλετε· ὃν ὁ θεὸς ἀνέστησε etc.;
aut si Pauli verba reputamus, Act. 13: 27 sqq.
οἱ γὰρ κατοικοῦντες ἐν ἱερουσαλὴμ, καὶ οἱ ἄρχοντες αὐ-
τῶν, τοῦτον ἀγνοήσαντες, καὶ τὰς φωνὰς τῶν προφητῶν...
κρίναντες ἐπλήρωσαν, καὶ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου εὑ-
ροντες, ᾗτησαντο πιλάτον ἀναιρεθῆναι αὐτόν· ὡς δὲ ἐτέ-
λεσαν ἅπαντα τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, καθελόντες
αὐτὸν τοῦ ξύλου ἔθηκαν εἰς μνημεῖον. ὁ δὲ θεὸς ἤγειρεν
αὐτὸν ἐκ νεκρῶν: si haec, inquam, Apostolorum
effata, ultimis comprobata Psalmi 16 versiculis,
cum

cum mea de *misero salvo* opinione comparantur, maximum exinde hujus sententiae praesidium oriri videtur. Nam non tantummodo ostendebat Petrus Judaeis Hiërosolymitanis, Jesum e mortuis in vitam revocatum esse: hoc enim omnes noverant, neque profecto id ulteriori probatione indigebat; sed maximopere illud mihi ur-
sisse videtur, eundem illum, qui vilissima morte, Judaeis instigantibus, a Romanis affectus fuerat, nunc Dei nutu non solum ab hostium impetu, verum etiam ab ipsa morte esse liberatum. Eo-
dum prorsus redit Pauli oratio ad Pisidenses Antiochenos, nisi forte illud animadvertas, Paulum, Jesaiae loco adhibito, conclusionem ex Ps. 16 deduxisse ulteriorem, illam nempe, eum qui semel a Deo in vitam revocatus esset, numquam *deinceps* ad interitum esse reversurum. Conf. Act. 13:34. ὅτι δὲ ἀνέστησεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, μηκέτι μέλλοντα ὑποσφύειν εἰς διαφθοράν, οὕτως εἴρηκεν etc.

Sed jam satis diu versatus sum in defensione ejus sententiae, qua pro מכתם antiquitus lectum fuerit מך תם, quod habendum est pro duobus adjectivis, quorum prius substantivi loco positum est, iisque ipsâ constructione saltem, cum nomine auctoris horum carminum non jungendis. Restat igitur, ut videamus utrum haec interpretatio cum ipso illorum Psalmorum argumento conveniat, an
ve-

vero minus. Quod, ut quam brevissime fiat, necesse est, ut in duas partes Psalmos illos dividamus, quarum altera eos continebit, de quibus certo constat Davidem *de se ipsum liberato ex summo periculo loqui*; altera, de quibus non apparet *suam ipsius personam illum sustinere*.

Ad *priorem* classem absque ullo dubio referendi sunt Psalmi 56, 57, 58, 59, de quibus igitur breviter dicendum est. Mox autem in oculos incurrit, haec carmina, praeter duo reliqua, historicam habere inscriptionem, quâ illa destituta sunt. Itaque traditio ipsa jam diu illud discrimen fecerat inter Psalmos **מך תם**, quos ex sua ipsius persona confecerat Davides, et inter eos, de quibus dubitari posset, an poëta ex alius cujusdam mente locutus fuisset. In transitu autem monendum est vocem **מכתם** omitti in Psalmo 16 in Codd. Kennicot. 73, 97, 133; in Psalmo 56 in Cod. 224; in Ps. 57 in Cod. 156, et in Ps. 60 in Cod. 38.

Psalmus 56 (1) hac inscriptione insignitus: **באחו אותו פלשתים בגת**, jam extremam calamitatem declarat, in qua versabatur Davides, dum in urbe Gath a Philistaeis tenebatur. Et profecto ipsum carmen huic inscriptioni egregie convenit. Mentio enim fit hominum in ipsius

vi-

(1) 1 Sam. 21 : 10.

vitam inhiantium, inimicorum eum undique opprimentium, et mala multa in eum meditantium, summi denique quo agitatus fuisset metûs, nisi fiduciam collocasset in Deum, hostibus suis potentio- rem, suarumque lacrymarum testem et vindicem; cui, si quando *ex hoc periculo salvus* evasisset, debita vota se soluturum esse pollicetur, laetissima conditione et summa felicitate exultaturum. אז ישובו אויבי אחר..... עלי אלהים נדריך אשלם תודות לך כי הצלת נפשי ממות הלא רגלי מרחי להתהלך לפני אלהים באור החיים:

Psalmi 57 (2) inscriptio haec est: בברחו מפני: Dum versabatur in spelunca (Engedensi) a Saule Davides erat obsessus. Imminabat ipsi extrema calamitas, quam transiisse exoptabat: hostes ipsi tamquam leones sunt, spiculis et sagittis, velut dentibus armati, gladiis instructi limantis ferarum linguae instar. Deus tamen ipsi est refugium, ejusque tutelâ fretus, immoto est animo. Sed transit calamitas, hostes pudore suffunduntur, et in Dei laudes erumpit poëta, *ex tanto discrimine liberatus*.

Sequentia Psalmo 59 (3) anteponuntur: בשלח Davidis domus וישמרו את־הבית להמיתו: inclusa erat ab iis, qui imperante Saulo eum ad re-

(2) Coll. 1 Sam. 24: 4. (3) Coll. 1 Sam. 19: 11 aut 19.

regem ducerent, ubi certissima mors eum manebat. Hostes illi sunt sanguine et facinoribus polluti, insontibus insidiantur, Israëlitarum nomine indigni, maximis calamitatibus exponendi. Sed Deus poëtam tuitus est: ipse ejus fuit propugnaculum, clypeus, refugium, cum in extrema angustia versaretur. Deo igitur animum suum consecrat, qui *post tanta pericula, tantis eum ornauerat beneficiis.*

Ad Psalmum 60 (4) transeundum est, hoc titulo insignem: **בְּהַצֹּתוֹ אֶת אֶרֶם נְהָרִים וְאֶת אֶרֶם צֹבֵה וְיֹשֵׁב יוֹאֵב וַיִּךְ אֶת־אֲדָוִם בְּנֵי־מֶלֶךְ שְׁנַיִם עָשָׂר אֲלָף:** Instituti ratio vetat ulterius inquirere in horum bellorum historiam, quae Davides cum Mesopotamiae (regni Damasceni?) incolis, cum Syris Zobensibus gesserat, et fusius agere de victoria quam de Edomitis reportaverat Ioabus. Unice id nobis inquirendum est, an in hoc carmine de *praeterita calamitate et praesenti salute* mentio fiat. Profecto ipsum carminis initium jam a malorum gravissimorum commemoratione orditur. *Rejecisti nos, inquit, contudisti nos, iratus fuisti: conserva nos! regionem concussisti et divulsisti: cura ejus vulnera!* Apparet igitur ex hoc Psalmo, id quod in historia non exstat, externos populos hostiles incursi-

(4) Coll. 2 Sam. 8 : 2, 3. 1 Chron. 18 : 2.

ones in terram Palaestinensem fecisse, et Israëlitas in extremas redegissee angustias. Sed victoriam de illis reportavit Davides ejusque dux, et qui antea acerrimi Israëlitici nominis fuerant oppressores, ii humiles facti sunt subditi, et regni Davidici tributarii.

Quid igitur, num **מִן תָּם** *oppressus salvus*, cum ad Davidem, tum etiam ad populum Israëliticum referri potest? Non credam, neque, ut opinor, inconsiderate; nam qui initio carminis de Israëlitis omnibus locutus fuerat, is bona omnia quae ex eorum oppressione redundaverant, sibi, utpote regi, vindicat, eâdem ratione qua populi calamitas ad regem imprimis pertinet. Haec enim causa est, quare difficilius judicatu sit, utrum in versu 7 cum Ketibh legendum sit **יִעֲנֵנִי** an **יָעֲנֵנִי** cum Kri, praesertim cum Davides rex, inde a versu 8 ad 12 usque, ex sua ipsius persona loquitur, et in reliquis semet ipse minime excludit.

Superest, ut de altera classe Psalmorum **מִן תָּם** agamus, de qua non certo constat utrum Davides de se ipse loquatur, an alium quendam ex magno periculo feliciter liberatum loquentem inducat. Huc referendi sunt Psalmi 58 et 16, nulla historica inscriptione instructi, neque quidquam prae se ferentes nisi **מִן תָּם**, et poëtae nomen.

Quod attinet ad Psalmum 58, plerique Interpre-

pretes censeant, Davidem acerrime invehi in Saulis aulicos, qui tamquam improbi et scelesti iudices in hoc carmine occurrunt, qui scelerata omnia cogitant, et injusta unicuique appendunt, qui similes sunt aspidibus venenatis. Illos severissimum Dei iudicium manet, quo frangetur eorum vis, ipsique penitus evanescent. Vindicta haec divina bono et justo laetitiae causa erit, et omnes fatebuntur Deum supremum esse iudicem. Si ad Absalomi nefarios assecclas Psalmus hic refertur, quod tamen minus est verisimile, argumentum idem manet: *Causa probi hominis, diu ab injustis iudicibus oppressi, ipsi Deo probata.* Sed illud mihi non adeo facile defini-ri posse videtur, utrum ad suam ipsius causam quam a Deo tandem comprobaturum iri sperabat, respexerit Davides, an generatim de gaudio locutus sit, quo afficietur צדיק, cum a iudicibus illis vindictam sumet Jehova. In hanc autem sententiam inclino, Davidem illum צדיק loquentem induxisse, et inscriptionem *universam* מך תם optime convenire cum Psalmi argumento, quod brevissime traditur in initio versus 11 ישמח צדיק כי חזה נקם:

Postremo dicendum de argumento Psalmo 16. De quo vereor, in tanto interpretum dissensu, sententiam meam proferre. In duas partes illi abeunt: sunt qui duos in hoc Psalmo loquentes indu-

ducunt; plerique tamen unum loqui existimant. Ex antiquis Theologis Coccejus, Tillius, alii censent Christum anxietatibus pressum, divinum auxilium implorare vs. 2—4; a Deo patre eum erigi: Christum deinde in ejus laudes erumpere. Vid. *Venema* l. l. pag. 467 sq. Ex recentioribus *Carolus Kellius* opinatus est hunc Psalmum esse dialogum Davidem inter, et impium quemdam hominem, quorum ille loquitur, versu 1 et 4 usque ad finem; hic vs. 2 et 3. Conf. *Museum für Religionswissenschaft* von *H. P. K. Henke* l. 3. pag. 570 sq: sed, opinor, argumentis usus, quae nullius fere pretii habenda sunt, de quibus in ipsius Psalmi interpretatione verbo monendum est. Longe plures censent, unum tantummodo loqui, sed disputant utrum Davides de se loquatur, an Messiae personam sustineat. Jam Patres ecclesiae in hanc sententiam abierunt. Vide *Expos. Patr. Gr. Corder.* pag. 264, laud. *Stinstra* l. l. Hanc sententiam amplexi sunt *Venema*, qui hujus Psalmi verba ad illud tempus refert, quod inter tenebras dispulsas et mortem Jesu elapsum est (l. l. p. 470); *Michaëlis*, qui statuit velut in ipso sepulcro quae hoc Psalmo continentur a Messia enuntiata esse (l. l. pag. 10); *Dathius*, qui eum in hac sententia sequi videtur, alii. Media quadam via incesserunt, qui *Clerico* praeëunte, proprio sensu ad Davidem, mystico ad Mes-

Messiam Psalmum pertinere censuerunt. Sed *Jo. Stinstra*, in orationibus, quas habuit sacris de antiquis vaticiniis, ab hac sententia discessit T. 1. pag. 193, Davidem ipsum in Psalmo loqui existimans. Eum autem multi deinceps Interpretes secuti sunt, sed de tempore, quo Davides hoc carmen composuerit, maximopere dissentiunt. *Knapp*, *Hezel* in suis Psalmorum versionibus, *Muntinghius* in libro: *Geschiedenis der Menschheid* T. v. pag. 83, et in sua Psalmorum versione vernacula conjiciunt, Psalmum nostrum ad illud tempus pertinere, quo patriâ exsulans, apud Philistaeos idolorum cultores degebat (1 Sam. 27). *Palmius V. C.*, in carminibus nonnullis Davidis pag. 95, et in versione Belgica Codicis Sacri, existimans nullam idololatriae mentionem in hoc Psalmo occurrere, censet Davidem hunc Psalmum composuisse, dum Hebrone tribûs Judaicae imperium tenebat, reliquae tribus Saulis filio Isbosetho subditae erant (2 Sam. 2).

Sed cum lubrica sit disputatio qua accurate illud tempus definiatur, potius nihil hac de re statuendum esse mihi videtur, praesertim cum non satis certo constat, Davidem suam ipsius conditionem in nostro Psalmo indicare. Maximo-
pere mihi verosimile visum est, Davidi aliûs
cujusdam conditionem ante oculos fuisse, qui ex
summo periculo liberatus, piis erga Deum sen-

sibus erat affectus, cui in posterum nulla amplius calamitas metuenda erat, quemque vita manebat felix et beata. Ita saltem evanescit illa difficultas, quae secundum aliorum interpretationem, ex verbis Petrinis oritur Act. 2: 25 Δαβὶδ γὰρ λέγει εἰς αὐτόν; et optime cum universi Psalmi argumento convenit, si totum carmen verba exhibeat ipsius **מִן כָּל**, illius nimirum quem sibi proposuit Davides, mala omnia perpassum, tandemque summa felicitate se gaudere profitentem. Quae cum ita sint, Psalmo 16 Apostoli uti potuerunt, ut ostenderent Jesum, *postquam* in cruce mortem dirissimam obiisset, et sepulcro expositus fuisset, a Deo ex hac extrema calamitate in vitam revocatum maximo honore ornatum esse. — Quod cum Apostolorum doctrina ita convenit, ut dubium mihi vix supersit, eos Vetus Testamentum legentes, maxime ad ea loca animum advertisse, in quibus gloria praesens cum praeterito dedecore conjungitur. Conf. ex Petri oratione ad Judaeorum magistratus Act 4: 11. Οὗτός ἐστιν ὁ λίθος, ὁ ἐξουθενήθεις ὑφ' ὑμῶν τῶν οἰκοδομούντων, ὁ γενόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας, coll. Matth. 21: 42. Marc. 12: 10, 11. Luc. 20: 17. 1 Petr. 2: 7 cum Psalmo 118: 22, 23. Huc etiam referrem Pauli effatum Rom. 9: 33. ἰδοὺ τίθῃμι ἐν Σιών λίθον προσκόμματος καὶ πέτραν σκανδάλου. καὶ πᾶς ὁ πισεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ κατασχευθήσεται, coll. 1 Petr. 2: 6. Jes. 21: 16, et

et 8 : 14. Neque etiam negligenda sunt loca , quibus ex Veteri Testamento probare conati sunt Apostoli, *humilem et abjectam* conditionem non a Messiae notione esse alienam ; quorum referendus est locus , 1 Petr. 2 : 24 ὅς τὰς αἰμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον , coll. cum Jes. 53 : 4 ; quo et maxime pertinet mentio ταπεινώσεως αὐτοῦ Act. 8 : 32 , 33 , coll. Jes. 53 : 7 , 8 ; τῶν ὀνειδισμῶν τῶν ὀνειδιζόντων πεσόντων ἐπ' αὐτὸν Rom. 15 : 3 coll. Psalm. 69 : 10 ; τοῦ γενομένου ὑπὲρ ἡμῶν καταρᾶς Gal. 3 : 13 coll. Deut. 21 : 23. Praesertim tamen meo consilio inserviunt ea Apostolorum dicta , quibus *humilem* Jesu conditionem cum *ipsius e mortuis resurrectione* arcissimo nexu conjungunt, Veteris Fœderis auctoritate utentes, e. c. *Pauli* Act. 26 : 22 et 23 οὐδὲν ἐκτὸς ἔλεγον ὧν τε οἱ προφῆται ἐλάλησαν μελλόντων γίνεσθαι καὶ μωσῆς· εἰ παθητὸς ὁ Χριστός, εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, ὧς μέλλει καταγγέλλειν τῷ λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσι ; et *Petri* mentio τῶν εἰς Χριστὸν παθημάτων καὶ τῶν μετὰ ταῦτα δοξῶν 1 Petr. 1 : 11. Conf. 1 Cor. 15 : 3 — 4. Hebr. 2 : 9.

Quare in eam sententiam abeundum mihi esse existimavi , Apostolorum aetate Psalmorum **תת מ** inscriptionem , qua proposui ratione fuisse explicatam , unde apparet ex Psalmo 16 non temere argumentum petiisse Apostolos pro Jesu , omnia mala perpassi et vilissima morte extincti , ex

mortuis in vitam revocatione. Nam neque reliquorum ejusdem inscriptionis Psalmorum argumentum cum Jesu Christi satis convenit, neque tuto statui potest ea, quae praesertim in extremo carmine dicuntur de eo, qui ex summa calamitate ad felicissimam conditionem evaserat, praeter Jesum Christum, in alium quemquam quadrare. Vid. de vi hujus argumenti *C. G. Antonii* diss. de ratione prophetias Messianas interpretandi certissima, nostraeque aetati accommodatissima, in *H. Muntinghii* Syll. Opusc. P. II. pag. 247; et *Borger.* ad Gal. 3 : 16.

Si tamen, id quod et aliunde et ex sequentibus apparebit, certo constat Lucae in referendis orationibus Petri et Pauli, iis in locis ubi V. T. effatis eos usos esse tradit, Graecam plerumque versionem ante oculos fuisse, sequitur etiam Lucae potius Graecam inscriptionem *σηλογραφία*, quam Hebraeam *סֵלִיחַ* fuisse cognitam. Attamen ipsi illi qui ex antiquis Patribus vocis *σηλογραφία* significationem explicuerunt non multum discedunt ab ea quam proposuimus Hebraicorum vocabulorum interpretatione. Nam ne Suidae locum afferam, quem ex Theodoreto mutuatus est, ipsius Theodoreti verba hic apponam: *σηλογραφία, τῷ Δαβίδ. Ἐνταῦθα προαγορεύει τοῦ Δεσπότου τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν.* δηλοῖ δὲ ἡ ἐπιγραφὴ πρὸς τῷ θανάτῳ καὶ τὴν νίκην. *σήλη γὰρ οὐ τάφοις ἐπιτίθεται*
μό-

μόνοις, ἀλλὰ καὶ νικῶσιν ἀνίσταται, καὶ γράμματα δέ-
 χεται τὴν νίκην τοὺς ἀγνοοῦντας διδάσκοντα. τοῦτο τοι-
 γαρ οὖν σημαίνει ἢ τῆς σηλογραφίας ἐπιγραφὴ. Vide
 Theodor. ad Ps. 16. (15.) T. I. P. 2. p. 687 ed.
 Schulzii. Licet igitur cum Theodoreto non ar-
 gutandum videtur in σήλης significatione, ta-
 men admodum est verosimile antiquissimam tra-
 ditionem, ortam fortasse illam ex ea Hebraicae in-
 scriptionis explicatione, quae nobis videtur Apo-
 stolorum aetate viguisse, Theodoreto ansam prae-
 buisse, ut inscriptionem etiam Graecam ad *mor-*
tem simul et *resurrectionem* Christi retulerit.

C A R M E N.

Versus 1.

Verba non multum habent difficultatis. *Mi-*
chaëlis tamen, auctoritate nisus Codd. Erfurt.
 2 et 5, editionis utriusque Bombergianae, Athi-
 anae, Buxtorfianae, Codicis cujusdam Erfurten-
 sis Masorae, Salomonis denique Ben Melech,
 statuit legendum esse שמרני cum Metheg in syl-
 laba priore, unde ex ejus^ם sententia magnum ori-
 tur significationis discrimen. Masora nempe in
 bi-

bibliis Buxtorfianis typis expressa, hanc vocem
 literâ ל (לִיר) insignivit, indicio ita scriptum
 vocabulum non amplius in Codice Sacro occur-
 rere. Quam scribendi rationem cum propter rei
 singularitatem, tum imprimis propter consensum
 cum hujus Psalmi argumento, a Michaële exco-
 gitato, sequendam esse duxit vir illustris. Tertiae
 scilicet Arabum conjugationis vestigium in ea de-
 prehendisse sibi visus est, quae actionem reci-
 procam, ut Grammatici loquuntur, apud Arabes
 indicat. Quod enim in I. Conj. *nocturnum con-*
silium capiendi notionem habet, id in III *no-*
ctem cum aliquo transigere significat. Dein
 ipsum Hebraeorum שֹׁמֵר *nocturnae conservati-*
onis, vigilandi significationem habere contendit,
 argumento usus Cant. 5:7 et Ps. 130:6. Sed
 haud scio an nimis acuta sit opinio; nam no-
 cturnae custodiae notio non nisi ex oratione con-
 texta apparet, et non est severi interpretis ultra
 fas verborum augere significationes. Porro, si
 vel ipsa haec procederet summi viri argumentandi
 ratio, non video, quomodo hîc tertiae Arabum
 conjugationis mentione opus sit, quam ipse in He-
 braeae linguae reliquiis praeter hunc locum su-
 peresse negat: nam ipsum verbum שֹׁמֵר *noctur-*
nae custodiae notionem habere contendit. De-
 nique Michaëlis *nox* metaphora est, quae *mortem*
 indicat, ita ut sibi fingat Messiam Deum implo-
 ran-

rantem, ne eum deserat in sepulcri tenebris. Quae tamen omnia dubitanter proposuit, et multi erunt, qui de iis dubitabunt.

Ipsam tamen Masoretharum lectionem recepit *Gesenius*, *V. cl* in *Lehrgebäude* § 10 p. 43, obs. 1. ubi hanc vocem et ירשנו Jud. 14:15, sed minus accurate, ad eas refert¹¹, quae Metheg habent tertio ab accentu loco, quaeque nonnumquam illud signum amittunt, absque ulla brevis vocalis mutatione. Quam ob rem aut statuendum cum Gesenio est (ibid. obs. 3), nonnumquam inconsideratius positum esse, aut aliud quid indicasse Masorethas. Praeter hunc locum שמרני ter occurrit Ps. 17:8. 140:5. 141:9, sine Metheg scriptum; sed iis in locis nihil aliud esse potest nisi imperativus; quod fortasse punctorum auctoribus nostro in loco aliter visum est, nam a verisimilitudine non abhorret, eos vocem pro Participio habuisse, et signo addito indicasse syllabam brevem longae instar esse habendam. Id saltem quoddammodo confirmatur lectione Codicis cujusdam Kennicott. 245, satis vetusto, qui habet שומרני, quocum fortasse consentiunt Codd. 39. 170. 206. 220, qui referunt שמרני, licet de his tuto judicari non potest, quoniam puncta neglexit Kennicottus. Itaque vertendum esset: *Custos meus Deus (est)*, et habendum pro indirecta constructione, quam excipit ad ipsum Deum

Deum directa oratio, quae personarum varietas Hebraeis satis frequens est. Exempla, quibus a *tertia* ad *secundam* personam dilabuntur afferri possunt Hab. 2 : 15, coll. Job. 18 : 4, imprimis vero Deut. 32 : 15, 17 et in nostro Psalmo forte versus 5. Conf. *Gesen.* l. l. pag. 743, *Lowth.* de Sacra Poësi Hebr. Goett. 1770, pag. 283 sq.

Ex hac igitur interpretandi ratione illud maxime oritur commodum, quod verba hujusce versus uno tenore cum reliqua carminis parte legi possint, et orationem contineant illius qui e summo periculo a Deo liberatus, ita in ejus laudes erumpit: *Liberator meus Deus est! Ego enim in eum* (in te) *fiduciam collocaveram*, quod ut egregium praebet sensum, ita quam maxime cum caeteris cohaeret, neque opus est ut hic versus a sequentibus disjungatur; quare non dissiteor me quodammodo in hanc sententiam inclinare, licet altera lectio שמרני sine Metheg auctoritate nitatur Codd. Erfurt. 1 et 3, Cassel. olim a Rungio collati (qui tamen Hispanorum more habet שמ), et antiquarum deinceps versionum. Graecus vertit φύλαξόν με ὅτι ἐπὶ σοὶ ἠλπισα, pro quo Codd. Holmes. 21 et 39 habent ἐπὶ σε. Utrumque in Graeca versione permittitur, et praeterea occurrit ἐλπίζειν (בטח) cum ἐν 2 Reg. 18 : 5 coll. Ps. 32 : 21. 27 : 3. Hos.

10: 13; cum εἰς (חסה) Ps. 71: 1. (יחל) Psalm. 130: 7 (שבר) Ps. 145: 16, conf. et Jes. 51: 5, ubi tamen Hebraea non recte expressit. Pro Graecorum κύριε habet *Symmachus* ὁ Θεός; uti et LXX innumeris aliis in locis pro אל; *Aquila* ὁ ἰσχυρέ; neque id ab illorum consuetudine abhorret. *Chaldaeus* pro כך habet במימך in *verbum tuum*. Solet ille saepius ita Jehovae nomen circumscribere, ut *verbum Jehovae* dicat. Conf. *Buxtorf*. Lex. Rabb. Hujus etiam rei exemplum occurrit apud Hebraeos in Psalm. 119: 42. Ceterum minoris momenti est monuisse Cod. Kenn. 76 omittere. אל.

Versus 2 et 3.

Hi versus, ut nunc in Codice Sacro sejuncti sunt, vix bonum sensum praebere videntur, quare alii Interpretes aliter vexatissimo loco medelam afferre conati sunt. Sed primum videamus quomodo antiquae versiones locum reddiderint, et quid recentiores ex eorum versione probaverint. Vocem אמרת verterunt LXX εἶπας (pro quo, monente Parsonsio, Chrysost. XII: 273 habet εἶπον, quod eodem redit), consentientibus omnibus, Chaldaeo excepto. Accedit dein auctoritas multorum Codd. Kennicott. 35. 39. 97. 133. 148. 158. 245. 260. 264. 264A. 267. 272. 332. 396.

396. 495. 625, et a prima manu 73. 74. 128. 145. 156, a post. m. 498, quibus dein addidit *de Rossi* 644. 779, et a pr. m. 39. 337. 612. 829. a. po. m. 276, ex Codd. ext. 20; praeterea Edd. Soncin., Brix., Psalt. Bas., et Polygl. Colon., in quibus omnibus legitur **אמרת** Ex his tamen Codd. nullus nisi 35 et 39 K. ad saeculum XII, paucissimi utriusque critici ad saec. XIII adscendunt. Multi deinceps hanc lectionem secuti sunt; inter quos *Michaëlis* l. l. p. 26 et 60, probantibus *Doederleinio*, *Knappio*, *Koehlero*, *Dathio*, *Lowthio* l. l. p. 521, *Schulzio*, *Tellerio*, de quibus vide *Ruperti* l. l. p. 116, quibus ex nostratibus accessit *H. Muntinghius* in notis, Psalmorum versioni adjectis.

Chaldaeus tamen vertit **מלילת את נפשי** *locuta es tu, anima mea*, unde patet neque eum, neque reliquorum Códicum Hebraeorum librarios, neque illum qui in Cod. Kennicott. 131 literam ך erasit, in suis exemplaribus eam habuisse literam, eosque formam, alias insolentiorum, pro secunda persona foeminina habuisse, quam sententiam multi deinceps Judaei secuti sunt et Christianorum doctores, eamque tueri conati sunt collatione locorum Psalm. 137 : 5 **רשכח מיני**, ubi etiam inserunt **נפשי**, sed praeter necessitatem, quoniam pronomina nonnumquam iis in locis omittuntur, ubi facilis est ex
con-

contexta oratione eorum suppletio. Vid. *Gesen.* l. l. p. 734; neque enim probanda est eorum ratio, qui in Passivo legunt **תשכח**, inter quos etiam *Ruperti* l. l. p. 115, nam si sensum ita explēs **ימיני תשכחי** *mei obliviscatur dextra mea*, omnia salva sunt. Alter, quem afferunt, locus est 2 Sam. 13:39 **ותכל דוד נפש**, ubi itidem **נפש** inserunt. *Michaëlis* ita hanc interpretationem rejicit, ut verbum creët, non Arabicum illud, sed Michaëlicum **تكل**, quod cum Arabico **وكل** *desistere* unum idemque esse affirmat. Multo simplicius *Gesen.* l. l. p. 797. b. qui exemplis probavit, Hebraeos nonnumquam formas foemininas impersonaliter nominibus masculinis antepone. Haec igitur opinio, **אמרה** esse secundam personam foemininam, inter Judaeos duplicem peperit interpretationem, quarum alterius *Kimchius* auctor est, qui statuit Davidem alloqui Israëlitarum ecclesiam (inserere debuit **ערה**); alteram propugnavit *Aben-Esra*, Davidem sibi fingens animum suum, semet ipsum, alloquentem. Ex hac Judaeorum sententia, triplex etiam Christianorum orta est: hi enim Messiam aut ad ecclesiam Christianam, aut ad semet ipsum verba facientem inducunt, aut denique Messiam inter et Deum Patrem exhiberi dialogum opinantur, de quibus vidd. *Michaëlis* l. l. et *Venema* pag. 473.

Ab altera tamen parte fuerunt nonnulli, qui a

E

mul-

multis comprobata legendi rationem אִמְרָתִי sequi noluerunt, inter quos imprimis nominandus est *Schnurrerus*, qui in *Animadverss. ad quaedam loca Psalmorum*, Diss. Phil. Crit. Fasc. I. pag. 129, vulgatam lectionem propter ipsam ejus insolentiam tuetur, sed nihil addidit de loci interpretatione. Etiam *Carolus Kellius* in *Museo Henckiano*, I. 3. p. 570 sqq., affirmat, illam falso additam esse, et, quo debilem suam hypothesin defendat, versibus 2 et 3, impium quemdam hominem Davidem alloquentem induci, legit אִמְרָתִי quod tamen non placet, neque universa haec interpretatio. Superest tamen alia ratio, qua utriusque lectionis defensores facili negotio in concordiam redigi possunt, sed, quod ad sensum attinet, omnes illi refutantur, qui aut secum ipsum loqui Messiam existimant, aut dialogum illum somniant. Si nempe cum Codd. Ross. 570. 864 aliisque, inter quos Codex etiam ille Anglus, de quo jam *Venema* fecerat mentionem I. I. p. 474, si cum hisce igitur scribis אִמְרָתִי, omnia bene procedunt. Quae defectiva scribendi ratio obtinet etiam nonnullis in locis textûs Hebraici, v. c. Ps. 140:13 et Job. 42:2 habemus יִרְעָתִי, 1 Reg. 8:48 בְּנִיתִי, Ezech. 16:59 עֲשִׂיתִי, quare etiam vix dubitat Gesenius hanc scriptionem in textum admittere. Vide I. I. pag. 266 N. 7. Itaque exemplari utens Chaldaeus in quo nonnumquam

quam necessariae matres lectionis aberant, facile in hunc errorem abduci potuit, et, si qua convenientia est inter Chaldaicam versionem et punctatorum consuetudinem, mirum non est Masorethas hoc loco in margine non posuisse: "אמרתִי ק", ipsosque eos in opinione versatos esse formam verbi esse foemininam.

אֲדֹנִי. In margine ad Gen. 18 : 3 notarunt Masorethae vocem, ita scriptam, esse קדש *nomen divinum*; ad **אֲדֹנִי** Gen. 19 : 3 esse חול *vulgare hominum nomen*, unde apparet religionis causa Judaeos hoc discrimen inter utramque scribendi rationem fecisse, eosque ad normam punctorum vocis יהוה etiam scripsisse **אֲדֹנִי**. Neque enim statim apparet, vocem **אֲדֹנִי** significare dominum *meum*, quod contra Michaëlem defendit Rupertus, nisi forte statuas, ipsius vocis elisam esse, sed primae personae suffixum in ejus locum successisse, quod mihi videtur verisimillimum, quodque praeter versionem Graecam, Arabem, Syram etiam secutus esse videtur in Commentario Hiëronymus, qui tamen in Psalterio cum Chaldaeo et Vulgato, non *Dominus meus* sed *Deus meus* habet, quorsum pertinere videtur glossa marginalis Kenn. 224, qui ad **אֲדֹנִי** habet אלי: licet ab altera parte transpositio vocabulorum ליהוה אֲדֹנִי in Cod. 101, et varians lectio Codd. K. 82. 125. 164. 227. 356 et de Rossi 39. qui pro **אֲדֹנִי** habent

bent יהוה, et Cod. 37, qui pro eodem vocabulo refert אלהים, pro pronominis possessivi absentia pugnant. Quodsi quis quaerat, quaenam ratio maxime per ipsam Hebraicorum vocabulorum constructionem requiratur, ipsi tenendum est, duplici ea modo construi posse: si enim, quod multi fecerunt interpretes, jungis אתה cum sequenti טובתי, requiritur, ut adsit primae personae suffixum, ne in tautologiam poetam incidisse statuas, eumque opineris dicere potuisse: *dixi Jehovae Adonai*, quod prorsus idem est, neque ab elegantia quidquam habet commendationis. Sin vero אתה cum antecedenti ארני jungis, longe alia ratio est, neque necesse est, ut adsit suffixum, nam recte dicere poterat poeta: *dixi Jehovae, tu es Adonai, tu ille es, qui praeter ceteris hoc nomine insigniri merearis*. Cum igitur, ut deinde ostendemus, posterior distinguendi ratio nobis praeplaceat, etiam hanc interpretationem amplectimur, licet non multum repugnaturi simus, si quis suffixum melius adesse quam abesse contendat, nisi modo cum Michaële ארני legendum esse existimet. Ceterum in Codice 93^T K. abest ל ante יהוה, quod sensum non magnopere mutat, nisi quod directa oratio, quae alias post ליהוה incipiebat, ex hac scribendi ratione statim post אמרת incipiat; neque quidquam referre videtur, utrum cum omnibus edd. plu-

plurimisque Codd. *defective*, an cum Cod. K. *plene* אֲרוֹנִי legas, nisi forte statuas, hunc librarium in eâdem versatum fuisse opinione, quam Michaëlis amplexus est. — Majori difficultate reliqua hujus versûs verba premuntur. Jam antiqui in diversas abierunt sententias. Graecus pro טוֹבְתִי habet: ὅτι τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρεῖαν ἔχεις. Particula ὅτι in Hebraicis non exstat: non tamen crediderim, illum hoc loco hanc sententiam ab antecedentibus divulsisse, ita ut ὅτι sit directae orationis indicium, et denuo εἰπα sit supplendum; potius existimandum est, eum hanc voculam ob maiorem verborum cohaerentiam de suo addidisse. Neque opus est, ut pro τῶν ἀγαθῶν μου in plurali legerit טוֹבְתִי, cum ita ejus consuetudo ferat, ut quoties טוב vel טובה substantivi vices sustineat, toties etiam vertat in plurali τὰ ἀγαθά. Minus tamen constat, utrum ejus οὐ χρεῖαν ἔχεις accurate conveniat Hebraeorum בל עליך. Ex collatis locis, ubi χρεῖαν ἔχειν in Alexandrina versione occurrit, apparet eos ita exprimere solere Hebraeorum חפץ, sive substantivum sit, sive verbum: conf. Jer. 22: 28. 48: 38. Proverb. 18: 2. Jes. 13: 17, adeo ut hoc loco conveniat cum טוֹבְתִי לא תחפץ בה, vel cum אין טוֹבְתִי. Quare statuendum esse videtur, ex ultima versûs sequentis pericope, eum hunc sensum effecisse, neque nos satis tuto ex ipsius, aut

Ara-

Arabibus, Vulgatae, Hieronymi denique in Commentario interpretatione, quidquam efficere posse ad difficultatem vocabulorum intelligentiam.

Faciem tamen nobis praeferunt Aquila, Symmachus, Chaldaeus, quorum totius loci interpretatio ideo simul exponenda est, quoniam cum sequenti versu nostrum locum conjunxerunt.

Aquila enim vertit: ἀγαθοσύνη μου οὐ μὴ ἐπὶ σε ὑπερμεγέθεσί μου πᾶν θέλημα ἐν αὐτοῖς: *bonitas mea erga magnates meos, in quibus omnis (mea) delectatio est, non est ἐπὶ σε, id est juxta te; quorum verborum sensus sine dubio huc redit: Magnates meos, etiamsi magna erga eos benevolentia afficiar, non ita diligo, ut mea erga eos amicitia comparari queat cum amore quo feror in te.* — Neque ab hac interpretatione multum Symmachus recessit, qui ita vertit: ἀγαθόν μοι οὐκ ἐστὶν ἄνευ σου εἰς τοὺς μεγάλους πᾶν τὸ θέλημά μου ἐν αὐτοῖς; id est: *Bene mihi non est erga magnates, quibus maximopere delector, ἄνευ σου praeter te; quam sententiam melius ita Latine exprimeres: Non ita Bene magnatibus cupio, ut, etiamsi benevolentiae meae sint participes, te, o Jehova, negligam.* Huc quoque redit *Chaldaeus paraphrastes*, qui manifesto etiam utramque conjunxit sententiam, inepte in Bibliis Polyglottis divulgata. Ita enim reddit Hebraea: טובתי לא מתיבא בר מנך

לקרישיא די בארעא: *bonitas mea non datur praeter te sanctis, qui sunt in terra*; quae enim sequuntur apud Chaldaeam, non poëtae, sed ipsius Jehovae verba sunt, neque cum hisce conjungi possunt, ut deinceps videbimus. Latinâ autem Chaldaei versione decepti interpretes, inter quos *Ruperti* l. l. et *Rosenmüllerus* ad h. l. Chaldaicas particulas בר מן male verterunt: *nisi a*, quod ab earum usu maximopere diversum est, quoniam בר מן nihil amplius nisi *praeter* significat: vide exempla a Buxtorfio allata in Lexic. Talm. in voce בר. Ut vero altera versio rata sit, requiritur ut particula מן bis repetatur. Apparet igitur, tres illos interpretes in re summa ita convenire, ut qui eorum sequatur auctoritatem, is non temere egisse possit videri.

Videamus igitur, an cum Hebraicis conveniat haec interpretatio. Et primum quidem inquirendum est, utrum ferri possit conjunctio vocis טובתי cum לקרושים, nec ne. Ne igitur ex Symmachi versione id assumam, quod tamen probavit Gesen. l. l. p. 730 N°. 2. a, pronomen suffixum nominum resolvi posse in casus obliquos, in Dativum etiam, ita ut טובתי dici potuerit pro טוב לי, vel quod usitatus est, טובה לי *placet mihi*, id tantummodo ex hoc Hebraeae linguae idiomate efficio, טובה significare posse *benevolentiam*, quam significationem cum Hebra-

braicae linguae, et omnium adeo linguarum analogia satis convenire unusquisque facile fatebitur. Dein animadversione dignum est, verba et substantiva, quae *benevolentiae* habent notionem, quam saepissime construi cum ל̄ ejus personae, in quam benevolentia ferimur. Inter ea חמר, חסר, רצון, חסד nominasse sufficiat. Luculentissimum hujus usus exemplum exstat 1 Sam. 9: 20. למי כל חמדת ישראל הלא לך ולכל בית אביך *in quem omni benevolentia fertur Israël? nonne in te et in universam tuam familiam.* Proverb. 14: 35 רצון מלך לעבד *benevolentia fertur rex in ministrum.* Quae constructio quominus etiam voci nostrae טובה tribuatur, nihil est quod obstet, et sensus exinde oritur planus et facilis: *benevolentia mea erga sanctos.* Hac ratione levi negotio dirimitur quaestio, diu ab interpretibus agitata, utrum טובתי *activo*, an potius *passivo* sensu accipiendum sit, vel utrum suffixum Genitivus sit *subjecti*, an *objecti* potius. Nimirum illa ל̄ satis indicat, sanctos et pios homines eos esse, in quos transit benevolendi actus, et nihil superest, nisi ut suffixum pertineat ad eum, qui erga alios benevolo est animo.

Altera quaestio ea est, an על̄ significatio-
nem admittat vel praepositionis ἐπὶ, uti Aquila
expressit, vel praep. ἀνευ et בר מן, ut habent
Symmachus et Chaldaeus. Neque id a viris do-
ctis

ctis in dubium vocari poterit, nam omnes interpretes antiqui et recentiores huic voculae vel *excellētia*, vel *exceptionis* tribuerunt notionem; quarum illa cum Aquila, cum reliquis haec convenit. Neque id magno fit sententiae discrimine: nam utrum veritas: *benevolentia, qua feror in sanctos, non superat benevolentiam, qua feror in te*, an potius: *benevolentia q. f. in s. non excipit b.* etc., res fere eodem redit, et uniuscujusque iudicio vel sensui potius relinquenda est optio.

Ceterum aliud quid habet ea interpretatio, quo se commendet. Nam vocula בל, quam *Venema*, *Schnurrerus*, monente *Schroedero*, *Muntinghius*, cl. *Palmius* etiam pro substantivo *nihil* habere necessitate coacti sunt, etiamsi illa hanc significationem, neque in tribus reliquis locis hujus ipsius carminis, neque quod sciam usquam admittat, peculiarem et proprium suum usum conservat; quare antiquorum potius auctoritatem sequor et hac in re, et in totius loci explicatione. Restat tamen aliquid, quod cui fortasse videbitur durius, ex hac mea sententia verba בל-עליך טובתי לק" בל על טובתי לך ita resolvenda esse: Neque etiam id Hebraeae linguae rationi contrarium est; nam plerumque fit, ut substantivum quod idem in protasi et apodosi repeti debuisset, id in apodosi omittatur; conf. Gesen. l. l.

pag. 852, N°. 6, et exempla ab eo allata Cant. 1:15. Ps. 18:34. 48:7. 55:7. Jes. 52:14. Job. 35:2. Eccles. 12:11. Hab. 3:4. Quibus addi possunt Job. 32:2 et 40:8. Conf. Lowth. l. l. pag. 208, qui ex Graecis scriptoribus quaedam huc pertinentia notavit; neque tamen huc retulerim Psalm. 110:3, cujus loci alia mihi videtur esse interpretandi ratio. Conf. etiam Ill. *Sylvestre de Sacy* Grammaire Arabe, T. II. § 214. 215. 643. Itaque, ne cum Houbigantio, Michaële, aliisque, conjecturis praeter necessitatem indulgeamus, simplici conjunctione eorum, quae ineptior distinguendi ratio sejunxerat, salva omnia fieri videntur, si uno legantur tenore, et ita vertantur: *Dixi Jehovae: tu es Jehova: benevolentia, qua maximâ feror in sacerdotes vel probos homines, et magnates qui terram incolunt, tamen non superat (vel non excludit) amorem quo te, Deus, prosequor.*

Reliqua enim ita facilia sunt, ut versione ea praeoccupare satis tuto possimus, nam **המה** loco verbi substantivi positum est, qua de re, hoc ipso addito loco, egit Gesen. l. l. pag. 738. Neque igitur cum Chaldaeo elliptica quaedam dicendi ratio habenda est, quam mirum in modum ita supplevit, ut ab hoc ipso vocabulo inchoari videantur ipsius Jehovae verba, quae usque ad finem versus quarti decurrunt. Nam

pro

הנון הודעו כח גבורתי מן שרואי המה pro
illi praedicant virtutem glōriae meae ab initio,
 quae omnia pertinent ad קדישיא, et glossam pri-
 ma fronte sapiunt, nisi personae mutatio indica-
 ret, aliud quid sibi voluisse Chaldaeum. Nam
 simul ac vox המה ab antecedentibus erat sejun-
 cta, nullum sensum praebet, unde interpres co-
 actus est de suo addere nonnulla quae sententiam
 reddant pleniorē.

Alexandrini tamen versum tertium a secundo
 separatum ita exprimunt: τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ
 αὐτοῦ, ἐθαυμάσωσε πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐν αὐ-
 τοῖς. Animadvertendum tamen est Codd. Holmes.
 21. 39. 65. 66. 67. 81. 99. 100. 101. 102. 106.
 140. 141. 143. 144. 145. 146. 150. 154. 162.
 163. 165. 166. 167. 169. 170. 171 (172 ex
 correct.) 173. 175. 178. 179. 181. 183. 189.
 191. 193. 194. 195. 196. 197. 199. 201. 202.
 206. 208. 210. 215. 216. 217. 222. 223. 226.
 227. 264. 267. 270. 272. 275. 276. 277. 279.
 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 288. 289.
 290. 292. Edd. Compl. Ald. Theodor. 1. 689,
 illos igitur omnes post ἐθαυμάσωσε inserere ὁ κύριος;
 Codd. 182. 262 κύριος, 293 ὁ θεός, quare veri-
 simile est, in suo Codice habuisse Alexandrinos
 ארירי, eosque illam ἵ habuisse pro scriptionis
 compendio vocis יהוה, quod jam diu viderat
 Houbigantius, et ante eum L. Cappellus. Porro

annotatione dignum est in Codd. Kenn. 37. 73. 74. 97. 117. 133. 250, quibus accedunt Rossiani 670 et 2 a prima manu, ו deesse in וְאֵרִיר, unde etiam in Graeca versione non reperitur. Dein si in ipsa Alexandrina versione loco αὐτοῦ (quod deest Athan. III. 1. p. 60 et in tribus Codd. Holmes. 65. 201. 283) legis αὐτοί, nihil superest, nisi quod אֵרִיר verterint ἐθαυμάσῃ, unde apparet eos loco ו in וְאֵרִיר legisse יֵרִיר quod occurrit Jes. 42: 21, pro quo tamen male habent Graeci εἶδον. Itaque sic videtur constituendus esse textus Graecus, τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοί, ἐθαυμάσῃ ὁ κύριος πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς. Pro חֲפִצִי enim legit חֲפִצוֹ, neque ob antecedens כֹּל opus est ut legerit חֲפִצִי, quod voluit Schnurrerus l. l. pag. 125. Attamen lectio recepta αὐτοῦ Arabica versione defenditur, quae habet فِي أَرْضِهِ; quare lubens profiteor in versione Graeca quaedam adhuc mihi dubia superesse. Quod attinet ad versionem vulgatam, quae pro θελήματα αὐτοῦ habet *voluntates meas*, videtur illa orta esse ex Hiëronymi Psalterio, quod accuratissime Hebraea exprimit; nam antiqua illa versio Latina, quae juxta Psalterium Hiëron. edita est, hac tantummodo in re a Vulgata discrepat, ut cum LXX habeat *voluntates suas*. In reliquis versionibus nihil est, quod difficultatem movere possit, nam Chaldaei interpretis discrepantia cum ex ejus

pa-

paraphrastica vertendi ratione orta est, tum etiam ex eo errore, quo Jehovahae tribuuntur verba, quae ex poëtae mente homini cuidam tribuenda sunt. Unum tamen adhuc restat dicendum de constructione Hebraeâ **אֲדִירִי כֹל חֲפָצִי בָּם**, de qua ita statuendum est, statum constructum pertinere ad tria vocabula sequentia simul. Nam cum linguae Hebraeae ratio vix verborum ferat compositionem, pluribus ipsi vocabulis utendum est, ubi aliae linguae, quae facilius duo vel plura vocabula componunt, non nisi una voce utuntur; aut, quod huic loco magis consentaneum esse videbitur, status constructus pendet ab ellipsi pronominis **אֲשֶׁר**, unde apparet quod apud Arabes plerumque obtinet, id etiam apud Hebraeos non prorsus esse insolitum, statum constructum nominis non tantummodo pendere a substantivo sequenti, verum etiam ab universa sequenti periodo, quae arctissimo nexu cum antecedentibus conjuncta est. Vide omnino de hoc Hebraicae linguae idiomate Gesen. l. l. pag. 679, b. qui exempla attulit statûs nominum constructi, ubi **אֲשֶׁר** aut expressum, aut omissum est Lev. 4 : 24. Ezech. 21 : 30. Eccles. 1 : 7. 11 : 3; maxime vero Jes. 29 : 1. **קִרְיַת חֲנָה דָּוִד** *urbs (quam) David condidit.* 1 Sam. 25 : 15. **כָּל יְמֵי הַתְּהַלֵּכְנוּ** *omnes dies (quos) transegimus cum iis.* Quo magis miror virum clarissimum nostrum

lo-

locum excipere ab hoc Hebraeorum usu, eumque referre ad paucissima, eaque etiam valde dubia exempla, ubi status constructus pro absoluto positus esse perhibetur. Conf. pag. 680. d. Neque etiam ita opus est, ut ex antecedentibus **הארץ** suppleatur.

Versus 4.

Pro **ירבו** Graecus constanter et hoc loco habet *ἐπληθύνθησαν*, quem Symmachus sequitur, et Vulg. qui refert: *multiplicatae sunt*; Hiëronymus etiam in Comm. et Psalt., qui tamen Aquilae *πληθύνθήσετω* secutus, vertit *multiplicabuntur*, ita ut quae in futuro hi acceperant, ea illi expresserint *ἀορισῶς*. Unus tamen Cod. Holmes. habet *ἐπλήθυναν*, quod nisi ex scripturae compendio pro *ἐπληθύνθησαν* ortum sit, accurate convenit cum Chaldaica versione, quae in Aphel habet **מסגן** *multa reddiderunt*, unde patet eos legisse **ירבו**, quod cum loci contextu melius videtur convenire, et fortasse etiam cum solita construendi ratione. Nam si, praeceuntibus reliquis, vertis, vel *multae erunt*, vel *multiplicabuntur*, melius Hebraei, licet tamen hi non accurati sunt hac in re, sapiusque foeminino substantivo verbum anteponunt in genere masculino, melius igitur illi perspicuitatis causâ hoc loco dixissent **תרבו**. Multi
igi-

igitur cum Chaldaeo verbum legunt in Hiphil, inter quos Michaëlis, Dathe, Schnurrer, ex nostratibus H. Muntinghius et cl. Palmius, neque ab hac sententia videtur recedendum. — Dubia quodammodo est significatio vocis עֲצָבוֹת, pro quâ Graeci habent αἱ ἀσθενείαι, quod tamen hoc solo loco cum Hebraico vocabulo convenit. Nam Job. 9 : 28 habent μέλη (legerunt enim עֲצָמוֹת); Psalm. 147 : 3 συντρίμματα Proverb. 10 : 10 et 15 : 4 λύπαι, coll. Gen. 45 : 2 et 2 Sam. 19 : 2 ubi pro עֲצָבוֹת habent λυπεῖσθαι; unde patet eos his saltem in locis Hebraicae voci non tribuisse notionem *idoli*. Aquila vertit διαπονήματα, quod convenit cum Hebr. עֲצָבוֹת, nam ubi in Niphal occurrit Eccl. 10 : 10, ibi reddunt LXX διαπονηθήσεται, diciturque de *ingenti labore* ejus qui commovet lapidem. Id igitur constat eandem utrumque vocem in Codice suo habuisse, et ἀσθενείαι et διαπονήματα ex eorum mente maxime referenda esse ad *corporis labores* et infirmitates. Alia quaedam Graeca versio habet κακοπάθειαι, quae vox in Alexandrina quidem versione nusquam exstat, sed a reliquorum interpretationibus non discrepat maximopere.

Ab hac tamen interpretatione valde recessit *Symmachus*, vertens : εἰδωλα, coll. Jes. 48 : 5 ubi pro עֲצָבוֹת habet Alex. εἰδωλα, ut etiam plurimis in locis pro עֲצָבוֹת. Secutus eum est in
Psal-

Psalterio Hiëronymus, qui etiam in Comm. contra Alexandrinos hanc versionem defendit; quae utrum ex usu Chaldaei interpretis, an ex comparatione potius cognatorum vocabulorum Hebraicorum orta sit, mihi nondum constat. Chaldaeus saltem habet צלמניהון *idola sua*, licet idem vocabulum reliquis in locis vertat vel צער (*dolor*) Ps. 147:3 et Job 9:28, vel כאבה Prov. 10:10 et 15:4, quod etiam nostro in loco habet Syrus.

Haec igitur duplex interpretandi ratio recentiores etiam in duas partes divisit, et difficile est quaestionem dirimere, praesertim cum pendeat responsum a totius versus explicatione. Nam qui putant in ceteris etiam de *falsorum Deorum cultu* fieri mentionem, maximam partem de *idolis* cogitant, a quibus tamen differunt ii, qui dolores sibi fingunt aut eorum, qui idololatriae dediti a Messiae cultu recedunt, quorum interpretum antistes est Schnurrerus; aut qui extero exterosque Deos veneranti regi sunt subditi, quae est Muntinghii opinio; aut eorum denique dolores respiciunt, qui Isbosethum, Sauli filium, Israëlis regem creaverant, dum ipse David Judae imperium tenebat, quae peculiaris est cl. Palmii sententia.

Itaque fere vereor profiteri me cum plerisque in ea opinione versari, reliqua hujus versus verba
ido-

idolorum cultum indicare, neque mihi *doloris* et *idoli* notiones ita diversas videri, ut in Hebraeorum animo nihil commune habuerint, qui ut Jehovam laetitiae omnis et felicitatis originem colebant, ita etiam falsos Deos doloris et calamitatum omnium causam solebant detestari. Neque etiam a verisimilitudine abhorret, id quod obtinet in voce **עצב**, idem etiam in nostro vocabulo fieri posse, ut et de *dolore* et de *idolo* usurpetur. Habent certe LXX εἰδωλον pro **עצב** Jes. 48: 5 ubi, cum **פסל** et **נסך** conjungitur, et Ps. 139: 24, ubi **דרך עצב** vertunt ὁδὸς ἀνομίας, quod eodem fere redit. Accedit denique quod affixum vocis **שמות** mihi ad **עצבות** pertinere videtur, quod fieri non posset, si *dolores* significarentur, qua de re deinde erit dicendi locus.

— **אחר** Memorabilis omnino hujus voculae exstat varians lectio in Cod. Kennic. 245, ubi a prima manu scriptum erat **אחר**, eadem plane ratione atque illud factum est Gen. 22: 13, ubi textus Samarit., 42 Codd. Hebraei, LXX, Syrus pro Hebraico **אחר** habent **אחר**, quod notavit Gesenius v. cl. in Lexico. Sed multo magis animadvertisse juvabit, utramque vocem **אחר** **אחר** conjunctim scriptam inveniri in Ketib loci difficilissimi Jes. 66: 17 **המתקדשים והמטהרים אל** **אחר** **הגנות** **אחר** **אחר** **בתוך** **אחר** Kri habet **אחרת**. Quare multi viri docti, inter

quos *Grotius*, ad Matth. 19: 16, *Bochartus*, *Vitringa*, *Lowth*, *Dathe*, praeuntibus quodammodo *Scaligero* et *Drusio*, lectionem textualem defendentes, in ea opinione versati sunt, אהר esse nomen Dei cujusdam Phoenicii, *Adadi* vel *Hadadi* nomine cogniti. Affertur pro hac sententia *Macrobiani* locus *Saturnal.* 1. 23: *Accipe quid Assyrii de Solis potentia opinentur. Deo enim, quem summum maximumque venerentur, Adad nomen dederunt, ejusque nominis interpretatio significat unus.* Alii vero, lectionem tuentes marginalem, *Dav. Millius* (diss. sel. 1743. 4. No. 6) et *Lakemacherus* (Obss. phil. IV. obs. 2 § 3) de *luna* cogitant, et cum suo אהר comparant Graecorum Ἐκάτη. Attamen nobis tantummodo prodesse eorum opinio potest, qui priorem sententiam amplexi sunt: nam si ferri potest lectio Codd. Kenn., illorumque sententia vera est, hoc loco est vertendum: *ad Adadam festinant.* Attamen recte eos refutasse mihi videtur *Gesenius* in *Comment.* ad *Jesaiæ* locum Tom. II. p. 307, statuens, et eos et *Macrobius* cum אהר permutasse אהר; neque illud quoque facile ex hoc oriri potuit, nisi cum praeceptore meo *Hamakero V. cl.* censeas, eum auctorem ex quo sua repetiit *Macrobius*, Dei nomen male repetivisse a Syrorum אה, quod multo sane est convenientius. Vide de *Adado* vel *Adodo* Ejus *Miscellanea Phoeni-*

nicia pag. 131 *sqq*, *Noldii* etiam partic. Concord. in nota ad Jesaiae locum pag. 744, et *Seldenum* de Diis Syris Synt. I. cap. 6. pag. 176. Neque tamen diffiteor hanc lectionem, et reliqua hujus versûs verba me eo duxisse, ut cetera omnia de idolorum cultu intelligerem.

Verum vulgata lectio tam validis nititur fundamentis, ut praeter necessitatem ab ea non sit discedendum. Alexandrinus enim habet *μετὰ ταῦτα*, quod habere solet pro voce *אחר*, v. c. Gen. 18:5 (Vulg. *post tergum*) *μετὰ τοῦτο*; dein pro eodem vocabulo *μετὰ ταῦτα* Exod. 5:1. Levit. 14:8. Num. 19:7, aliisque in locis plerisque. Vulgatus hoc loco habet *postea*; sed Hiëronymus in Psalterio, ad imitationem, ut videtur, versionis unde Vulgata orta est, in loco I. Geneseos: *post tergum*, quod accurate convenit cum interpretatione Chaldaei *מן בחר*, qui tamen has voces ita cum antecedentibus conjungit, ut universam sententiam sic exprimat: *multa faciunt idola sua post tergum*. *Symmachus* tamen vertit *εἰς τὰ ὀπίσω*, quod etiam LXX habent pro *אחר* Proverb. 25:9, licet ceteroquin male hunc locum reddiderint. Sed tamen illud mihi effici posse videtur ex diversi interpretis convenientia, exstitisse quondam adverbium *אחר* aliò, quae formâ suâ est infinitivus in Pihhêl verbi *אחר*, eadem ratione qua *מהר* *festinanter* a *מהר* descendit. Quare non
opus

opus est lectionem mutare cum Schnurrero, qui legit **אחור** et vertit *retrorsum festinant*. Ceterum alia quaedam versio Graeca offert: (κακοπάθειαι αὐτῶν) ἀκολουθοῦσαι ταχέως, unde patet maximam inter eam et Syrum esse convenientiam, qui locum sic exprimit **אחריא בעגל**, quam lectionem nonnulli ineptius mutare voluerunt.

Quod ad verbum **מהרו** attinet, animadvertendum est, Chaldaicum hîc novam incipere periodum, quae cum ipsi brevior videretur, quam ut bonum sensum praeberet, coactus est nonnulla addere de suo. Ita vertit: **כן מוחן לקרבא קורבניהון** *dein festinant ad offerendas oblationes suas*, postquam a tergo multa fecerant idola. Apparet autem, eum quoque verbum **מהר**, quod hoc solo loco occurrit in Kal, *festinandi* significatione accepisse, quocum censiunt omnes versiones antiquae, neque tamen certo constat an verbum legerint in Pihhel. Neque opus est ut ab hac interpretatione recedatur, praesertim quoniam utriusque conjugationis significatio saepissime parum diversa est, Conf. Gesen. Lehrs. p. 241. d., maxime apud poëtas, ibid. p. 242. Praeterea omnis difficultas evanescit, quam multi interpretes, **אחר** pro adjectivo habentes, in verbi neutrius cum accusativo constructione quaesiverunt, si statuis **אחר** esse *adverbium loci quo festinant idololatri*; licet tamen ab altera parte le-

lectio Cod. Kennicott. אחר satis indicet, verbum neutrum cum accusativo construi posse, quod et probavit *Muntinghius* ad h. l., et accuratius exposuit *Gesen.* l. l. pag. 805. 1, 808. d.

Maxima tamen difficultas est in verbis sequentibus בל אסיר נסכיהם מרם, quae verbotenus ita vertuntur: *non libabo eorum libationes de sanguine.* Videamus primum quid habeant Veteres. Graecus: οὐ μὴ συναγάγω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν ἐξ αἱμάτων, quocum consentit Vulg. *non congregabo conventicula eorum de sanguinibus*, et Arabs: *ego non congregabor cum congregationibus de sanguinibus.* Quare opinatur Michaëlis, antiquitus pro אסיר scriptum fuisse plenius אנסיר, unde transpositis literis כ, ס et נ, factum fuisset אננים, et iisdem literis permutatis, pro נסכיהם eos legisse כנסיהם, quae conjectura a simplicitate non multum habet commendationis. Quare potius existimo, eum, י mutato in ה, legisse in suo exemplari בל אסיהם; quae voces si cui videantur cum Hebraea lingua non convenire, cogitet formas verborum אסיה et יסה interdum permutari, et Graecum hoc loco legere potuisse אסיה formâ repetitâ a יסה, significatione ab אסיה; dein si dubium ipsi videatur substantivum אסיה, quod in Hebraicis non exstat, conferat Jes. 24 : 22, ubi pro אסיהם אספה habet συναξουσιν συναγωγὴν αὐτῆς, unde ap-
pa-

paret, eum ה habuisse pro suffixo, quod ad substantivum אסא pertineret, idem prorsus quod ex Graeci sententia in nostro loco reperitur. Insuper אסא fere semper respondet Graecorum συναγειν. Attamen αὐτῶν abest in Cod. Holmes. 185, et tredecim Codd. Sergii habent ἐν συναγωγαῖς αὐτῶν, quo fit, ut quam proposui conjectura veri fiat similior, si nimirum censes, eos legisse באספיהם, quorsum etiam pertinet vitiosa lectio Cod. Kenn. 76, qui habet אפיה, unde patet antiquitus forte פ in hoc vocabulo adfuisse. Sed adeo parum Alexandrini interpretatio cum Hebraicis convenit, ut prorsus sit abjicienda.

Multo melius Aquila textum expressit: οὐ μὴ σπείσω σπονδάς αὐτῶν ἐξ αἱμάτων, et Hiëronymus in Psalt: *non libabo libamina eorum de sanguinibus.* Tantummodo, id quod etiam de Graecâ versione et de iis dictum sit, quae ab illius auctoritate pendent, in eo ab Hebraeis discrepat, quod מרם in plurali effert ἐξ αἱμάτων, quod ideo est animadvertendum, quoniam id in universa Graeca versione nusquam factum est, nisi his locis quatuor sequentibus: 2 Chron. 30:16. Jerem. 2:34. 19:4. Ezech. 22:13, quibus quintus noster locus accedit, nam 1 Chron. 22:8, ubi רם לרב verterunt αἵματα πολλά hic in censum venire nequit. In loco 2 Chron. 30:16, quem tamen male verterunt, videntur αἵματα
po-

potius intellexisse de *victimis*, quam de earum *sanguine*; reliquis in locis ipsa constructione coacti sunt ut pluralem numerum eligant, quoniam ipsi Hebraei interdum vocem דם collective usurpant. In priore enim loco Jeremiae legimus: נמצאו דם, in altero דם נקיים, quod ex alterius loci comparisonem habuerunt pro substantivo colectivo cum adjectivo plurali: sic enim explicanda est eorum versio: αἱμάτων αἱθρών, ubi αἱθρών est adjectivum quod ad αἱμάτων referendum est. Idem dicendum est de Ezechielis loco: דם אשר היו. Qua tandem ratione permoti fuerint Graecus et Aquila, ut etiam hoc loco in plurali efferrent quod in textu Heb. in singul. reperitur, apparet ex lectione Codicis Holmes. 140, qui habet ἐξ αἱμάτων μου. Hic igitur legit מדמי, quae ipsa etiam esse potest terminatio pluralis, cujus exempla attulit Gesenius l. l. p. 523. b. Fieri etiam potest, Alexandrinum et reliquos haec verba intellexisse de *conventibus hominum sanguine pollutorum*, et Aquilam, qui ceteroquin Hebraea accurate expressit, eam amplexum esse sententiam, improprie omnia intelligenda esse, et *libamina sanguinea* metaphorice dici posse de *caede*, de *sanguinis humani profusione*. Ex recentioribus etiam *Palmius*, V. cl. hanc viam ingressus est, existimans hoc versu exhiberi verba Davidis, pollicentis, si in posterum universae Palaestinae

im-

imperio potitus fuerit, se non esse profusurum sanguinem eorum, qui Isbosethi se partibus addixerant. Quam sententiam ita tuetur Vir Celeberrimus, ut comparanda esse censeat ea loca, ubi Paulus, de martyrio suo loquens, dicit, se tamquam libamen oblatum iri: Phil. 2 : 17, ἀλλ' εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως ὑμῶν, χαίρω etc., et 2 Tim. 4 : 6, ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφέσηκε. Et profecto in hac interpretatione acquievissem, nisi dubius haesissem diu, utrum haec dicendi formula repetenda sit ex ritibus veterum Hebraeorum, an Graecorum potius, quod mihi nunc videtur vero propinquius. Nam quod primum ad Chaldaicum attinet, *libationes* ita a *sacrificiis sanguineis* disjunxit, ut ex ipsius mente arcto nexu conjungi posse non videantur. Inducit igitur Jehovam ita loquentem: **לא אקבל ברעוא נסוכהון ודם קורבניהון** *non benevole accipiam libamen eorum ET sanguinem sacrificiorum.* Conf. Chald. Par. ad Gen. 23 : 16 et Exod. 23 : 1. Itaque pro **אסִיך** ex sequentibus **אשא** substituit, quod etiam expressit modo ab Hebraicis admodum diverso. Sed id tantummodo ex ejus interpretatione recte effecisse videmur, ex ipsius sententia **נסוך** *sanguinis* ferri non posse, et antiquis ritibus adversari. Quorsum etiam pertinet versio Syri, qui refert **ולא אנקא נר**

נוקיא et נקא, utens vocabulis נוקיהון מן דם, quae non nisi de *sanguinis libatione* occurrunt, et huic rei ita propria sunt, ut de aliis libationum generibus non adhibeantur.

In Hebraicis igitur de effundendo *sanguine* dicitur שפך, et religioso sensu זרק; sed נסך numquam occurrit de *sanguinis adspersione*; semper de libationibus *vini* (Conf. Exod. 29:40. 41. Lev. 23:13. Num. 15:5. 7. 10. Deut. 32:38. Hos. 9:4), *vini palmarum* שכר (Conf. Num. 28:7), et in aquarum inopia etiam de libatione *aquae* (Conf. 2 Sam. 23:16 coll. 1 Chron. 11:18); neque etiam mihi cognitum est, Graecos dicere σπένδειν αἷμα vel αἵματος σπονδή; in Graeca versione saltem non invenitur. — Hic forte mihi fuisset subsistendum: neque enim facile invenissem explicandi rationem meliorem, quam proposuerant alii, a Rosenmullero recensiti, nisi adiissem *Hamakerum V. cl.*, qui, difficili loco accurate perpenso, suam mecum de eo sententiam communicavit, quam verissimam esse comperi.

Metaphora, quam omnes fere Interpretes in נסך quaesiverunt, eodem jure in דם quaeri potest. Metaphorico usu דם etiam de *uvarum sanguine* (Belg. *druivenbloed*) a poëtis usurpatur, neque id ab Hebraeis tantummodo, verum etiam ab aliis gentibus. Hebraeos hanc figuram cognovisse apparet ex Gen. 49:11, ubi legitur:

דם ענבים, coll. Deut. 32 : 14 דם ענב, pro quo LXX
 habent αἶμα σαφύλης. Conf. Sirach. 39 : 26. 50 : 15.
 (ἐσπείσεν ἐξ αἵματος σαφύλης). 1 Macc. 6 : 34 α. σ. καὶ
 μόρου. Fortasse etiam huc referendum est Ezech.
 19 : 10 אמך כגפן בדמך, ubi nonnullis interpretibus
vineae cum sanguine, id est *vino*, conjungi vide-
 tur, sed loci ratio est obscurior. Si quis tamen
 objiciat, hoc loco non mentionem fieri de דם ענב,
 sed de דם tantummodo, praesto ipsi est responsum.
 Nam si נסך in Cod. Sacro non occurrit nisi de
vino (nam ea loca ubi *aquam* libasse dicitur
 Davides, hic in censum venire non posse unus-
 quisque fatebitur), ipsum illud vocabulum jam
 satis indicat id, quod aliàs omnino fuisset sup-
 plendum. Nunc vero דם נסך, vel מדם נסך, vel
 דם הנסך eadem ratione dici potest de *vino li-*
bationis, quâ דם ענב de *vino* generatim. Ne-
 que tamen illud מדם, si ita explicetur, melius
 abesse quam adesse statuendum est, nam eam
 habet vim, ut indicet *rubrum colorem* ejus
 vini, quo in hisce sacris utebantur, quodque
 Orientalibus maxime est in deliciis. Cum nostro
 loco omnino comparandum est Apocal. 14 : 20
 καὶ ἐπατήθη ἡ ληνὸς ἐξωθεν τῆς πόλεως καὶ ἐξῆλθεν
 αἶμα ἐκ τῆς ληνοῦ etc., ex cujus loci figurata di-
 cendi ratione satis apparet αἶμα non esse san-
 guinem *hominum*, sed *uvarum* in torculari ex-
 pressarum. Tandem conferri meretur Jes. 63 :
 1-6.

1—6, ubi vel Jehova, vel heros aliquis est hominis instar, uvas in torculari calcantis, cujusque vestes *succo* erant inquinatae. *Succus* ille Hebraice נֹצֶחַ dicitur, quod LXX, Syrus, Judaeorum interpretes plerique, multi denique ex recentioribus *sanguinem* vertunt, quod recte sic factum videtur, si nempe *de uvarum sanguine* verum 3 intelligas. Caeterum de harum imaginum usu apud Hebraeos vide Thren. 1. 15. Joël 3: 13. Apoc. 19: 13 et 15, Lowth. de Sacr. P. H. p. 125 sq., qui Jesaiae locum Latino carmine expressit, et Gesen. in Comment ad Jes. locum.

Reliqua hujus versus pars multo est facilior, וְבַל אִשָּׁה אַתְּ שְׁמוֹתַי עַל שְׁפָתַי. Jam significavi, verisimile mihi videri, affixum nominis שְׁמוֹת pertinere ad עֲצָבוֹת, quod licet foemininum sit, tamen cum affixo masculino recte conjungi potest; conf. Gesen. Lehrs. pag. 731. 2, praesertim cum *idola* ipsos Deos indicent. Nam formula "שְׁמוֹת אֱלֹהִים אַתְּ" referenda videtur ad Deorum invocationem, et conferenda cum locis Exod. 20: 7 et Deut. 5: 11; sed hoc loco paulo amplior est formula, addito עַל שְׁפָתַי.

Est tamen aliquid de antiquis versionibus monendum, nimirum eas omnes in eo consentire, ut אִשָּׁה vertant *memor ero*, Graeca, Chaldaea, Syra, Arabs, Vulgata. Hiëronymus tamen in Psal-

Psalterio recte vertit *assumam*. Graecorum *μνάομαι* duobus tantum, praeter nostrum, locis respondet τῷ Hebraeorum נָשָׂא Gen. 40: 13 et 20, quorum locorum Graeca versio cum maxime ab Hebraeo textu discrepet, nihil ad nostri loci enucleationem affert. Quod tamen magis huic loco convenit, animadvertendum est in Codd. H. 21. 39. 55. 65. 66. 101. 102. 113. 143. 144. 145. 146. 150. 164. 165. 166. 167. 169. 170. 173. 181. 182. 189. 199. 200. 201. 208. 210. 211. 216. 219. 222. 223. 263. 271. 273. 275. 276. 279. 281. 282. 284. 285. 289. 290. 291. 293. Edd. Comp. Ald. Alex., in iis omnibus pro οὐδὲ μὴ μνησθῶ, legi οὐδ' οὐ μὴ μνησθῶ, et in 55. 152 οὐδὲ ο. μ. μ. (Chrysost. 12. 146. οὐ μὴ μνησθῶ, Theodor. οὐ μὴ μνημονεύσω); quare conjeceram aliquando, fieri potuisse, ut part. בָּל in margine לָא fuerit explicatum, dein vero in textum irrepserit, adeo ut שׁ in שׁ mutato, in nonnullis antiquis Codd. legeretur וּבָל לָא אֲשָׂא *neque non obliviscar*, id est: *non memorabo*: נָשָׂא enim pro נָשָׂא uno in loco invenitur, et ut verba אֲשָׂא et נָשָׂא a se invicem distinguantur, in Cod. Kenn. 38 adscripta glossa est אֶעֱלֶה *attollam*. Dein vero opinatus sum, Graeci aliorumque versionem oriundam esse ex comparatione Exod. 28: 12 et 23, ubi formulae נָשָׂא שֵׁם additum est לְזִכְרוֹן, quod de nominibus tribuum

Israëliticarum dicitur, quae lapidi inscripta in pectore gerebat summus Pontifex εἰς μνημόσυνον.

In Cod. Holm. 292 ad ὀνομάτων αὐτῶν adscriptum est: τῶν δαιμόνων, λεγ. (λεγει); unde patet hunc lectorem ipsum textum Hebraeum comparasse, et aff. ם retulisse ad עצבות: ex Graecae versionis ratione haec annotatio oriri non potuit. Pro שמתם habet שפתם Cod. 150, unde sensus oritur: *non attollam labia eorum ad labia mea*, dum pro eodem vocabulo Cod. 93 habet ידיך *non a. manus tuas ad l. m.* Nullo tamen commodo sensu.

Versus 5.

Facilia haec sunt, neque diu nos morabuntur. Graecus priorem pericopam vertit κύριος μερὶς τῆς κληρονομίας μου καὶ τοῦ ποτηρίου μου, unde apparet eum כוסי aequae ac חלקי habuisse pro Genitivo a מנת dependenti; pro appositione vocis יהוה non item, consentiente, ut videtur, Chaldaeo, qui, transpositis vocabulis, vertit: *donum calicis mei et cibi mei*; quod satis bene convenit cum Hebraeorum dicendi ratione, qui etiam dicere solebant מנת כוסם Conf. Psalm. 11: 6. Pro חלק hoc solo loco Graeci habent κληρονομία, quos sequuntur Vulg. Syr. Arabs, qui omnes de *hereditate* loquuntur: Chaldaeus tamen חולק distinguit ab אחסרתא vs. 6. Hebraeis quoque in

in voce חלק *hereditatis* notio frequentatur, neque tamen desunt loca, ubi manifesto ad *cibum* refertur: Deut. 18 : 8; reliqua, ubi sermo est de sacrificiorum distributione. Pro מנת, quod in plerisque Edd. et in Codd. Erf. 1. 2. 4. reperitur, nonnullae editiones et Codd. Erf. 3. 5. habent מנת, nullo sensus discrimine: sed conf. de ejus forma Gesen. Lehg. pag. 606, qui confert כנת et קצת. Neque de versione Chaldaei, quae refert מוהבית *donum*, quidquam statui tuto potest, nisi quod nomen a verbo מנן derivaverit; nec tamen opus est ut mutetur lectio, cum praeterea occurrat vox 2 Chron. 31 : 3 et 4. Psalm. 11 : 6 et 63 : 11. Ceterum Jehova saepius dicitur Israëlitarum חלק, conf. Ps. 119 : 57. 73 : 25. Thren. 3 : 24, unde apparet, non solum formulam ad sacerdotes esse referendam, sed potius ab illis ad pios etiam Israëlitas transiisse. Quaedam tamen monenda sunt de poculi imagine, quae hic ad *felicitatem*, semper fere ad *calamitates* divinitus immissas referri solet. Loquuntur enim vates Hebraei de *poculo*, quod Jehova tenet manu (Psalm. 75 : 9. Jes. 51 : 17. 22. Jerem. 25 : 15) *dextrâ* (Habac. 2 : 6); unde *vinum irâ suâ turbulentum* malis hominibus (Ps. 75 : 9 et 11 : 6), gentibus etiam universis (Jerem. 51 : 7. Thren. 4 : 21. Ezech. 23 : 32) bibendum praebet, coll. ex N. T. Apoc. 14 : 10. 16 :

16: 19. Vid. Obadj. 16, ubi unica voce **יִצְחָק** illam imaginem adumbravit vates; coll. Schnurrero l. l. p. 414 *sqq.*, qui ex Arabicis literis nonnulla exempla huc pertinentia collegit, quibus sua etiam addidit Gesen. ad Jes. 51: 18. Tom. II. pag. 150.

Reliquis in locis, ubi **כּוֹס** conjungitur cum alio quodam nomine, felicitatis quamdam significationem habente, sponte ab hoc solito receditur usu: v. c. Jerem. 16: 7. **כּוֹס הַנְּחֻמִּים** *consolationis poculum*, et **כּוֹס יְשׁוּעוֹת** *poculum, grati animi indicium* Ps. 116: 13. Unicus adhuc restat locus, qui cum nostro comparari potest, Psalm. 23: 5, ubi dicit poëta **כּוֹסִי רוּיָה** *poculum meum abundat*. Illic enim **כּוֹס** conjungitur cum *oleo* et ipsa *mensa*, unde recte effici posse videtur, voci **חֶלֶק**, in nostro Psalmo, *cibi* significationem non temere esse tributam.

Superest, ut quaedam addamus de voce **תּוֹמִיךְ**, quam Schultensius, Instit. ad fund. ling. Heb. p. 298, habuit pro 2 pers. Hiphil verbi **יָמַךְ**, quam sententiam plurimi deinde interpretes secuti sunt, vertentes: *amplum reddidisti*. Obstant tamen causae non leves, quominus ea interpretatio possit defendi. Nam primum quidem verbum **יָמַךְ** in Hebraica lingua non superest, dum verbum **תָּמַךְ** *sustentavit* saepissime occurrit locis mox indicandis. Deinde non spernenda est

est auctoritas multorum Codd. Kennicott., quorum duo absque ך et י habent תמך, quinque sine ך, תמך, tres et viginti, elisa י, תומר; unde apparet illam י pro lectionis matre habitam fuisse, ipsamque vocem pro participio verbi תמך. Ita etiam pro matre lectionis י habenda est in voce סבך 2 Reg. 8: 21. Porro vocis תומר formae vestigia occurrunt in nominibus propriis, v. c. אובל 1 Chron. 27: 30; in Part. foeminino verborum ultima ה quiescentium, ubi גוליה, פוריה, בוכיה etc. a Masculino גולי pro גול etc. derivari admodum est verisimile. Conf. Gesen. Lehrgeb. pag. 308 sq. Denique antiquae versiones omnes in eo conveniunt, ut sit derivatum a voce תמר, nam Chaldaeus habet תסובר *sustentabis* (ita enim vertit "אתה ת"), et Graecus, quem sequuntur reliqui, συ εἶ ὁ ἀποκαθιστῶν, quod tamen pro nostro vocabulo non nisi hoc loco occurrit. Nam pro eo alibi habet ἀνπλαμβάνομαι Gen. 48: 17. Ps. 41: 13. 63: 9. Jes. 42: 1. ἐρείδω Prov. 4: 4. 5: 5. 11: 16. 29: 23. 31: 19. ἐπερείδω Prov. 3: 18. συλλαμβάνομαι ex alia interpretatione Prov. 5: 22. καταρτίζω Ps. 17: 5. ἀσφαλίζω Jes. 41: 10, coll. ἐν ἀσφαλείᾳ Prov. 28: 17. σφριζώ Exod. 17: 12. Reliquae interpretationes: ἀποσειόμαι Jes. 33: 16, ἐξαιρέω Amos 1: 8, κατακόπτω Amos 1: 5 et locus Job 36: 17, ubi Graecorum versio mutilata est, nimium a verbi

nos-

nostri significatione recedunt, quam ut hic in censum venire queant. Id tantummodo certum videtur, hoc loco usos esse LXX verbo ἀποκαθίστασαι, quo sensui indulgerent; neque enim ex hisce omnibus significationibus ulla nostro loco convenit, nisi forte καταρτίζω, ἀσφαλίζω, et στήριζω, quae voces etiam pro תָּמַךְ non nisi semel occurrunt. Accedit denique, valde esse verisimile eum poëtam, qui in nostri Psalmi vs. 1 τῷ אֱלֹהֵי, et versu 3 τῷ הַמָּה usus fuerat pro verbo substantivo, etiam hoc loco eandem Hebraeae linguae proprietatem conservasse, unde sponte sequitur תֹּמַךְ nihil aliud esse nisi participium; de cujus usu pro verbo finito conf. Gesen. Lehrs. pag. 791.

Quod denique attinet ad totius loci constructionem, bifariam ea institui potest, nam statuendum est, aut personarum permutationem locum habere, qua nihil est frequentius apud Hebraeos, quamque fortasse in primo versu obtinere monuimus; aut, quod mihi videtur magis consentaneum, מִנֵּת חֲלָקִי וְכֹסִי, esse appositionem vocis יְהוָה, quae compellendi casu sit accipienda, ita ut exinde sensus oriatur non improbabilis: *O Jehova, qui mihi es cibi instar et potus, tu sustentas meam sortem.* Neque fere operae pretium est monuisse pro תָּמַךְ גַּם Graecos eorumque pedissequas habere ἀποκαθ. τ. κ. μ. ἐμοί, unde patet, eos aut ultimam syllabam vocis ultimae

bis repetivisse, aut ad sensus plenitudinem ἐμολ-
de suo addidisse.

Versus 6.

Vox חבל saepius conjungitur cum נחלה Deut.
32:9. Psalm. 105:11. 1 Chron. 16:18. Unus
Cod. K. 131 habet חבלי *funes mei*, neque id
ullo sensûs discrimine. Dicendi ratio חב"נפלו
praeter hunc locum non invenitur nisi Jos. 17:5;
utroque enim loco elliptica phrasis est, quae pro-
prie ita esset efferenda גורלי ח"נ *sortes cecide-*
runt, quibus assignarentur loca, quae funibus
metienda sunt. De historico usu vocabulorum
נחלה, חבל, גורל, similibusque, vid. doct. C.
H. van Herwerden disp. de libro Josuae p. 75 et
passim. Verbum נפל cum diversis praepositionibus
diversâ significatione occurrit; construitur cum
אל Jerem. 37:14. 38:19. 52:15 de eo qui
ab altera parte deficiens transit ad alteram;
eodem quoque sensu nonnumquam etiam cum על
construitur, 1 Chron. 12:19, 20 ubi utraque
formula occurrit, 2 Reg. 25:11. 2 Chron. 15:9.
Jerem. 37:13. 39:9.; de sorte in aliquem ca-
dente Jon. 1:7. Ezech. 24:6; de calamitate
quae aliquem invasit Job 13:11. Ps. 55:5.
69:10; denique, ut hoc loco, cum ל de sorte
felici, quae alicui contigit Jud. 18:1. Jes. 34:17.

בְּנֵעִימִים semel occurrit Job. 36: 11, ubi in parallelismo respondet **בְּטוֹב** τῷ; neque igitur statuendum est semper foeminino genere pro neutro uti Hebraeos; hujus rei exemplum attulit Gesen. **נְגִידִים** *honesti* Prov. 8: 6, cui addi potest **יִשְׂרָאֵל** *recta* Prov. 16: 13. conf. Gesen. Lehg. 661. In Codd. Kenn. octo defective scriptum est **בְּנֵעִמִים**; sed magis animadversione digna est lectio unius Cod. offerentis **בֵּינִי**, unde apparet non omnes in eo consentire, utrum articulus hoc loco adesse an abesse debeat. Neque tamen facile quis hanc quaestionem dirimet, quoniam articuli Hebraeorum usus non ita accurate est determinatus, ut numquam ab eo recedere videantur. Utrumque ferri potest, sive adsit articulus, sive absit. Illa **בֵּי** potest esse Beth essentiae, ut sensus sit: *sors mihi contigit felix*, de quo idiomate vid. Gesen. l. l. p. 838; sed sic omnia non expediuntur, totum enim discrimen lectionis cum articulo aut absque eo quaerendum est in eo, ut aut positivus indicetur aut superlativus, quod postremum in edd. omnibus et plerisque Codd. factum est, neque immerito, praesertim si comparas locum Jobi laudatum. Quare vertendum: *funes ceciderunt mihi in jucundissimis*, id est: *sors omnium felicissima mihi contigit*, neque, quod *Aben Esra*, multis eum sequentibus, primus monuit, opus est ut subintelligatur **מִקוֹמוֹת**.

Ab interpretatione particulae אֵךְ pendet sensus postremi hemistichii. Nam si hoc loco significat simpliciter *et*, sensus erit tenuis: nemo enim mirabitur, pium illum Israëlitam, e tantis periculis liberatum, sorte gaudere, qua nunc fruebatur felicissima; praeterea insolentior quodammodo erit constructio verbi שָׂפָר cum עַל, quam Chaldaeorum potius (Dan. 4: 24) et Syrorum, quam Hebraeorum ratio fert; quare septem Codd. K. librarii pro עַל scripserunt לִי. Multi tamen interpretes, inter quos etiam cl. Gesen. in lexico שָׂפָר cum עַל pers. vertunt *placere*, unde sententia oritur frigida. Sin vero אֵךְ vertas *imo etiam* (ja zelfs), cujus frequentis usus multa exempla praebet Noldius l. l., universa sententia huc redibit: *quin imo hereditas pulcra est prae me, id est: hereditas mihi contigit pulcrrior quam expectare aut potuissem, aut ausus fuisset.* Quod optime convenit et cum contextâ oratione et cum Hebraeorum dictione, conf. ex Psalmis 138: 2. 89: 8. 96: 4. 99: 2. 113: 4. et e N. T. ὑπὲρ Matth. 10: 37.

Difficultatem quamdam habet vox נַחֲלָה, quam evitare conati sunt librarii Codd. K. 73 76. 153. 156. 284, rescribentes נַחֲלָה, et multi etiam ex recentioribus, inter quos etiam Michaëlis, qui addunt in fine. Afferuntur vulgo nostrae scriptionis exempla: Ps. 60: 13 עֲזָרָה, Ps. 132: 4

שָׁנָה

שנת, Jerem. 49: 25 in Kri תהלת (quae Michaëlis tamen falsò in formas plurales mutat), יתרת Jerem. 48: 36, quod attulit Rosenmullerus, sed in edit. Hooftiana est יתרת; maxime vero זמרת Exod. 15: 2, unde, id quod indicium est formam insolentio rem non librariorum vitio in textum irrepsisse, etiam in Psalmo 118: 13 et Jesaiae 12: 2 adducitur, ubi vide Gesen. in Comment. 1. p. 445, qui receptam lectionem hisce tribus locis recte tuetur, etiamsi versiones omnes et Codex unus referant זמרת. Fortasse hae formae omnes sic explicandae sunt, ut masculinae formae v. c. נחל accesserit א terminationis Aramaeae נחלא, cui dein ת feminina addita est, unde oritur נחלת, quod dein in נחלת est contractum. Luculentissimum hujus derivationis exemplum exstat in nomine urbis Ai, quae in libris antiquioribus vocatur עי; sed Nehem. 11: 31 עיא et Jes. 10: 28 עיר.

In Graeca versione pauca tantummodo animadvertenda sunt: בנע recte in superlativo vertit ἐν τοῖς κρατίστοις, consentiente Symmacho, ἐν τοῖς καλλίστοις, quod accuratius cum Hebraea voce convenit, quodque pro ea habent LXX Ps. 135: 3. Prov. 22: 18. 23: 8. 24: 4. Aquila vero habet ἐν τοῖς εὐπρεπέσι, quod etiam habet l. l. Ps. 135: 3 et ipsi LXX 2 Sam. 1: 23. 23: 1. Unus et nonaginta insuper Codd. Holmes., Compl. Slav. vind.

vind. post ἐν τοῖς κρατίστοις inserunt μου, unde conjiceretur, illud ex sequentibus etiam huc translatum esse, nam non est verisimile eos legisse בנעימי. Haec tamen lectio, licet multis Codd. commendata, nulla versione antiqua comprobatur, neque etiam bonum sensum praebet, ejusque origo mihi admodum est incerta. Porro habent Graeci σχολίνας ἐπέπεσαν (Symm. ἐνέπεσαν), unde apparet nonnumquam Alexandrinos jungere verbum plurale neutro plurali. Ita saepissime occurrit ἐνευλογηθήσονται τὰ ἔθνη, coll. Gal. 3: 8, ubi vide Borgerum, qui ex N. T. affert Matth. 12: 21. Apoc. 4: 9, quibus addi possunt Ap. 8: 11. 16: 14, neque prorsus insolita haec constructio est apud Graecos scriptores. Octo et septuaginta tamen Codd. Holm. Compl. Theod. 1. 691, pluralem numerum in singularem mutarunt. Pro נחלת habent ἡ κληρονομία μου, ut et in loco Exodi, iisque quae exinde citantur, unde patet, eos illud de suo addidisse ad majorem sensus perspicuitatem: sic etiam, praeter Chaldaeam, omnes versiones antiquae. Ceterum pro שפרה עלי habent κρατίστη μοι ἐστίν, quod satis bene cum Hebraicis convenit, si saltem statuis, eos hanc constructionem habuisse pro Chaldaismo. Paulo aliter tamen Arabs Graecorum κρατίστη μοι ἐστίν; non enim vertit: *optima mihi est*, sed *constantissima* (fortissima) *mihi est*. Syrus tamen habet שפרת לי, Chal-

Chaldaeus שפירא עלי. De reliquis nihil animadvertendum restat, nisi quod Chaldaeus pro נעימים habet: בסימתא *dulcedines*, quod tamen non multum discrepat.

Versus 7.

Erumpit is, quem sibi ex summa calamitate liberatum proposuit Davides, in laudes Johvae, cujus beneficiis fruitur maximis. Sponte enim apparet, altius incedere orationem, quae licet non difficilis explicatu sit, poëtico tamen colore suffusa, maximopere differt a sedatiori genere dicendi. Omnia igitur pendent ab explicatione verborum יעצני et יסרוני, de quibus omnes fere interpretes dissentiunt inter se. Videamus igitur antiquos. Graecus habet: εὐλογήσω τὸν κύριον τὸν συνετίσαντά με, pro quo Cod. Holmes. 27. 67. 140. 167. 185. 208. 277. 278. 281. 290. Compl. Ald. Alex. habent συνέτησαντα, 156 συναιτίσαντα, 164 συνετήσαοτα, 173 συνεσίσαντα, 289 συνητήσαντα. Vix operae pretium est monuisse fere ubique Graecorum εὐλογεῖν respondere תִּפְּרַח, exceptis tantummodo Jes. 12:1 et 38:19 ubi in Hebr. est הורה, Jes. 64:10 הלל, Job. 29:13 הרנין, Jes. 25:3 כבר, 38:20 נגן, 2 Sam. 24:23 רצה; duo supersunt loca ubi non satis cum Hebraicis convenit: הבריא 1 Sam. 2:29, ירא

יִרְאָה Jes. 25 : 3 ; sed in Jesaiae loco יִרְאָה in parallelismo respondet כָּבֹד, pro quo etiam LXX habent εὐλογεῖν. Eusebius tamen notavit pro יִרְאָה τοὺς λοιποὺς habere δοξάσουσι ; et in Samuelis loco manifestum est, Graecos pro להִבְרִיאֲכֶם מֵרֵאשִׁית לְהַבְרִיךְ מֵ legisse, licet Hiphil verbi בָּרַךְ non occurrit nisi Gen. 24 : 11, ubi *genua flectendi* habet significationem.

Quod attinet ad vocabulum συνετίσαντα, quaeri potest, utrum pro eo cum Codd. et Edd. supra citt. legendum sit συνετήσαντα, cui lectioni etiam favet vitiosa scriptio Codd. 164 et 289, licet Vaticani exemplaris lectionem defendant 156 et 173. Verbum συνετάζω, si sana lectio est, in Graeca versione hoc solo loco invenitur. Simplex vero ἐτάζω quater occurrit, eo sensu, quo hic fortasse poterit accipi: 1 Par. 29 : 17 ὁ ἐτάζων καρδίας, Psalm. 7 : 10 ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς, ubi etiam *renum* mentio fit, coll. Jerem. 17 : 10 cum posteriori hemistichio nostri versus, et Ps. 139 : 23 ἔτασόν με, quod cum priori hemistichio potest comparari, sed his omnibus in locis in Hebraeis est בָּחַן ; quare altera lectio τὸν συνετίσαντά με praeferenda est, praesertim quoniam discrimen exinde ortum videtur, quod antiquitus η̄ eadem fere ratione qua, sit pronunciatum, ut hodierni etiam Graeci pronuntiare solent. Alterum verbum συνετίζειν saepius occurrit pro הִבִּין plurimis in locis Psalmi

119, pro השכיל Psalm. 32:8 et Nehem. 9:20; neque id multum recedit a significatione vocis **גע**, quae *consilium dandi, instituendi* habet notionem, licet fatendum sit συνετίζειν hoc solo loco respondere τῷ **גע**, pro quo Graeci habent ἀναγγέλλω Jes. 41:28. βούλομαι 2 Chron. 25:16. Prov. 12:20. ἐπισηρίζω Ps. 32:8. συμβουλεύω Exod. 18:19. Num. 24:14. 2 Sam. 17:15. 1 Reg. 1:12. 12:8, multisque aliis locis, nam postrema significatio etiam apud Hebraeos est frequentissima. Ratio autem qua adducti fuerint, ut nonnumquam a solita hac significatione recesserint, duplex est: nam aut Hebraeam lectionem mutarunt, aut verbum elegerunt, quod singulis locis ipsis videbatur aptius; sed interdum ipse textus Graecus mutandus videtur. Prius obtinet in loco Ps. 32:8 ubi pro **הע** legerunt **הע**; alterum in locis reliquis, nam ubi βούλομαι habent, de voluntate hominum aut decreto divino sermo est; ubi vertunt ἀναγγέλλειν de prophetarum munere mentio fit: in loco denique Esra 4:5 pro βούλομαι rescribendum videtur cum multis Codd. et Edd. βουλεύομαι, quod plerisque in locis pro **גע** occurrit; quocum etiam consentiunt Chaldaeus et Syrus, qui nostro loco habent מלך.

Neque admodum improbabile videri potest, eâ quâ vixerunt Apostoli aetate, verbum **גע** nostro loco fuisse acceptum *de Deo prophetis suis*

futura annuntiante. Hac significatione saltem occurrit Num. 24: 14: de ipso *vate* Jes. 41: 28 coll. 44: 26, et huc maxime pertinere opinor id quod Petrus in oratione sua ad Judaeos Hiërosolymitanos dixit, Act. 2: 31. προιδὼν ἐλάλησε περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ etc.; id saltem est animadversione dignum, Petrum usum esse eo loco qui statim sequitur post nostrum versum, quem de prophetico munere Davidis acceperunt Apostoli. De *vaticinio* verbum συμβουλεύειν in N. T. accipi posse videtur; si nimirum conferatur locus Joh. 18: 14 Ἦν δὲ Καϊάφας ὁ συμβουλεύσας τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι συμφέρεται etc. cum 11: 51 τοῦτο δὲ ἀφ' ἐαυτοῦ οὐκ εἶπεν ἀλλὰ ἀρχιερεὺς ὢν..... προεφήτευσεν, ὅτι ἐμέλλεν ὁ Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους. Neque Graecorum συνεπίζειν, pro quo Vulg. recte *intellectum tribuere*, et Arabs رفقاً habent, ab hac interpretatione recedit. Eam praeterea interpretationem tuetur parallelismus, quo γγ' respondet τῷ רד', quod *erudiendi* saepissime habet significationem, quam huic vocabulo etiam tribuit Graecus, vertens ἐπαίδευσαν, pro quo tres Codd. Holm. habent ἐπέδευσαν 164. 173. 208, quod παρακούσματος vitium est. Παιδεύειν autem solemniter Hebraeorum רד' respondet, quod plerumque occurrit de liberorum educatione per parentes, vel etiam de Dei erga homines agendi ratione. Quare hoc loco a vulgari vocis significatione.

ti-

tione non est recedendum, sed insolentior dicendi
 ratio יִסְרוֹנִי כִלְיוֹתַי ex parallelismo explicanda
 est: *Jehova carminis mei auctor est, quin
 etiam noctu Jehova meae mentis ita est com-
 pos, ut toto animo ejus vim percipiam.* Cum
 hac interpretatione maxime convenit Arabs,
 qui habet لَوْحًا, quae vox propria est *vaticiniis*,
 et saepius hac significatione occurrit, uti monuit
 Gesen. ad Jes. 41: 28; est autem 4 sp. verbi لَوْحًا,
 quod ipsum est Hebraeorum יָעַץ, quod in supe-
 riori hemistichio occurrit. Quam ob rem sen-
 tentiam *Michaëlis, Dathii, Muntinghii*, ali-
 orumque amplecti non possum, censentium hoc
 versu agi de maxima qua ferebatur *Dauides*
cupiditate, ut aliquando ea frueretur felicitate, de
 qua in ultima nostri carminis parte sermo est;
 verbo enim יִסְרֵי *incitandi, instigandi* signifi-
 cationem tribuunt. Sed ita mihi convenire videtur
 ea quam proposui sententia cum argumento,
 quod ex meo quidem sensu, huicce carmini ad-
 judicandum est, ut verba hoc loco exhibeantur
 illius, quem ex omnibus calamitatibus evasisse
 sibi proposuit *Dauides*, quique, divinis beneficiis
 commotus, alacriori animo in divinas laudes erum-
 pit, certo confidens se in posterum numquam
 eas quas effugerat calamitates esse perpessurum.
 Vulgatus tamen habet *increpuerunt*, quocum
 consentire videtur *Chaldaeus*, qui refert: רָדְאוּ לִי,
 et

et Syrus etiam; sed ea vox aequè *erudiendi* habet significationem, quam etiam Hiëronymus retulit. Quare mirandum est Vulgatum fere solum *increpandi* notionem huic verbo tribuisse, unde apparet, eos omnes, qui hoc loco verbo יסר *increpandi* vel *incitandi* significationem tribuerunt, ab unius fere Vulgati auctoritate pendere. Praeterea animadvertendum est, vocabulum לילות adverbiali sensu in plurali occurrere, quod insolentius est: alias enim semper dicunt Hebraei לילה; quare statuendum esse opinor, dicendi rationem esse ellipticam pro כל הלילות, quod occurrit Jes. 21: 8, de *vigiliis nocturnis*, quod nostro loco admitti potest; aut, cum non dicere soleant Hebraei ליל ליל quemadmodum dicunt לילות *quotidie*, dixerunt לילות in plurali *per omnes noctes*, quod multum differt a לילה *noctu*, sed unum idemque est ac בכל לילה Ps. 6: 7. quod bene verterunt LXX καθ' ἑκάστην νύκτα, et recte distinxerunt a בכל הלילה Ps. 78: 13, Jes. 62: 6, ubi habent ὅλην τὴν νύκτα, coll. Graeca versione Jes. 21: 8. Graeci habent ἕως νυκτός, pro quo ὡς νυκτός habent Codd. Holmes. 115. 278. 289, quae lectio magis quam recepta cum Hebraicis convenit. Id saltem apparet, ipsos Alexandrinos sensisse לילות aliud quid significare debere quam לילה, licet tamen ab altera parte animadvertendum sit, Alex. et Ald. pro בלילה ההוא 2 Reg. 19: 35 habere

bere ἕως νυκτός, quod bene respondit ער לילה תִּפְּלֵה
 2 Chron. 35 : 14 et Jes. 38 : 13. Fortasse tamen
 melius cum Glassio Philol. Sacra p. 382 ed.
 Dathii distinguas inter ἕως *exclusivum* et *con-*
tinuativum. Sed potius verto: *per vigilias noc-*
turnas, noctu.

Versus 8.

Accedimus tandem ad eum locum, quo ipse
 Petrus usus est in oratione sua ad Judaeos Hiëro-
 solymitanos, quo et recte eum uti potuisse indi-
 cavimus, quomodo eo usus fuerit dein significabi-
 mus latius. Verbum שוה duplicem habet signi-
 ficationem dissimillimam. Nam primum respon-
 det Latinorum *aequum esse*, quo sensu occur-
 rit in Kal Jes. 40 : 25 et Proverb. 26 : 4 cum ל
 ejus personae, cui quis *aequalis esse* censetur:
 Prov. 3 : 15. 8 : 11. Esth. 7 : 4 cum ב ejus rei
 cui aliquis vel aliqua res *pretio aequipollet*:
 Esth. 3 : 8. 5 : 13. coll. Job. 33 : 27 ubi *morali*
sensu aequum, fas esse significat. Ea notio
 etiam in Pihhel servatur; ita enim occurrit Jes.
 28 : 25 de *aequato, occato agro*; deinde etiam
 ad *animum* transfertur, Ps. 131 : 2, ubi ex se-
 quentibus נפשי est inserendum; conf. T. A.
Clarisse in Psalmis xv Hammaäloth p. 135,
 quorsum etiam referendum videtur Jes. 38 : 13,
 con-

conf. Scheidii Cant. Hiskiae pag. 80, et Gesenii Comment. ad h. l.; ubi de *animo docili et adaequato* usurpatur. Reliqua tamen loca, ubi ea vox occurrit, aliis prorsus generis mihi esse videntur; nam si excipias Ps. 119:30, ubi tamen לעיני, לנגרי, vel simile quid (coll. Ps. 18:23 coll. 2 Sam. 22:23) inserendum esse admodum est verisimile, omnium ceterorum ratio postulat, ut *ponendi* significatio admittatur. Nam in Ps. 18:34 coll. 2 Sam. 22:34, ubi legimus משה רגלי כאילות, aut constructione ita excidisse poeta censendus est, ut כ pro ל vel ב scripserit, aut *ponendi*, *disponendi* notio huic verbo est adjudicanda (conf. 2 Sam. 2:18). In Ps. 21:6 et 89:20 haec significatio aperta est, eique nostro etiam loco ab omnibus fere interpretibus tribuitur, licet nonnulli sint, qui dissimilem significationem componere studuerint. Quo opus esse mihi non videtur, cum Hebraeorum verbum שית huic confusio-
 -100
 -101
 -102
 -103
 -104
 -105
 -106
 -107
 -108
 -109
 -110
 -111
 -112
 -113
 -114
 -115
 -116
 -117
 -118
 -119
 -120
 -121
 -122
 -123
 -124
 -125
 -126
 -127
 -128
 -129
 -130
 -131
 -132
 -133
 -134
 -135
 -136
 -137
 -138
 -139
 -140
 -141
 -142
 -143
 -144
 -145
 -146
 -147
 -148
 -149
 -150
 -151
 -152
 -153
 -154
 -155
 -156
 -157
 -158
 -159
 -160
 -161
 -162
 -163
 -164
 -165
 -166
 -167
 -168
 -169
 -170
 -171
 -172
 -173
 -174
 -175
 -176
 -177
 -178
 -179
 -180
 -181
 -182
 -183
 -184
 -185
 -186
 -187
 -188
 -189
 -190
 -191
 -192
 -193
 -194
 -195
 -196
 -197
 -198
 -199
 -200
 -201
 -202
 -203
 -204
 -205
 -206
 -207
 -208
 -209
 -210
 -211
 -212
 -213
 -214
 -215
 -216
 -217
 -218
 -219
 -220
 -221
 -222
 -223
 -224
 -225
 -226
 -227
 -228
 -229
 -230
 -231
 -232
 -233
 -234
 -235
 -236
 -237
 -238
 -239
 -240
 -241
 -242
 -243
 -244
 -245
 -246
 -247
 -248
 -249
 -250
 -251
 -252
 -253
 -254
 -255
 -256
 -257
 -258
 -259
 -260
 -261
 -262
 -263
 -264
 -265
 -266
 -267
 -268
 -269
 -270
 -271
 -272
 -273
 -274
 -275
 -276
 -277
 -278
 -279
 -280
 -281
 -282
 -283
 -284
 -285
 -286
 -287
 -288
 -289
 -290
 -291
 -292
 -293
 -294
 -295
 -296
 -297
 -298
 -299
 -300
 -301
 -302
 -303
 -304
 -305
 -306
 -307
 -308
 -309
 -310
 -311
 -312
 -313
 -314
 -315
 -316
 -317
 -318
 -319
 -320
 -321
 -322
 -323
 -324
 -325
 -326
 -327
 -328
 -329
 -330
 -331
 -332
 -333
 -334
 -335
 -336
 -337
 -338
 -339
 -340
 -341
 -342
 -343
 -344
 -345
 -346
 -347
 -348
 -349
 -350
 -351
 -352
 -353
 -354
 -355
 -356
 -357
 -358
 -359
 -360
 -361
 -362
 -363
 -364
 -365
 -366
 -367
 -368
 -369
 -370
 -371
 -372
 -373
 -374
 -375
 -376
 -377
 -378
 -379
 -380
 -381
 -382
 -383
 -384
 -385
 -386
 -387
 -388
 -389
 -390
 -391
 -392
 -393
 -394
 -395
 -396
 -397
 -398
 -399
 -400
 -401
 -402
 -403
 -404
 -405
 -406
 -407
 -408
 -409
 -410
 -411
 -412
 -413
 -414
 -415
 -416
 -417
 -418
 -419
 -420
 -421
 -422
 -423
 -424
 -425
 -426
 -427
 -428
 -429
 -430
 -431
 -432
 -433
 -434
 -435
 -436
 -437
 -438
 -439
 -440
 -441
 -442
 -443
 -444
 -445
 -446
 -447
 -448
 -449
 -450
 -451
 -452
 -453
 -454
 -455
 -456
 -457
 -458
 -459
 -460
 -461
 -462
 -463
 -464
 -465
 -466
 -467
 -468
 -469
 -470
 -471
 -472
 -473
 -474
 -475
 -476
 -477
 -478
 -479
 -480
 -481
 -482
 -483
 -484
 -485
 -486
 -487
 -488
 -489
 -490
 -491
 -492
 -493
 -494
 -495
 -496
 -497
 -498
 -499
 -500
 -501
 -502
 -503
 -504
 -505
 -506
 -507
 -508
 -509
 -510
 -511
 -512
 -513
 -514
 -515
 -516
 -517
 -518
 -519
 -520
 -521
 -522
 -523
 -524
 -525
 -526
 -527
 -528
 -529
 -530
 -531
 -532
 -533
 -534
 -535
 -536
 -537
 -538
 -539
 -540
 -541
 -542
 -543
 -544
 -545
 -546
 -547
 -548
 -549
 -550
 -551
 -552
 -553
 -554
 -555
 -556
 -557
 -558
 -559
 -560
 -561
 -562
 -563
 -564
 -565
 -566
 -567
 -568
 -569
 -570
 -571
 -572
 -573
 -574
 -575
 -576
 -577
 -578
 -579
 -580
 -581
 -582
 -583
 -584
 -585
 -586
 -587
 -588
 -589
 -590
 -591
 -592
 -593
 -594
 -595
 -596
 -597
 -598
 -599
 -600
 -601
 -602
 -603
 -604
 -605
 -606
 -607
 -608
 -609
 -610
 -611
 -612
 -613
 -614
 -615
 -616
 -617
 -618
 -619
 -620
 -621
 -622
 -623
 -624
 -625
 -626
 -627
 -628
 -629
 -630
 -631
 -632
 -633
 -634
 -635
 -636
 -637
 -638
 -639
 -640
 -641
 -642
 -643
 -644
 -645
 -646
 -647
 -648
 -649
 -650
 -651
 -652
 -653
 -654
 -655
 -656
 -657
 -658
 -659
 -660
 -661
 -662
 -663
 -664
 -665
 -666
 -667
 -668
 -669
 -670
 -671
 -672
 -673
 -674
 -675
 -676
 -677
 -678
 -679
 -680
 -681
 -682
 -683
 -684
 -685
 -686
 -687
 -688
 -689
 -690
 -691
 -692
 -693
 -694
 -695
 -696
 -697
 -698
 -699
 -700
 -701
 -702
 -703
 -704
 -705
 -706
 -707
 -708
 -709
 -710
 -711
 -712
 -713
 -714
 -715
 -716
 -717
 -718
 -719
 -720
 -721
 -722
 -723
 -724
 -725
 -726
 -727
 -728
 -729
 -730
 -731
 -732
 -733
 -734
 -735
 -736
 -737
 -738
 -739
 -740
 -741
 -742
 -743
 -744
 -745
 -746
 -747
 -748
 -749
 -750
 -751
 -752
 -753
 -754
 -755
 -756
 -757
 -758
 -759
 -760
 -761
 -762
 -763
 -764
 -765
 -766
 -767
 -768
 -769
 -770
 -771
 -772
 -773
 -774
 -775
 -776
 -777
 -778
 -779
 -780
 -781
 -782
 -783
 -784
 -785
 -786
 -787
 -788
 -789
 -790
 -791
 -792
 -793
 -794
 -795
 -796
 -797
 -798
 -799
 -800
 -801
 -802
 -803
 -804
 -805
 -806
 -807
 -808
 -809
 -810
 -811
 -812
 -813
 -814
 -815
 -816
 -817
 -818
 -819
 -820
 -821
 -822
 -823
 -824
 -825
 -826
 -827
 -828
 -829
 -830
 -831
 -832
 -833
 -834
 -835
 -836
 -837
 -838
 -839
 -840
 -841
 -842
 -843
 -844
 -845
 -846
 -847
 -848
 -849
 -850
 -851
 -852
 -853
 -854
 -855
 -856
 -857
 -858
 -859
 -860
 -861
 -862
 -863
 -864
 -865
 -866
 -867
 -868
 -869
 -870
 -871
 -872
 -873
 -874
 -875
 -876
 -877
 -878
 -879
 -880
 -881
 -882
 -883
 -884
 -885
 -886
 -887
 -888
 -889
 -890
 -891
 -892
 -893
 -894
 -895
 -896
 -897
 -898
 -899
 -900
 -901
 -902
 -903
 -904
 -905
 -906
 -907
 -908
 -909
 -910
 -911
 -912
 -913
 -914
 -915
 -916
 -917
 -918
 -919
 -920
 -921
 -922
 -923
 -924
 -925
 -926
 -927
 -928
 -929
 -930
 -931
 -932
 -933
 -934
 -935
 -936
 -937
 -938
 -939
 -940
 -941
 -942
 -943
 -944
 -945
 -946
 -947
 -948
 -949
 -950
 -951
 -952
 -953
 -954
 -955
 -956
 -957
 -958
 -959
 -960
 -961
 -962
 -963
 -964
 -965
 -966
 -967
 -968
 -969
 -970
 -971
 -972
 -973
 -974
 -975
 -976
 -977
 -978
 -979
 -980
 -981
 -982
 -983
 -984
 -985
 -986
 -987
 -988
 -989
 -990
 -991
 -992
 -993
 -994
 -995
 -996
 -997
 -998
 -999
 -1000
 -1001
 -1002
 -1003
 -1004
 -1005
 -1006
 -1007
 -1008
 -1009
 -1010
 -1011
 -1012
 -1013
 -1014
 -1015
 -1016
 -1017
 -1018
 -1019
 -1020
 -1021
 -1022
 -1023
 -1024
 -1025
 -1026
 -1027
 -1028
 -1029
 -1030
 -1031
 -1032
 -1033
 -1034
 -1035
 -1036
 -1037
 -1038
 -1039
 -1040
 -1041
 -1042
 -1043
 -1044
 -1045
 -1046
 -1047
 -1048
 -1049
 -1050
 -1051
 -1052
 -1053
 -1054
 -1055
 -1056
 -1057
 -1058
 -1059
 -1060
 -1061
 -1062
 -1063
 -1064
 -1065
 -1066
 -1067
 -1068
 -1069
 -1070
 -1071
 -1072
 -1073
 -1074
 -1075
 -1076
 -1077
 -1078
 -1079
 -1080
 -1081
 -1082
 -1083
 -1084
 -1085
 -1086
 -1087
 -1088
 -1089
 -1090
 -1091
 -1092
 -1093
 -1094
 -1095
 -1096
 -1097
 -1098
 -1099
 -1100
 -1101
 -1102
 -1103
 -1104
 -1105
 -1106
 -1107
 -1108
 -1109
 -1110
 -1111
 -1112
 -1113
 -1114
 -1115
 -1116
 -1117
 -1118
 -1119
 -1120
 -1121
 -1122
 -1123
 -1124
 -1125
 -1126
 -1127
 -1128
 -1129
 -1130
 -1131
 -1132
 -1133
 -1134
 -1135
 -1136
 -1137
 -1138
 -1139
 -1140
 -1141
 -1142
 -1143
 -1144
 -1145
 -1146
 -1147
 -1148
 -1149
 -1150
 -1151
 -1152
 -1153
 -1154
 -1155
 -1156
 -1157
 -1158
 -1159
 -1160
 -1161
 -1162
 -1163
 -1164
 -1165
 -1166
 -1167
 -1168
 -1169
 -1170
 -1171
 -1172
 -1173
 -1174
 -1175
 -1176
 -1177
 -1178
 -1179
 -1180
 -1181
 -1182
 -1183
 -1184
 -1185
 -1186
 -1187
 -1188
 -1189
 -1190
 -1191
 -1192
 -1193
 -1194
 -1195
 -1196
 -1197
 -1198
 -1199
 -1200
 -1201
 -1202
 -1203
 -1204
 -1205
 -1206
 -1207
 -1208
 -1209
 -1210
 -1211
 -1212
 -1213
 -1214
 -1215
 -1216
 -1217
 -1218
 -1219
 -1220
 -1221
 -1222
 -1223
 -1224
 -1225
 -1226
 -1227
 -1228
 -1229
 -1230
 -1231
 -1232
 -1233
 -1234
 -1235
 -1236
 -1237
 -1238
 -1239
 -1240
 -1241
 -1242
 -1243
 -1244
 -1245
 -1246
 -1247
 -1248
 -1249
 -1250
 -1251
 -1252
 -1253
 -1254
 -1255
 -1256
 -1257
 -1258
 -1259
 -1260
 -1261
 -1262
 -1263
 -1264
 -1265
 -1266
 -1267
 -1268
 -1269
 -1270
 -1271
 -1272
 -1273
 -1274
 -1275
 -1276
 -1277
 -1278
 -1279
 -1280
 -1281
 -1282
 -1283
 -1284
 -1285
 -1286
 -1287
 -1288
 -1289
 -1290
 -1291
 -1292
 -1293
 -1294
 -1295
 -1296
 -1297
 -1298
 -1299
 -1300
 -1301
 -1302
 -1303
 -1304
 -1305
 -1306
 -1307
 -1308
 -1309
 -1310
 -1311
 -1312
 -1313
 -1314
 -1315
 -1316
 -1317
 -1318
 -1319
 -1320
 -1321
 -1322
 -1323
 -1324
 -1325
 -1326
 -1327
 -1328
 -1329
 -1330
 -1331
 -1332
 -1333
 -1334
 -1335
 -1336
 -1337
 -1338
 -1339
 -1340
 -1341
 -1342
 -1343
 -1344
 -1345
 -1346
 -1347
 -1348
 -1349
 -1350
 -1351
 -1352
 -1353
 -1354
 -1355
 -1356
 -1357
 -1358
 -1359
 -1360
 -1361
 -1362
 -1363
 -1364
 -1365
 -1366
 -1367
 -1368
 -1369
 -1370
 -1371
 -1372
 -1373
 -1374
 -1375
 -1376
 -1377
 -1378
 -1379
 -1380
 -1381
 -1382
 -1383
 -1384
 -1385
 -1386
 -1387
 -1388
 -1389
 -1390
 -1391
 -1392
 -1393
 -1394
 -1395
 -1396
 -1397
 -1398
 -1399
 -1400
 -1401
 -1402
 -1403
 -1404
 -1405
 -1406
 -1407
 -1408
 -1409
 -1410
 -1411
 -1412
 -1413
 -1414
 -1415
 -1416
 -1417
 -1418
 -1419
 -1420
 -1421
 -1422
 -1423
 -1424
 -1425
 -1426
 -1427
 -1428
 -1429
 -1430
 -1431
 -1432
 -1433
 -1434
 -1435
 -1436
 -1437
 -1438
 -1439
 -1440
 -1441
 -1442
 -1443
 -1444
 -1445
 -1446
 -1447
 -1448
 -1449
 -1450
 -1451
 -1452
 -1453
 -1454
 -1455
 -1456
 -1457
 -1458
 -1459
 -1460
 -1461
 -1462
 -1463
 -1464
 -1465
 -1466
 -1467
 -1468
 -1469
 -1470
 -1471
 -1472
 -1473
 -1474
 -1475
 -1476
 -1477
 -1478
 -1479
 -1480
 -1481
 -1482
 -1483
 -1484
 -1485
 -1486
 -1487
 -1488
 -1489
 -1490
 -1491
 -1492
 -1493
 -1494
 -1495
 -1496
 -1497
 -1498
 -1499
 -1500
 -1501
 -1502
 -1503
 -1504
 -1505
 -1506
 -1507
 -1508
 -1509
 -1510
 -1511
 -1512
 -1513
 -1514
 -1515
 -1516
 -1517
 -1518
 -1519
 -1520
 -1521
 -1522
 -1523
 -1524
 -1525
 -1526
 -1527
 -1528
 -

verbo cum *aequandi* notione nihil habere com-
 mune, et utramque ex diverso fonte manasse.
 Promiscue dicunt Hebraei לִנְגַר et לִנְגַר עֵינַיִם,
 quod posterius occurrit Ps. 18: 24 coll. 2 Sam.
 22: 25. Job. 4: 16. Ps. 5: 6. 26: 3. 36: 3. Vo-
 cabulis נִגַר et לִנְגַר, quae nullo prorsus signi-
 ficatus discrimine usurpantur, saepissime addi-
 tur רִמִּיר Ps. 38: 18. 50: 8. 51: 5. 109: 15.
 Jes. 49: 16, quod etiam cum voce לִפְנֵי eo fre-
 quentius conjungitur, quo ipsius hujus vocabuli
 usus solennior est. Nostro loco similis dicendi ratio
 occurrit Ps. 25: 14. Quod ad formulam מִימִין
 attinet, non anxie distinguenda illa est ab iis,
 ubi aliae praepositiones voci ימִין praemittuntur.
 Nam saepissime hac in formula מִן cum עַל per-
 mutatur, quod maxime apparet ex Neh. 8: 4,
 et inversâ ratione Zach. 4: 3, Job. 30: 12 (?).
 Neque quidquam differt לִימִין Neh. 12: 31. Ps.
 45: 10. Omnes hae formulae (nam de בִּימִין infra
 dicendi erit opportunitas) vel ad *honorem* refe-
 runtur, cujus usus *Knappius* loca attulit, in Pro-
 lusione de Christo ad dextram Dei sedente,
 in Syll. Opusc. a Muntinghio edd. 1. p. 226 sq.
 vel ad *auxilium* cum עַל Ps. 110: 5. 121: 4,
 cum ל Jes. 63: 12. Ps. 109: 31, et cum מִן no-
 stro loco, ubi ex sequentibus luculenter apparet,
 de *tutela divina* mentionem esse, quâ pius ille,
 e gravissima calamitate liberatus, in posterum
 ma-

malis omnibus se immunem fore confidebat. De duplici formulae **לִימִין** sensu egit doct. J. T. Bergman in Comment. in Psalmum cx pag. 79 et sq. Animadversione dignum est, Chaldaicum pro **מִטּוֹל דְּשִׁכְנָתָהּ שְׂרִיא עָלַי** habere **כִּי מִימִינִי** *propterea quod praesentia ejus habitat supra me*, qua formula utitur saepissime, cum de auxilio divino sermo est, eam ob causam addito vocabulo **שְׂכִינָתָא**, ut a Deo avertatur omnis corporis humani notio; qua de re latius Buxtorf. in Lex. Antiquae versiones nihil praeterea praebent animadversione dignum, nisi Graecam excipias, de qua paulo accuratius erit agendum, quaeque cum textu Hebraeo et Petrinae orationis parte comparanda est. In hoc tamen versu LXX et Lucas non a se invicem discrepant: uterque enim habet **προωρώμην τὸν κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἔσιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ**. Neque enim in Graeca versione probanda lectio est Codd. Holmes. **προορώμην**, 65. 140. 156. 165. 276. 278. 286, **προώρομην** 102, **προόρομην** 185. 290. **πρὸ ὀρώμην** 297, quarum lectionum prior vitium est librariorum, nam rarissime verborum augmentum negligere solent Alexandrini. Neque existimandum est convenientiam Graecos inter et orationem Petri, a Luca relatam, exinde repetendam esse, quod in eâdem vocis **שׁוֹיִתִּי** interpretatione *diversi* interpretes consenserint.

Ver-

Verbum nimirum προορᾶσθαι non nisi hoc loco et in V. et in N. T. occurrit; nam Lxx aliis utuntur vocabulis iis in locis, ubi שׁוּה *ponendi, constituendi* significatione adhiberi indicavimus. Ps. 119 habent οὐκ ἐπελαθόμην, quod satis probabiliter ex sensu effecerunt, collatis imprimis ejusdem Psalmi versibus 83, 93, 108, 141, 153, 176; Ps. 18 καταρπύζομενος (Al. ζων); neque etiam id magno sensus discrimine. Pro eo tamen ejusdem carminis alius interpres 2 Sam. 22 : 34 recte πῦρ substituit; cum hoc convenit is qui Psalmum 89 Graece reddidit, qui pro שׁוּתִי עַל habet ἐθέμην ἐπὶ, et Psalmi 21 versio Graeca, quae pro eodem accuratius refert ἐπιτίθεσθαι ἐπὶ. Etenim plerumque solent Alexandrini, Hebraeorum praepositiones vertentes, eamdem vel similem quandam verbo suo antepone. Id etiam obtinet in nostro verbo προωρώμην, in quo praepositio πρὸ orta est ex Hebraeorum לִנְגַר, quod reddiderunt ἐνώπιόν μου, Ps. 54 : 5 προέθεντο (שָׁמוּ) ἐνώπιον αὐτῶν (לִנְגַרִּים), coll. 86 : 14; conf. omnino Ps. 85 : 14 et 97 : 3, ubi in textu Vaticano vitiose scriptum est προπορεύετω (הִלֵּךְ) ἐνάντιον αὐτοῦ, pro quo in priore loco cum centum et quinque Codd. Holmes., Edd. Compl. Ald. Alex. et Theodoret. i. 1208, in altero cum centum et tribus Codd. et Edd. Comp. Ald. Gregor. Nyss. i. 315 et Theod. i. 1296 legendum

dum est ἐνώπιον αὐτοῦ (לפניו); nam adverbio ἐνάντιον non solent praeponere verbum cum πρὸ compositum, conf. 2 Chron. 6: 14, 16, 19, 24. 7: 17, ubi potius significat *coram*, quam *ante*, quae prior fere semper significatio est vocis ἐνώπιον, si praecedat verbum simplex, neque tum ad eam regulam pertinet, quae Alexandrinis est frequentissima; conf. porro Ps. 101: 3. οὐ προεθέμην (אֲשִׁית) πρὸ (לנגד) ὀφθαλμῶν μου, coll. Deut. 3: 18. Exod. 32: 34. Deut. 9: 3. 31: 3. Huc etiam pertinent Gen. 33: 3, 14. 32: 17. 1 Sam. 25: 19. Jes. 58: 8, ubi Graeci vocabulo ἐμπροσθεν verbum cum praepositione πρὸ compositum prae-
posuerunt. Idem etiam facili negotio de reli-
quis praepositionibus ostendi posset, si id nobis
hoc loco esset agendum. Id igitur constat Lu-
cam in referenda Petrina oratione casu fortuito
convenire potuisse cum Graeco interprete in eli-
gendo verbo quodam cum πρὸ composito; sed
numquam accidere potuit, ut singuli verbum
προσπαύσθαι elegissent, quod, licet sensu satis con-
venit cum Hebraico vocabulo, significatione ta-
men ita ab eo recedit, ut fere conjiceres eos
legisse שְׁעִיתִי, quod tamen non est probabile,
quoniam hoc verbum numquam cum accusati-
vo, sed cum praepositionibus construitur. Arabs
Graecum vocabulum singulari ratione vertit
سبقت *praeverti*, quare Michaëlis conjecit eum
le-

legisse שתי quod a שוט derivaverit Arabs. Quod tamen nihil habet quo se commendet, quare simplicius mihi visum est, Arabem in suo Cod. legisse προώρομην cum Cod. 102 Holm., pro quo sine augmento habent προορόμην Codd. 185 et 290, a verbo προορόμαι *vehementi impetu anteverto*, quae est verbi سبق propria significatio, nam سابق nomen est equi qui in hippodromo antevertit ceteros novem, qui cum eo de palma certant, monente Tebrizio in Comment. ad Hamasam pag. 46 edit. Freijtagii, addito carmine Mohammedis ben Yesid ben Mosallamah Abd al Melek ben Merwân, quo continentur nomina, quibus Arabes, pro loco quem in hippodromo versus finem cursûs occupant, decem illos equos insignire solent. Neque igitur mirum est, Arabem interpretem cum semel in hunc errorem inciderit, universam sententiam suae interpretationi accommodasse, et vertisse سبقت الي ربي, *vehementi cursu in Dominum meum feror*, et inde a לנגדי novum inchoasse periodi membrum, nam pro eo habet الرب اسمي, repetita voce יהוה ex antecedentibus. Ceterum cum Arabico ربي convenit Cod. Holm. 282 et Athan. i. 367 qui post κύριον inserunt μου. Neque Arabis convenientia cum Codd. Graecorum vitiis est negligenda, quoniam nostra aetate doctissimi viri dubitare incipiunt, an Arabica versio ex Graeco fonte promana-

naverit: vulgaris enim sententia defenditur animad-
versione Arabem pro προωρώμην legisse προωρόμην.

Graecorum et Lucae ἐνώπιον saepissime respon-
det Hebraeorum נגד et לנגד, item διαπαντός
plerumque Hebraeorum תמיד. Vox διαπαντός
pro *semper* apud Xenophontem non occurrit;
is enim διαπαντός potius pro *universe* usurpat:
conf. Cyrop. II. cap. IV. p. 158. ed. Schnei-
der. Semper vero in Graeca versione et N. T.
χρόνου subintelligendum est, quod recte inseruit
Arabs في كل حين. Pro כִּי מִיָּמִינוּ uterque
habet ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἔσιν; sic enim semper
Graecus reddere solet illas promiscue formulas,
de quibus supra fecimus mentionem: maxime ita
occurrit cum verbis καθίζειν 1 Reg. 2:19, ἐσάναι
et σῆναι 1 Chron. 6:39, παρασῆναι Ps. 45:11.
109:5 et 31; cum εἶναι non occurrit nisi hoc
loco: semper enim id omittitur, unde aliquando
pro ἔσιν Theophylactus in Commentario a Sisa-
nio edito, et in eo quem e Cod. Vatic. 652
edidit Finettus, restituit ἔση in loco Lucae, ubi
vide Griesbachium. In Codd. vero Holmes. 173.
183. 208. omissis vocabulis ὅτι ἐκ δεξιῶν μου le-
gitur προωρώμην. τ. κύριον. ἐνώπιον μου ἔσιν, adeo ut
sententiam eadem atque Arabs ratione distinxe-
rit. Ceterum vitiosa lectio Cod. 283 ὅπ οὐκ ἐκ
orta videtur ex compendio scripturae ο εκ, quod
duplici ratione ὅτι ἐκ et οὐκ ἐκ acceptum videtur,
quod

quodque dein utrumque in textum irrepsit, magno sententiae damno. Tandem pro **אִמּוֹט בַּל** habent *ἵνα μὴ σαλευθῶ* : *Σαλευθῆναι* enim occurrit pro formis verbi **מוֹט** Niphal, ut hoc loco, 1 Chron. 16:30, alibi; in Kal. Ps. 38:17. 94:18 cum **רָגַל**; in Hithpabh. Jes. 24:19. Ex hac tamen Lucae et Graecorum interpretum convenientia, propter frequentis vocis usum in N. T., et pro aliis etiam Hebraicis vocabulis, maxime pro **נוּעַ** in Graecorum versione, nihil effici potest. N. T. loca omnia, ubi *σαλεύειν* et *σαλευθῆναι* occurrit, collegit Schleusner. Majorem probandi vim id habet, quod in particulae **בַּל** interpretatione conveniunt; nam verosimile fuisset, duos interpretes diversos diversa ratione eam reddituros fuisse. Is enim hujus particulae usus est, ut et novum possit periodi membrum incipere, et antecedentia jungere sequentibus; qua in re etiam convenit cum **אֵל**, quod absque ullo additamento nonnumquam conjunctionis vicem sustinet; conf. loca a Noldio laudata. Particulam **בַּל** tamen vario modo vertunt LXX, nam pro ea habent *οὐ* vel *οὐ μὴ* plerisque in locis, *μὴ* nonnumquam, *οὐκέτι μὴ* Hos. 9:16, et ubi simul conjungit sententias *ὅτι οὐκ* Jes. 33:22, *ὅπως μὴ* Ps. 88:44, *ὅστις οὐ* Ps. 93:1. 96:10. *ἵνα μὴ* Jes. 14:21. Ps. 10:18. 17:5. Itaque etiam exinde apparet, Lucae ante oculos fuisse Graecam V. T. versionem.

Ver-

Versus 9.

Nonnumquam **לב** et **כבוד** in parallelismo secum invicem conveniunt. Conf. Ps. 57:8, 9 coll. 108:2; item **כבוד** conjungitur cum **נפש**, Gen. 49:6 et Ps. 7:6; cum **חיים** Ps. 7:6, eadem ratione ac **חיים** et **נפש** conjunguntur Ps. 26:9. 88:4. Ita etiam formula dicendi **יגל כבודי** conferenda est cum **יגל לב** Ps. 13:6. Prov. 24:17. Zach. 10:7. **נפש חגיל** Ps. 35:9. Frequentissima quoque est apud Hebraeos conjunctio verborum **שמח** et **גיל**, quorum hoc *laetitiae fastigium* denotat. Vide Ps. 21:2. 14:7 coll. 53:7. 118:24. Jes. 25:9. Joel 2:21, 23. Hab. 1:15. Cant. 1. 4; item etiam substantiva **שמחה** et **גיל** Ps. 45:16. Jes. 16:10. Jer. 48:33. Joel 1:16; denique etiam alterum alteri in statu constructo jungitur **שמחת גיל** Ps. 43:4. Neque igitur cum multis interpretibus argutandum est in discrimine vocabulorum **לב** et **כבוד**, quorum nonnulli cogitarunt de *spiritu aeterno* Hebr. 9:14; alii de *gloria*, ad quam Christus esset evehendus; nonnulli etiam, Judaeis praeëuntibus, de *corpore*, adhibito loco Jes. 10:16, quorum omnium sententias collegerunt Michaëlis et Ruperti, quaeque uberius exponere taedet, propter rei importunitatem. Quinque tamen Codd. Kenn. defective scribunt **כברי**, quod ideo notandum est, quoniam defectiva

haec

haec scriptio ansam praebuit falsae lectioni כְּבִדִּי in nonnullis locis memoratis, qua de re mox dicendum est. Hougibantius tamen etiam hic ita legendum esse existimat; quod non opus est, quoniam et in ipsis editionibus כָּבֵד defective scribitur Nahum 2: 10. Neh. 9: 5. Prov. 25: 2. Gen. 31: 1. 49: 6. Exod. 29: 43. 33: 18, 22. Num. 14: 22. Deut. 5: 21. Jes. 10: 16. Ezech. 43: 2, et quoniam, ut dein videbimus, origine כָּבֵד et כְּבוֹד non admodum sunt diversa. Pro שִׁמְח Cod. Kenn. 157 habet יִשְׁמַח, quod ortum videtur ex collatione loci similis Ps. 14: 7 aliorumque plurimorum, nam יִשְׁמַח לֵב saepissime occurrit; שִׁמְח לֵב non nisi hoc loco. Particulam אֵף eâdem ratione qua versu 6 recte verti potest *quin etiam*; unde sensus oritur gravissimus: *dum vivo, omni gaudio suffundor propter eam, qua nunc fruor, felicitatem, et post mortem ita bene de me actum iri confido, ac de corpore mortuo expectari potest.* Ita plerique interpretes. Hanc quidem *mortui corporis* significationem habere *posse* vocem בָּשָׂר, apparet ex Ps. 79: 2 ubi נָבִילַת עֲבָדֶיךָ in parallelismo convenit cum בָּשָׂר חֲסִידֶיךָ conf. et 1 Sam. 17: 44. Job. 7: 5. Id tamen fieri *debere* non sequitur ex eo quod in nostri Psalmi loco לֵב et כְּבוֹד conjunguntur cum בָּשָׂר. Psalmo enim 63: 2, נַפְשִׁי et בָּשָׂר, Ps. 84: 3. נַפְשִׁי et לֵב non magna sensus di-

diversitate conjunguntur. Neque majorem probandi vim habet formula **שכן לבטח**, quae occurrit praeter hunc locum Deut. 33:12, Jerem. 23:6. 33:16. Jud. 18:7. *de tranquilla et secura vitae ratione*, pro qua eodem sensu Deut. 33:28 et Prov. 1:33 dicitur **שׁ"בטח**. De eadem re dicitur etiam **ישב לבטח** Lev. 25:18, 19. 26:5. 1 Reg. 5:5. Jerem. 32:37 et **בטח** Deut. 12:10. 1 Sam. 12:11; cum **הלך** Prov. 3:23 coll. 10:9; cum **שכב** Job. 11:18. Hos. 2:20. Neque ullus locus exstat, ex quo effici potest, nostrum locum de *corporis mortui* conditione intelligi debere; quare potius conferendum esse existimo Ps. 4:8 et 9, adeo ut universa sententia explicanda sit de summâ, qua ille quem sibi Davides proposuerat, fruebatur felicitate, evitatis gravissimis calamitatibus; neque etiam, si ex mente Apostolorum, ad Christum verba referuntur, explicanda mihi videntur de securitate, qua corpus ipsius in sepulcro decubuerit, sed de gloria et beatitudine, quam sibi comparavit *post* peractum opus a Deo ipsi demandatum.

Sed videamus de versionibus, de quibus id est animadvertendum, accuratissime convenire Chaldaicum et Syrum cum Hebraico textu, etiam in interpretatione vocis **כבוד**, pro qua uterque habet **איקרי** *honor meus*, recte quod ad primam vocis notionem. Ab iis tamen discedunt LXX et

Lu-

Lucas, quorum uterque habet γλωσσαι μου, consentiente Arabe لسانى. Unde tamen haec lectio orta sit, difficillima quaestio est; neque dubitari potest de ejus integritate, quippe quam omnes Codices offerunt. Illud animadvertendum est, non nisi hoc loco Alexandrinum vocem כבוד hac ratione expressisse, unde Lucae, Petri referenti orationem, apparet Graecum interpretem ante oculos fuisse, nam fieri nequit, ut duo interpretes a se invicem diversi conveniant in explicatione vocis cujusdam a textu Hebraico dissimillima. Ubicunque enim discedunt Alexandrini a vera significatione vocis כבוד, illorum discrepantiae origo facile agnoscitur: hujusce tamen dissensus causa vix investigari posse videtur. Nimirum vocem כבוד innumeris in locis recte vertunt δόξα, cui synonymum est τιμή, Exod. 28:2 et 40. Prov. 26:1. Jes. 11:10. 14:18. Singulari tamen ratione in loco Gen. 49:6, ubi כבוד defective etiam in Edd. scriptum esse supra memoravimus, habent ἡπατά μου, unde primum apparet, eos legisse כבד jecur, dein vero, eos in eum errorem inductos esse per verbum foemininum, vocem כבוד antecedens, adeo ut opinati fuerint כבדי esse *plurale*, ita legendum כבדי, nam ceteroquin ἡπαρ in plurali apud Alexandrinos non occurrit. Attamen a verisimilitudine non abhorret, vocem כבוד in iis

M

quae

quae supra attulimus locis, ubi cum נפש, לב vel similibus conjungitur, eandem ac כִּבֵּר habere significationem, quod, duce Alexandrino, conjecit etiam Gesen. in lexico. At vero ab eo abstinendum est, ut Alexandrini interpretis et Lucae γλῶσσα cum Hebraica voce in concordiam redigatur. Quoniam enim saepissime fit, ut tales discrepantiae ex locorum similium comparatione oriantur, conferendam esse existimo Graecam versionem Ps. 51: 16, ubi Hebraicum תִּרְנֶנּוּ לִשְׁוִי respondet τῷ ἀγαλλιάσεται ἡ γλῶσσα μου; item Ps. 126: 2 ubi pro לִשְׁוִינוּ רְנָה habent ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἀγαλλιάσεται. Itaque conjiciet fortasse quis, antiquissima jam aetate librarios per horum locorum similitudinem in eum incidisse errorem, ut γλῶσσα pro δόξα scripserint. Haec saltem simplicior est quam longe quaesita Michaëlis sententia, existimantis in hac Alexandrini interpretatione vestigia deprehendi interpretis, Graecae et Aegyptiacae philosophiae peritissimi. Amasidi scilicet Aegyptiaco regi, *optimam* simul et *pessimam* (!) hostiae immolatae partem postulanti, *linguam* misit Bias philosophus Graecus, referente Plutarcho in libro περὶ τοῦ ἀκούειν, quorsum etiam refert loca, a Gesnero ipsi suppeditata: *Maximus Planudes* vita Aesopi p. 39 editionis Francofurt. fabularum variorum auctorum opera *Is. Nic. Neveletti* anno 1660. *Eusthatius* et *Clarke* ad

Odyss. r. 332. *Diogenes Laërt.* i. 105. Ipse tamen Michaëlis Graeci interpretationem rejicit, nimium tamen dogmaticis rationibus, sive potius suae sententiæ tuendae studio adductus, et ver-
tendum existimat *animus meus*, cui interpreta-
tioni nemo repugnabit, nam ut Hebraei *cor* di-
cunt de *animo*, ita potuerunt etiam *jecur* ad
intimos animi sensus referre.

Videamus porro de singulis vocabulis. Pro לכן habent Alexandrini et Lucas διὰ τοῦτο. Ita enim plerumque vocem reddunt. In libro Jobi ter pro ea habent διὸ 32:10. 34:10. 37:24; pro ea quoque habent οὕτως Num. 16:11; saepissime vero οὐχ οὕτως 1 Sam. 3:14. 2 Reg. 1:6. 21:12. 22:20. Jes. 16:7. Job. 20:2. Gen. 4:15. 30:15. 2 Chron. 18:18. 1 Reg. 22:19. Jerem. 2:33. Quae loca, licet plerumque ita non recte ea explicaverint septuaginta, satis indicant duplicem vocis לכן esse significationem et origi-
nem; nam si ex ל et כן est composita, cum Graecorum διὸ, διὰ τοῦτο, et οὕτω convenit; ubi autem constat ex לא et כן, ibi respondet Grae-
corum οὐχ οὕτως. Quaenam harum significationum sit eligenda, contexta docebit oratio. Conf. Ge-
sen. in lex. et in Comment. ad Jes. 10:24 T. i. p. 405, qui notavit idem discrimen obti-
nere inter Arabum كُن et كُنْ, coll. Schultens. Excerpt. ex Hamasa, p. 312. 364. 412. Alexan-
dri-

drinos tamen plerumque utramque significatio-
nem permutasse, docuit *Voorstius*, *V. cl.* in
diss. Philol. de notabili correctionum Masoreth.
genere etc., p. 9 et 10; *Hengelius*, *V. cl.*
in Annotatione in loca nonnulla N. T. p. 14. Ce-
terum Psalmi nostri ratio satis docet, significati-
onem priorem hoc loco necessario requiri, unde
sensus oritur: *propterea quod Deus me tuetur,*
ideo gaudio afficior. Sic etiam על כן Ps. 18:
50, alibi. Eadem ratione qua Hebraeorum poetae
שמח et ילל conjungere solent, Alexandrini quo-
que εὐφραίνομαι et ἀγαλλιόομαι, Jes. 49: 13. 1 Chron.
16: 31. Ps. 9: 3, alibi. Plerumque enim שמח
Graecorum εὐφραίνομαι respondet. Attamen pro
εὐφράνθη, quod in textu Graeco receptum est, non-
nulli Codd. Holmesiani habent εὐφράνθη 39. 140. 154.
165. 164. 166. 167. 169. 171. 172. 173. 174.
175. 181. 182. 187. 189. 191. 202. 203. 208.
216. 222. (226. 227 ut videtur) 264. 271. 273.
Compl. Ald. Theod. 1. 692, quibuscum consen-
tit Lucae textus receptus, pro quo tamen Codd.
ADE. 4. 40. Mt. c. Clem. cum recepto Graeco-
rum textu habent εὐφράνθη, quae lectio ex textus
Alexandrini comparatione orta videtur, adeo ut
statuendum sit hac in re a se invicem discrepare
Alexandrinum et Lucam. Quae tamen diversitas
a nemine tanti aestimabitur, ut quae antea de
eorum convenientia diximus, levissima hac ani-
ma-

madversione corruant. Idem dicendum est de Codd. Graecae versionis, qui omnes, 166 fortasse excepto, Christianorum librariorum indicia prae se ferunt, qui suam lectionem a collatione Lucae depromserint.

Deinde conveniunt Lucas et Graecus interpres in versione particulae **καὶ**, ἐπὶ δὲ καὶ, pro qua Graecus versu 6 habet καὶ γάρ, ut etiam Ps. 68: 19. 89: 6. 93: 1 in exempl. Alex. Ps. 58: 3. 65: 14. 68: 17, 19. 77: 17. Prov. 21: 27. 1 Chron. 8: 32; plerumque tamen eam καὶ vertunt, nonnumquam καί γε Eccl. 2: 9. Cant. 1. 16, semel πρὸς (*insuper*) Neh. 2: 18; πλὴν ὅτι Job. 6: 27. καὶ δὲ Job. 19: 4; numquam, nisi fallor, ἐπὶ δὲ καὶ ut hoc loco, unde sequitur, ex hac Lucae et Graeci interpretis convenientia luculenter patere, Alexandrina versione usum esse Lucam.

Quod de **בשר** dictum est, etiam ad **σὰρξ** Graecorum et Lucae pertinet; ex mente Davidis illud fere idem indicare quod **לֶב** et reliqua vocabula, quibuscum conjungitur, et a verisimilitudine abhorrere, significari *corpus mortuum*; quod si nonnumquam locum habet, Alexandrini in plurali dicere solent αἱ σάρκες 1 Sam. 17: 44. Ps. 79: 2 et σῶμα Job. 7: 5. Neque κατασκηνοῦν notionem habet *quietis in sepulcro*, neque apud Alexandrinos, neque in N. T., ubi praeter hunc locum non occurrit, nisi Marc. 4: 32 et Luc. 13: 19
de

de avibus arborum ramis *insidentibus*. Quodsi tamen quis eam *sepulcralis quietis* notionem ex contextu apparere existimat, sequentem versum comparet, ubi quaevis alia, quam secuta tutaque *mors*, memorantur: deinde etiam animadvertat, Petrum hunc locum attulisse, postquam Jesus, peracto opere, ad beatiora loca revocatus esset: et omnino absurdum esse statuere, Apostolum denuo mentionem fecisse *de secuta Jesu quiete in sepulcro*, cum jam antea Act. 2. 25 et 26^a. ejus felicitatem summamque beatitudinem commemorasset. Neque enim affirmavit Apostolus, Davidem in hoc Psalmo locutum esse de Messiae *sepultura*: nihil amplius tuto ex Petri oratione effici potest, nisi Davidem προιδόντα λαλῆσαι περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ χριστοῦ: conf. vs. 31. Praeterea formulam ἐπ' ἐλπίδι non ad *resurrectionis spem* referendam esse (nam nonnulli interpretes hunc versum ita cum sequenti conjungendum esse existimant, ut ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις etc. penderet ab ἐλπίδι); sed ad *felicitatem et beatitudinem* spectare, apparet ex iis quae antea de Hebraeorum מַלְאָכִים et מַלְאָכִים dicta sunt, coll. ex Graeca versione locis Jud. 18: 7. Ps. 4: 9. 78: 52. Ezech. 28: 26, aliis. Id tamen fatendum est, in omnium illorum locorum, quae supra attulimus, Graeca versione non occurrere κατασκηνοῦν ἐπ' ἐλπίδι, nisi Prov. 1: 33, neque ex hoc loco sequitur Alexan-

xandrinus hanc dicendi formulam de *tranquilla morte* usurpasse, quoniam etiam commode explicari potest de felicitate illius, qui Dei cultui addictus est.

Versus 10.

Sunt haec verba ejusdem, qui maxima calamitate liberatus, *se non moriturum esse umquam* confidit. Quae cum confidentius de homine quodam mortali, etiamsi favore et auxilio divino post mala gravissima frueretur, dixisset poeta, ab Apostolis recte referuntur ad *immortalitatem Christi*, qui hominum causa dirissimam mortem perpessus, et vi divina e mortuis revocatus, *deinde* numquam amplius moriturus esset.

Simplicissima interpretatio verborum **לֹא תַעֲזֹב לְשֵׂאוֹל** est: *non derelinques sepulcro*, quod et plerique interpretes viderunt, rejecta versione: *non relinques in sepulcro*. Ex hisce igitur id manifestum esse existimo, non de *morte tutissima*, de *sepultura tranquilla* sermonem esse, sed ne de morte et sepultura quidem: non moriturum se umquam affirmat is, quem sibi Davides e gravi calamitate liberatum proposuit, neque sibi cum sepulcro quidquam esse commune. Quam ob rem Muntinghii paraphrasis:

Hij

Hij zoude den dood niet geheel en al ter prooije worden, aliorumque in eamdem sententiam abeuntium, cum Hebraicis non accurate convenire opinor; potius dicendum fuisset: *Hij zoude den dood geheel en al niet (כי לא) ter prooije worden*; conf. constructionem verbi עֹזב cum ל personae, Ps. 49: 11; ab ea autem maximopere diversa est ea, ubi עֹזב cum ב construitur, 1 Reg. 14: 10. 21: 21. 2 Reg. 9: 8. Sed עֹזב בִּיר cum ל recte potest comparari, Ps. 37: 33. Neque etiam argutandum est in נִפְשִׁי, quod hoc loco cum לב, כבוד, בשר conjungitur, non magno sensus discrimine, uti apparet ex exemplis, ad versum 9 allatis. De voce שְׂאוֹל animadvertendum est, hoc loco in parallelismo respondere שְׂחַת, sive *corruptelam* significet, sive *foveam*. Uberius tamen de שְׂאוֹל agere vetat instituti ratio; id tantum de eo dicendum erit, quod ad nostri loci intelligentiam necessario requiritur. Conf. Lowth. de S. P. H. p. 124. Scheidius Cant. Hiskiae pag. 20 sqq. Gesenius in Comm. ad Jesaiam 5: 14. 14: 9, 11. Notandum igitur est שְׂאוֹל opponi שְׂמִים Ps. 139: 8. Amos 9: 2. Job. 11: 8, unde eorum opinio orta videtur, qui hoc loco de *damnatorum habitatione* cogitant; deinde etiam אֶרֶץ חַיִּים Prov. 15: 24. Conjungitur porro cum רָעוֹת et צָרָה Ps. 88: 4 et Jon. 2: 3; cum מוֹת plerumque 2 Sam.

22 : 6, coll. Ps. 18 : 5. Jes. 23 : 15, 18. 38 : 18. Hos. 13 : 14. Hab. 2 : 5. Ps. 49 : 15. 89 : 49. 116 : 3. Cant. 8 : 6. Prov. 5 : 5. 7 : 27. Conf. et 1 Sam. 2 : 6. Jes. 14 : 11; fortasse etiam huc pertinet Ps. 55 : 16; cum מוסרי הרים Deut. 32 : 22; cum ירנתי בור Jes. 14 : 15. Prov. 1 : 12; Ps. 30 : 4; רפאים Prov. 9 : 18; cum אברון Prov. 15 : 11, coll. 27 : 20; cum שחת denique Job. 17 : 13, 14, qui locus cum nostro conferendus est, ut inquiremus utrum *fovea*, an *corruptela* significetur. Jobi locus ita se habet: קראתי אבי אתה אמי לשחת וראיתי לרמה שחת, unde id primum sequi videtur, *שחת* masculini esse generis, quoniam conjunctum est cum אבי *pater meus*, et a verbo שחת esse derivandum; deinde, *corruptelae* notionem magis convenire cum voce רמה *vermes*, quorum in altero hemistichio mentio est. Attamen non satis certus sum, an Hebraei ita generum habuerint rationem, ut in stilo poëtico ea non permutaverint, et recte etiam illi dicere potuerint: אבי ואחי לרמה, quod mihi est verisimile; deinde etiam satis convenientiae est inter *sepulcrum* et *vermes*, ut in parallelismo conjungi possint; denique voci שחת a שוח perpetuo *foveae* significatio est, uti apparet ex Ps. 94 : 13. Prov. 26 : 27. Ps. 35 : 7. 7 : 16. 9 : 16. Ezech. 19 : 8, ubi conjungitur cum כרה vel חפר, vel

cum subst. **רשת**; tum ad *sepulcrum* refertur iis in locis ubi cum **ירר** construitur: nam *descendere in corruptelam* formula loquendi est, quam nullius linguae ratio fert: huc pertinent loca Ps. 30:10. 55:24 (ubi tamen **באר שחת** *puteus putredinis* esse potest), Ezech. 28:8. Job. 33:24; item ubi cum **העלה** vel **השיב**, **חשך**, **גאל** conjungitur: Ps. 103:4. Job. 33:18, 30. Jon. 2:7; denique ubi cum **בלי** occurrit: Jes. 38:17. Restat tamen altera quaestio, utrum dicendi formula **ראה שחת**, quae praeter hunc locum non occurrit, nisi Ps. 49:10 ad *corruptelam* potius, quam ad *sepulcrum* referenda sit. Qui priorem sententiam sequuntur, uti plerique hodie interpretes faciunt, ad ea loca provocant, ubi **ראה** *sentiendi, percipiendi* habet significationem, Ps. 34:13. Eccl. 3:13; aliisque locis, iisque adstipulantur pleraeque versiones antiquae. Attamen non video, cur hanc ob causam a propria et solenni vocum significatione discedendum sit, praesertim cum **ראה מות** eodem sensu quo **ראה שחת** in Ps. 89:49 cum *esse* **שאל ביר** permutatur. Itaque potius **שחת** de *sepulcro* intelligo: si quis tamen alteram interpretationem praefert, ei non valde repugnabo: id tantum rogo, ut in *corruptionis* notione, incertâ illa admodum, non argutetur, neque aliud quid, nisi *mortem* opinetur significari. Superest, ut de

voce חסידִיך videamus, pro qua legunt in singulari חסידך omnes versiones veteres, inter quas Chaldaica hac in causa maximi est ponderis; praeterea Codices 179 Kennicott., quibus duos ex Kenn. addidit de Rossi, et ex suis insuper Codices 85, ex exteris 19. Eandem lectionem habet margo quatuor Codd. Kenn. Dein vero transiit in Bibl. Sonc., Brix., antiqua sine anno, Pisaur. 1517, Compl., Veneta bina 1518, 1521, Munsteri tria 1534, 1536, 1546; Rob. Steph. utrumque in 4 et 16, Sanctandreana 1586, Hutteri 1587, Hagiog. Neap., Venet. 24, Psalt. 4. 1477, Psalt. 12 circa eundem annum, Brix. 1494, Octaplum 1516, Basil. 1518, Venet. 1519, Venet. 1524—25, Lugdunensia bina 1530, Lips. 1533. Venet. 1537, Basil. 1538, Isn. 1542, Trilingue Artopaei 1545, Basil. 1547, Trilingue 1548, Genev. 1578, Rom. 1581, Harmon. Hutteri 1602, Veron. 1644, Amstel. 1644, Amstel. Imman. Benbeniste sine anno, Berol. sine anno, Venet. 1756, Taur. 1760, Pisan. 1779, Talmud Babylon., Medras Teilim, Jalkuth Simeoni, alia Iudaeorum scripta. Quare propter horum omnium consensum cum antiquis versionibus, maxime cum Chaldaica, quam Christianorum causâ depravatam fuisse nemo facile existimaverit, singularem numerum חסידך veram esse et in textum recipiendam lectionem multi interpretes recte

judicaverunt. Neque falsae lectionis origo admodum incerta est: orta mihi videtur ex diversa distinguendi ratione, quâ in hanc ipsam vocem pausa cadebat, quae per matrem lectionis hoc loco indicata fuit. Sic hanc pericopam legisse nonnullos antiquos existimo:

כי לא תעזב נפשי
לשואל לא תתן חסידך
לראות שחת

Sic saltem erroris causa magis in promptu est, quam si eam repetas a Judaeorum malevolentia, Codicem Sacrum corrumpentium. Praeterea similis lectionis varietas saepissime occurrit iis in locis, ubi nulla dogmatica ratio talem mutationem suadere potuit. Vid. Ps. 119: 148 et 161. 77: 20. Gen. 16: 5. Jos. 10: 8. 2 Sam. 1: 16. 1 Reg. 18: 36. 2 Chron. 18: 33. Prov. 24: 17, alia multa. Cum nostro loco omnino comparandum est Deut. 33: 8, ubi pro **לאיש חסידך** 40 Codd. Kennicott., praeter tres a p. m., habent **חסיריך**, quod ideo notandum est, quoniam singulari **איש** vix plurale adjectivum addere potuerunt librarii, quare vix dubium mihi superest, quin id propter pausam factum sit. Quae cum ita sint, cum *Fischer* p. 184 sqq. de vitiis lexicorum, non confugiendum est ad pluralem numerum, quem majestatis dicunt.

Sed

Sed satis diu jam de Hebraicis egimus : transeamus ad versiones. Chaldaeus pro שחת habet שחיותא, quam vocem non ad שחת referendam esse ipsa ejus forma docet ; potius pertinet ad שחה, quod cum Chald. et Hebr. שוח, ex illarum linguarum analogia, recte comparari potest, praesertim cum in utraque dialecto eadem sit amborum vocabulorum *incurvandi, decumbendi* significatio. Quare erravit Latinus Chaldaicae versionis interpres, et cum eo multi eum secuti, vertentes *corruptionem* : Chaldaei enim auctoritate *foveae* notio nititur, licet fatendum sit, pro ea plerumque שוחתא occurrere. Deinde illud apparet ex ipsius construendi ratione למחמי *בשחיותא* *videre, inspicere in foveam, in sepulcrum*, quae de corruptela ferri non potest. Syrus tamen pro שחת habet חבלא, Graecum, ut videtur, secutus, sed cum Vulgatâ inepte vertit בשיוול, *in inferno*. Graeca versio denuo verbotenus fere cum Luca convenit : ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ᾗδην (Lucas ex rec. l. ᾗδου) οὐδὲ δώσεις τὸν ὀσιὸν σου ἰδεῖν διαφθοράν. Pro rec. l. textus Graeci ᾗδου habent Codd. Holm. 21. 27. 39. 55. 65. 115. 141. 156. 163. 166. 171. 175. 184. 191. 193. 203. 210. 219. 263. 264. 270. 283. Alex. Orig. II. p. 494. 720. Theodor. I. 691, Didymus de Trinit. p. 368. Procop. in Cat. Nic. T. II. p. 229. Attamen videntur hi

omnes rec. potius Lucae lectionem huc transtulisse, quam infringere Alexandrini: Origenes saltem I. p. 468. 862, IV. 135 habet εἰς τὸν ᾄδην. Pro rec. lectione Lucae ᾄδην exhibent Codd. ABCD. 15. 18. 27. 40. 69 al. 2 Mt. a. 1. in marg. d. k. Clem. Theophyl. 1. 2. Sed contra Griesbachium notandum est, Origeni utramque lectionem cognitam fuisse, quarum ᾄδην τοῖς LXX, ᾄδου Lucae propria fuisse videtur. Conveniunt Graecus et Lucas in adhibendo verbo decomposito ἐγκαταλείπειν cum praep. εἰς. Non existimandum est, praep. ἐν in ἐγκαταλείπειν ortam esse ex Hebr. ל in formula ל עֵוֹב, ut *locus* indicetur, *in quo* quis relictus sit: innumera enim loca praebebit *Trommius* in Conc. Graecis, ubi ἐγκαταλείπειν respondet τῷ עֵוֹב, absque sequenti praepositione. Ex Psalmis notamus 9: 11. 22: 2. 37: 8. 89: 30. 119: 8 et 87, coll. ex N. T. Matth. 27: 46, 2 Tim. 4: 10, cet. Unde manifestum est, optime convenire hanc Graeci interpretis versionem cum textus Hebraei probata significatione, et simul, ex hujus verbi decomposita vi male intellecta ortam esse falsam Vulgati, Arabis (تحل نفسي في الجحيم) Syri interpretationem. Praeter hunc locum ἐγκαταλείπειν construitur cum εἰς Ps. 37: 33, ubi in Hebraeis est עֵוֹב בֵּיֶד. οὐ δώσεις ἰδεῖν respondet τῷ נתן cum ל et Inf.; conf. Gen. 31: 7. Lev. 18: 21, et

et vertendum est *praeberē videndum*. ὅσιος solennis vox est, qua הסי״ר vertunt LXX, neque per se τὸν ὅσιον indicat τὸν πάνυ. Διαφθοράν habent LXX et Lucas pro שחת; eorum vero auctoritas hac in re non magna est, quoniam illi etiam eandem vocem adhibent, ubi diserte de *fovea, insidiis*, v. c. Ps. 9: 16 ἐνεπάγησαν ἔθνη ἐν διαφθορᾷ ἣ ἐποίησαν, coll. 35: 8, aut de *sepulcro* sermo est, v. c. Ps. 30: 10 καταβαίνειν εἰς δ. coll. 34: 28. Idem etiam habent pro שחות *fovea* Prov. 28: 10. Quare qui in voce Hebraea *corruptionis* notionem admittunt, ii suam sententiam antiquorum consensu tuto defendere nequeunt: quam ob rem usum loquendi, parallelismum, Chaldaeum secutus, verto *sepulcrum*. Et profecto dolendum est, viros doctos, *corruptionis* urgentes significationem, inter se contendisse de corpore Christi a putrefactione immuni, quorum sententias referre piget, pudet volebam dicere; vid. Mich. l. l. p. 222 *sqq.* Nimirum cum ob dubiam significationem vocis שחת, tum alias ob causas mihi est persuasissimum, non id sibi voluisse Petrum (Act. 2: 27 et 31) et Paulum (Act. 13: 35), Messiam per tam breve tempus in sepulcro commoratum fuisse, ut ne putrefactionis quidem labe contaminari potuerit. Significant potius eum ab hostibus omnibus et ipsa morte liberatum, numquam

de-

deinde esse moriturum, neque *denuo* esse sepe-
 liundum. Non enim huic interpretationi obstat
 Act. 2: 31 προιδὼν ἐλάλησε περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ
 Χριστοῦ, ὅτι οὐ κατελείφθη (ἡ ψυχὴ αὐτοῦ) εἰς ᾄδου,
 οὐδὲ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν. Si enim Syro-
 Chaldaice Petrus locutus est, quod verisimi-
 liter a plerisque affirmatur, non video quare
 illa vox διαφθορὰ aeque Petro tribuenda sit
 ac Lucae interpreti Graecam versionem adhi-
 benti: potius statuendum est, eum dixisse vel
 תָּפַח vel אֶתְפַּח: deinde pro κατελείφθη נָעַב
 vel קָבַח; pro εἶδε הָאָר, quae transferri
 possunt *relinquitur, videt*. Sed cum hac de re
 multa possunt in utramque partem disputari,
 potius ipsa verba Lucae consideremus. Particula
 ὅτι cum ἐλάλησε conjungi nequit, uti fecerunt
 Interpretes Belgae, obstante loquendi usu, mo-
 dorum consecutione, quae requirit: προιδὼν ἐλά-
 λησεν ὅτι οὐ καταλείφθῃ; ipsâ denique historia,
 quae docet, Messiam morti et sepulcro *revera* fuisse
 expositum. Ex hac difficultate, quam sensit Ori-
 genes, ita se expedire conatur, ut διαφθοράν dis-
 tinguat a φθορᾷ et καταφθορᾷ. Ita scribit II. p. 600:
 φθοράν ὁ Χριστὸς τῷ σώματι κατεδέξατο, καθὼς καὶ
 ὁ μελωδὸς φησι· φθοράν θανάτου καταδεξάμενος, δια-
 φθορᾷς ἐτήρησας τὸ σῶμά σου ἄγευσον· οὐ μὴν δια-
 φθοράν ἢ καταφθοράν ὑπέστη. Ἐστὶ δὲ φθορὰ μὲν πληγαὶ
 καὶ τρώσεις, διαφθορὰ δὲ τὸ δῆσαι κατ' αὐτὸν τὸ σῶμα,
 δι-

διαρρύηκαί τε καὶ εἰς ἑκάστον τῶν στοιχείων ἐξ ὧν ἔσιν
 ἀποπεμφθῆναι· καταφθορὰ δὲ τὸ παθεῖν φύσιν ὑπὸ
 φύσεως, ὡς ἔριον ὑπὸ σιτοῦς, σῖτον καὶ ξύλον ὑπὸ σκω-
 λήκων. Sed acutior quam verior est Origenis an-
 notatio. Quare aliam viam ingrediendam esse
 existimavi. Primum cogitaveram, si ex Syro-Chal-
 daica lingua hunc locum vel ipse vertit, vel
 Graece redditum invenit Lucas, fieri posse, ut
 οὐ et οὐδὲ *interrogative* accipiendum sit, cujus
 usus exempla in vocibus נל et נלי permulta attu-
 lit Noldius l. l. et ex N. T. coll. οὐ interrogat.
 Luc. 17:18. Act. 13:10, alibi; οὐδὲ interr. Marc.
 12:10. Luc. 6:3. Sensus, exinde oritur per-
 spicius et facilis: « *Futura prospiciens*, in hoc
 « Psalmo *David* locutus est de *Messiae* ex
 « *mortuis resurrectione*: de se ipse loqui non
 « poterat: nam nonne etiamnum rex ille vester se-
 « pulcro expositus est? nonne in hunc usque
 « diem in viciniis nostris mortuus jacet? Ad
 « Messiam igitur verba referenda sunt, qui cum in
 « vitam revocatus sit, numquam dein moriturus
 « est. » Sed licet Grammaticae rationes hanc fe-
 rant explicationem, tamen non adeo certa mihi
 visa est, ut non alio modo locum expedire ten-
 tarem. Omnis igitur difficultas evanescit, si
 Aoristis illis κατελείφθη et εἶδε solitae actionis
 notionem tribuis: *Futura prospiciens David*,
de Messiae ex mortuis resurrectione locutus
 O est:

est : nam non solet is, qui semel a Deo in vitam revocatus est, sepulcro exponi, mortisque denuo fieri praeda. Conf. de hoc usu horum temporum *Vigerus* de Id. ed. Herm. p. 208 — 210. *Matthiä* Griechische Gramm. § 503. 3. 506. 1. *Winer* Grammat. des Neutest. Sprachidioms p. 119. h. Hanc igitur loci sententiam veram esse existimo ex collatione orationis contextae, vs. 29 ἄνδρες ἀδελφοί, ἐξὸν εἰπεῖν μετὰ παρρησίας πρὸς ὑμᾶς περὶ τοῦ πατριάχου δαβίδ, ὅτι καὶ ἐπελεύτησε καὶ ἐτάφη, καὶ τὸ μνημα αὐτοῦ ἐστὶν ἐν ἡμῖν ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης. Nam aequae ac Davides, Jesus ἐπελεύτησε καὶ ἐτάφη, ejusque μνημεῖον in Hierosolymorum erat viciniis : sed loquitur Petrus de Messia, quem in vitam revocatum numquam moriturum, sed κύριον καὶ χριστὸν a Deo constitutum esse docet. Apertissima haec erat mens Pauli Apostoli Act. 13 : 34 — 37 ὅτι δὲ ἀνέστησεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, μηκέτι μέλλοντα ὑποσφραῖν εἰς διαφθοράν, οὕτως εἴρηκεν· ὅτι δώσω ὑμῖν τὰ ὅσια δαβίδ τὰ πιαῖ· διὸ καὶ ἐν ἐτέρῳ λέγει· οὐ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν· Δαβίδ γὰρ ἰδίᾳ γενεᾷ ὑπηρετήσας τῇ τοῦ Θεοῦ βουλῇ, ἐκοιμήθη, καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ, καὶ εἶδε διαφθοράν· ὃν δὲ ὁ Θεὸς ἡγείρεν οὐκ εἶδε διαφθοράν; quod postremum ita vertendum esse opinor: *Davides* etiamnum *videt interitum*; quem vero *Deus resuscitavit, interitum non videt*. Nimirum εἰδέω non habet Aoristum i *videndi* significatio-

ne,

ne, quare hoc loco et Act. 2:31, Aoristus II substitutus est. De loco Jes. 55:3 a Paulo adducto, profiteor ad Christi resurrectionem referri posse mihi non videri; sed res ita optime explicari posse videtur, si statuis, Paulo ad Antiochenos Pisienses verba facienti, et doctrinam de Messia in vitam revocato V. T. auctoritate comprobare studenti, locum quemdam animo obversatum esse, in quo ὅσιος, δώσεις vel similia vocabula occurrerent: quare primum dicendi fervore abreptus, in locum Jesaiae incidit, in quo nomen *Davidis*, et verba δώσω et ὅσια exstarent (etiamsi Graeca versio hujus loci pro δώσω, quod Paulus retulit, habet διαθήσομαι); mox vero Davidis locum: οὐ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν, in mentem ipsi subiisse, unde doctrinam suam recte comprobaret. Quod si haec ita se habent, argumentum exinde haud leve peti potest, hanc saltem Pauli orationem ita fere ad nos pervenisse, ut ab eo fuit pronuntiata. De universa re monuit doct. *Riehm* de fontibus Actuum Apostolorum Ultraj. 1821 pag. 81 sqq. 126 sqq. et de Psalmi loco pag. 55 sq. De Lucae ἀξιολογία in referendis orationibus post eum breviter monuit doct. *de Meijer* de Lucae ἀξιολογία in Actis Apostolorum Ultraj. 1827 pag. 22.

Versus II.

Commode omnia haec verba, alterum pro
al-

alterius haberi potest appositione: *Cognitam mihi fecisti viam vitae, omnimodae felicitatis abundantiam, faciem tuam, beatitatem summam, eamque potentiâ tuâ aeternam.* Sic particula **את** accusativi nota est, et abesse quoque potuerat: abest autem in Cod. Kenn. 650 B. Usus loquendi tamen huic interpretationi obstat, nam **את פניך** in Ps. 21:7, aliisque in locis plurimis, significat *coram te*. Pro **תוריעני** habent **תוריעני** quatuor, et **תריעני** unus Cod. Kenn., quod ideo monendum est, quoniam vs. 1. in **שמריני**, et vs. 10. in **חסדיך** mater lectionis י in multis Codd. addita est. Formula **ארח חיים**, praeter hunc locum, occurrit Prov. 5:6. 15:24. coll. **ארח לחיים** 10:17; in plur. **ארחות ח** 2:19; conf. **דרך ח** Jer. 21:8. Non constat, utrum ad *felicitatem*, an ad *immortalitatem* referenda sit. Id saltem affirmari posse mihi videtur, iis in locis, ubi *sepulcro* et *Manibus* opponitur, ad vitam beatam eam spectare. Hujus rei luculentissima exempla exstant Prov. 2:19, ubi **מות** et **רפאים**; 5:5, 6, ubi **מות** et **שאול**; 15:24, ubi **שאול** opponitur **ח** א, ad quem postremum locum omnino conferendus est cl. *Palmius* in Salomone suo T. iv. pag. 107 ed. 2. Neque ab hac sententia in nostro loco discedendum est, quoniam in versu proximo **שאול** **טו** et **שחת** mentio est. Non satis tuto ex hac immor-
ta-

talitatis mentione argumentum petitur pro seriori carminis compositione: id enim notandum est, hanc doctrinam omnino distinguendam esse a *corporum resurrectione*, de qua vide Ezech. 37: 1—14 et Jes. 26: 19, ubi conf. Gesen. Nam ex nostra interpretatione, in Psalmo 16 nulla mentio fit de *corporis* in vitam revocatione, sed tantummodo de sempiterna felicitate post gravissimas calamitates; et Apostoli locum adhibuerunt, non ut ostenderent Jesum resuscitandum fuisse, sed Messiam ἐγερθέντα vitam degere beatissimam et aeternam.

שבע שמחות Non nisi hoc loco haec verba conjunguntur, neque tamen difficultate premuntur. Vox שמחה in plurali non occurrit, nisi hic et Ps. 45: 16, ubi ex defectiva ejus scribendi ratione conjiceret, in sing. legendum esse שמחת וגיל: status enim constructus ante ו Hebraeis frequens est; conf. Gesen. Lehr. p. 679. c., licet rec. lectio 77 Codd. Kenn. defenditur. In Ps. nostro Codd. K. 99 vocem habent defective scriptam, quare pro sing. quoque haberi potest, licet status constructi ante את cum, coram, hoc unicum sit exemplum. Forte tamen vox שבע abundantia locum poëtae dedit ut plurali uteretur. Insolentia tamen formae hujus vocis pluralis in eum ridiculum errorem abduxit Theodotionem, ut legerit שבע ἐπτα

εὐφροσύνας. Formula **את פניך** a regum ministris desumta est, qui coram rege versantur; conf. Esth. 1:10, 1 Reg. 10:24, 2 Reg. 25:19, alibi. Deinde vel ex Theocratia dicitur de eo, qui coram Jehova, rege Israëlitico, in tabernaculo vel templo versatur, 1 Sam. 2:17, 18, alibi; vel transfertur ad eos quibus stipatum est solium regis coelestis, Job. 2:7, coll. 1:12. Quare contextus habitatione, non dubito formulam hoc loco accipere de *vita coelesti*. Reliqua **נעמות בימין נצה** non multum a proximis differunt; **נצה** ad utrumque hemistichium potest referri. In plurali, solo hoc loco **נעימות** occurrit: 4 tamen Codd. Kenn. habent **נעמת**, 4 **נעימת**, sed 65 **נעימות**; significantur *res amoenae*, *felicitas*. Formula **בימין** non vertendum est *ad manum tuam dextram*, sed *per m. t. d.* Sic occurrit ubique de divina potentia; Ps. 17:7. Jes. 41:10. 62:8, neque cum ea permutandae sunt formulae, de quibus egimus vs. 8. Contextu duce **נצה** ad *aeternitatem* referri debet. Syrus tamen pro ea habet **זכותא** *victoria*; Syri enim ipsa voce **נצחא** hac significatione utuntur; conf. Bar. Hebr. p. 402, alibi. Graecus denique pro **תודיעני** in Aoristo habet *ἐγνώρισάς μοι*, quod etiam sequitur Lucas. Novem Codd. Sergii *ἔδειξάς μοι*, unus S. *ἐδίδαξάς μοι*, quae videntur esse interpretamenta. Dein pro **ארח ח** Lucas et LXX in plur. *ὁδὸς ζωῆς*, coll. Prov.

15: 24, maxime vero versio orta est ex collatione loci similis Ps. 25: 4 τὰς ὁδοὺς σου κύριε γνώρισόν μοι. Pro שבע LXX et Lucas πληρώσεις με εὐφροσύνης. Habuerunt igitur שבע pro Imperat., et de suo addiderunt με; unus Cod. Holm. habet πληρῶσαι, duo πληρώσης. Codd. novem Sergii ἐπλήρωσας, quo in concordiam redigatur cum ἐδειξας. Pro שמחון in sing. habent LXX εὐφροσύνης, defectivam scriptionem secuti Cod. K. 99, cuius fecimus mentionem. Qui habent εὐφροσύνην Codd. 11 Holm., illi absque με vertisse videntur πληρώσεις εὐφροσύνην. Rectius Aquila et Symm. πλησμονὴ εὐφροσυνῶν. Vocem שמחון recte vertunt τερπνότητες: lectio tamen τερπνότης, quam referunt Codd. Holm. 94, Compl. Theod., orta est ex defectiva scriptione, quam habent octo Codd. Kenn. שמחון vel שמעון, quam pro sing. habuerunt. Unus Cod. praeterea habet τερπνότητος, quod cum πληρώσεις conjungendum est. Ceterum Lucas in oratione Petrina, et unus Cod. Holm. in textu Al. omittit ἐν τῇ δεξιᾷ σου εἰς τέλος. Codicis defectus ex Lucae collatione ortus est. Lucae omissio exinde fortasse repetenda est, quod hisce vocabulis ipse (Petrus non usus est hoc loco, sed versu 33, ubi loquitur de Messia τῇ δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ ὑψωθέντι. Scriptioni igitur nostrae absolutae addimus paraphrasin, quae praevia interpretatione nititur, et simul indicis loco haberi potest.

PARAPHRASIS

Aliquem, ex summo periculo liberatum, loquentem inducit Davides (*p.* 1—27).

Ex summo periculo liberavit me Deus: in eum igitur solum omnem fiduciam meam colloco (*p.* 27—31.) Ita Jehovam alloquor: tu solus divino nomine dignus es, neque quisquam tecum est comparandus. Etiam si maximo amore feror in eos, qui hac in terra sanctitatis et virtutis laudem consequuntur, non superat ille hominum amor meum tui desiderium (*p.* 31—46). Qui multos, praeter te, deos colunt, ii a recto recedunt tramite: ego tuum cultum religiose servabo: non (uvarum) sanguinem libabo in deastrorum honorem, neque eorum invocabo auxilium (*p.* 46—61). Jehova, qui cibum potumque largissimum mihi praebes, tu solus conditionem meam reddidisti felicem; (*p.* 61—66); nam nemo profecto ea sorte gaudet, qua frui mihi nunc licitum est: imo etiam lautior conditio mihi contigit, quam expectare potueram. (*p.* 66—71). Laudes igitur Jehovae effero: ipse mei carminis auctor est, et intimis corporis latebris ejus vim persentisco (*p.* 71—77). Ante oculos mihi semper Jehova est, ipsiusque auxilio fretus, numquam in posterum calamitatibus obnoxium me fore confido (*p.* 77—85).

Tan-

Tantis beneficiis commotus, laetitia summoque gaudio afficior: etenim tranquille et feliciter in posterum vitam me transacturum esse scio (p. 86—95). Nam ne ipsum quidem Manium habitaculum adibo, neque ego, qui tuis beneficiis ornatus sum, in sepulcrum demittar (p. 95—107): at vivam potius, quoniam ipse mihi significasti, qua ratione consequerer vitam, quae vivitur coram te felicissima, quaeque semper duratura, beatissimam sortem mihi illam praebebit, quam potentia tua mihi paravit (p. 107—111).

O M I S S U M.

pag. 106 lin. ult. post Aoristum 1, adde Praes. et Perf.

כל ק" *bonum meum est praeter pios homines :
non solum a piis hominibus beneficia accepi.*

III.

Locus Act. i : 18, 19, non ab ipso Petro, sed ab interprete Luca profectus est.

IV.

In loco Gal. 3 : 20 ipse Paulus explicat, quendam voce ἐνὸς significet : eorum causa, qui ex Polytheismo ad Christianam religionem transierant, hanc suorum verborum addit interpretationem : ὁ δὲ Θεὸς εἷς ἐστίν. Jesu nempe Apostolorumque aetate, Deum a Judaeis nomine ἐνὸς (ἑῷ) fuisse insignitum, apparet ex Matth. 19 : 17 εἷς ἐστίν ὁ ἀγαθός, coll. Marc. 10 : 18 et Luc. 18 : 19 οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός, ubi ὁ Θεός non ex ipsius Jesu, ad Judaeum loquentis, ore profectum est, sed a Marco et Luca additum est, ut a Christianis, qui Ethnici fuerant, intelligerentur Servatoris verba. Id igitur contendere videtur Paulus, Mosen *non ab ipso Deo* doctorem et legislatorem constitutum fuisse, sed legem ipsi δι' ἀγγέλων, *angelorum interventu*, fuisse traditam.

V.

In orationibus Apostolorum referendis, non suo semper loquendi genere Lucas usus est, sed plerumque ipsa Apostolorum verba servavit. Quod

ex

ex dissimili ratione, qua Petrus et Paulus in orationibus loca V. T. adhibuerunt, manifestum est.

VI.

Religio Christiana omnium religionum maxime, rationem humanam excolit, piis animi sensibus excitandis et alendis inservit, adeoque cum omnis aetatis omniumque locorum hominum veris commodis conjuncta est.

VII.

Errant, qui in Euangelio Joannis τὸν λόγον et τὸ πνεῦμα ἅγιον de uno eodemque subjecto adhiberi statuunt.

VIII

Triples fons est historiae interpretationis allegoricae Sacri Codicis: Judaeorum scripta, antiqua traditio de Apostolis eorumque doctrinâ, ii denique scriptores Christiani, qui Graecorum allegoricam interpretandi rationem ad Sacrum Codicem transtulerunt.

IX.

Quae in scholis dicitur doctrina Christiana moralis, ea in populari institutione hoc nomine insignienda non est, ne perversae hac de re hominibus oboriantur opiniones: potius ad cultum

tum Dei, ad religionem referantur omnia, quae huc pertinent.

X.

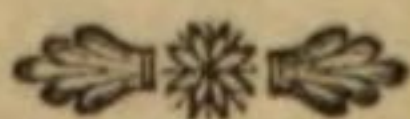
Jesu Apostolorumque praecepta, quae ad locorum et temporum rationes accommodata sunt, eam habent vim, ut similibus in locis et temporibus, iisdem obtemperare debeamus.

XI.

In sacris concionibus id commendandum est, ut per totam orationem non nisi de uno argumento dicatur. Quodsi Sacrae Scripturae locus plura argumenta contineat, de quibus commode dici possit, aut unum alterumve tantummodo ex iis eligendum est, aut una praecipua thesi omnia complectenda sunt.

XII.

Platoni, praestantissimo Graecorum philosopho, aliquam religionis Judaicae notitiam tribuendam esse censemus.

Vorstman, Marius A.

Specimen acad. inaug. exhibens commentarium in Psalmum XVI

Haga Comitum 1829

Exeg. 1163 f

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10413133-5